

ПОВІСТЬ ІЗ НЕДАЛЕКОГО МАЙБУТНЬОГО

ЧИ
ЗІЙДЕ
ЗАВТРА
СОНЦЕ?

ЛЕОНІД
ПОЛТАВА

2000-ий рік! Світ не той став.
Нові держави, новий лад,
нова техніка — тільки лю-
дина та сама. Людський дух
не зазнає змін. З наражен-
ням свого життя переносить
спеціальний кур'єр в Украї-
ну дорогоцінний скарб, скарб,
що має врятувати світ від
загибелі...

Але скарб цей убивчий. З
надлюдським зусиллям несе
його кур'єр у свою батьків-
щину? Чи донесе? По дорозі
чатує ворог. Ворог не тільки
України, ворог всього люд-
ства. Падуть жертви в оста-
точному змаганні, до висот
самопосвяти піднімається
любов. Молодий учений між
двома жінками. Котра з них
полонить його серце? Котра
залишається при ньому?

У вогнях стоїть чорна ніч і
червоні блиски пронизують
темряву. Світ у судорогах
жде вирішення. Його доля у
руках жменьки людей
великого духа і серця...

Ворог в розпачу сягає до
злочину, до зброї. Ворог
безоглядний, фанатичний. Чи
вдасться йому знищити
Україну; знищити світ?

Цієї книжки не можна
кинути не дочитавши
до кінця!

Про це переконайтесь самі,
читаючи

ЧИ ЗІЙДЕ ЗАВТРА СОНЦЕ?

Лесніда Полтави.

ЧИ ЗІЙДЕ ЗАВТРА СОНЦЕ

UKRAINE NAT'L MUSEUM: ARCHIVES
721 N. ORLEANS BLVD
CHICAGO, ILLINOIS 60612 USA

Леонід Полтава

Чи зійде завтра сонце

Повість з недалекого майбутнього

UKRAINIAN NAT'L MUSEUM: ARCHIVES
721 N. OAKLEY BLVD
CHICAGO, ILLINOIS 60612 USA

ВИДАВНИЦТВО «ДНІПРОВА ХВИЛЯ»

Мюнхен

1955

Німеччина

diasporiana.org.ua

Всі права застережені.

UKRAINIAN NAT'L MUSEUM: ARCHIVES
721 N. OAKLEY BLVD
CHICAGO, ILLINOIS 60612 USA

Обкладинка та ілюстрації
роботи арт. маляря Андрія Сологуба.

Druck: Dr. Peter Belej, München 13. Schleißheimer Str. 71, Tel. 37 14 97

СЛОВО ПРО АВТОРА

Жанр пригодницької, а тим більше фантастичної повісти, опертої на новітні досягнення науки і техніки, є наймолодшою і чи не найменш розвинутою ділянкою в українській літературі. Не зважаючи на всю потребу і користь дати нашому молодому читачеві цікаву, захоплюючу пригодницьку повість про відкриття нових земель, про відважну боротьбу людини з стихійними силами природи, з хижими звірями-автохтонами, що перебувають на первісному ступені ку, або фантастичний твір про майбутнє зі гігантських технічних винаходів, наша дитина щодо цього в різній мірі цікавиться. Це є одним з найважливіших завдань сучасного письменника.

На еміграції помітних творів такого жанру майже не було. Тому появу великої повісти «Чи зійде завтра сонце» пера молодого, але вже широко відомого на скитальщині українського письменника Леоніда Полтави, в якій автор в обставинах майбутньої самостійної Української держави змальовує так актуальну тепер тему досліджень атомової енергії й викрадення їх таємниці, можна вважати за небуденне явище, яке заслуговує уваги ширших літературних і педагогічних кіл нашого суспільства, як перша смілива спроба у формі пригодницько-фантастичної повісти змалювати майбутній образ України після її визволення та боротьбу, яку доведеться їй провадити, зокрема подолання різних інтриг і диверсій сусідніх, неприязно наставлених держав, що мають історичні претенсії до України та шпигунськими акціями чи викрасти атомові та інші державні таємниці намагаючись відважити мілітарно-оборонну міць молодій дер-

...ях новітньої науки і тих
...це цікаву, хвилюю-
...ж дале-

Так само захоплювався він видатними письменниками Заходу. Його увагу привертали Данте, Шекспір, Байрон, Гільке, Едгар По, з новочасної поезії Жан Кокто і Жан Прево, з прози італієць Маляпарте і американець Гемінгвей. Зокрема твір Гемінгвея «Старий чоловік і море» справив на нього велике враження. Цікавився він і Джоном Стейнбеком та Кльоделем.

Під впливом прочитаного спостережливий юнак почав писати сам. Перший його вірш був надрукований у 1940 році. Під час війни молодий поет друкував свої твори в «Наших днях» і журналі для дітей у Львові.

Вивезений на роботи до Німеччини Леонід Полтава був там заарештований за національно-культурну працю серед українських робітників, пробував утекти до Львова, але був схоплений і ув'язнений у Потсдамі.

Переживання воєнних років лягли в основу його першої поетичної збірки «За мурами Берліну» (1946, Німеччина). Про цю збірку поет Леонід Мосендз писав: «Таку гармонійну цілість між формою і змістом рідко трапляється читати серед наших екзильних поетів... Рими свіжі і дзвінки, розмір струнко витриманий, вираз оцядно скупчений, епітети припасовані, образи ясні і рельєфні. Немає мовної розхристаності і неохайности: автор є паном українського слова... Найглибшими з поезій є: «Катеринщик» і «Гофманів день», яким може позаздрити не один із старших поетів» (Журнал «Звено», ч. 2., Австрія).

В 1948 році вийшла мініатюрна збілочка Л. Полтави «Жовті каруселі». Окремі його поезії були вміщені також в збірнику МУР-у. «Поезія про паню Герту», вміщена в збірнику МУР-у, являє нам зразок тонкої досконалості, якої сподіватися можна від цілком дозрілого таланту... З нього може виробитись першорядний майстер, якщо він сам до своєї творчості поставить суворі вимоги» — писав Юрій Клен в «Українських Вістях» (Новий Ульм, Німеччина) ч. 80.

П'єсою «Пам'ятник героєві» зацікавилася студія Гірняка, але твір був технічно важкий для постанови і тому сценічно не вдалося його реалізувати.

На конкурсі Об'єднання працівників дитячої літератури (ОПДЛ) Леонід Полтава дістав нагороду за збірку поезій для

дітей «Моя книжечка». Згодом автор назвав цю збірку «Лебеді». Багатокольорові Ілюстрації для неї виготовив Мирослав Григорійів. Видати книжку покищо не вдалося.

Заходами видавництва «Українець» у Парижі вийшла в 1950 році окремим виданням п'єса «Чого шумлять дуби» про повстанський рух і переселення українців з Лемківщини після війни. Цей драматичний твір, написаний спеціально для аматорських гуртків, ішов у багатьох українських осередках по різних країнах. Д-р Дмитро Бучинський включив цю п'єсу до еспанської театральної енциклопедії «всього світу», як приклад вдалої п'єси для аматорів-емігрантів, що мають для постанови обмежені технічні можливості.

В той же час з'являються «Українські балляди» Л. Полтави, які Святослав Гординський відзначив прихильною рецензією в журналі «Київ», Філядельфія.

Тоді ж у паризькій українській газеті «Українець-Час» друкувалася велика повість «Чи зійде завтра сонце».

Участь у проці до Риму в Святому Році дала поетові матеріал для «Римських сонетів».

У 1952 році вийшла прозова збірка Л. Полтави «У вишневій країні», що викликала низку рецензій: в «Українці-Часі», в «Канадійському Фармері» та інших часописах. Про цю збірку С. Гординський в «Українських Вістях» (Новий Ульм, Німеччина) ч. 89, 1952 р., писав: «Збірку закінчує післямова Івана Кошелівця, який стверджує, що «Полтава — цікавий оповідач, який розуміє слово і вміє з ним вправно експериментувати». З цим твердженням можна цілком погодитися.»

У листі до автора Ексцеленція Кир Іван Бучко писав 14 серпня 1952 року з Швейцарії: «По дорозі я веспів приглянутися Вашим цікавим новелям, що вказують на високий талант автора, який вміє гарно оповідати і тим приковує читача».

Головно, що приємно вражає у творчості Полтави — це широка українська стихія. Хоч живе він у Парижі, в центрі новітніх, модних літературних течій, сартризму, екзистенціалізму, новаторства, проте впливи їх не торкаються його. Він вільний від них, у його поезіях відкривається щира душа гарячої, патріотичної української людини. Не новітні, підказані паризьким середовищем теми є предметом його.

уваги. Найбільше цікавить поета людина, зокрема, українська людина, а також тема моря.

Як редактор дитячої сторінки в «Українці-Часі» Полтава має 5 ще недрукованих праць для дітей: дві поеми, дві вже ілюстровані збірки і переклади.

Теж ще невидруковано вже готову, велику поему «Листи до Адама Міцкевича», лірична збірка «Друзі трьох ночей» та переклади з французьких, еспанських, німецьких, білоруських, російських і польських поетів.

Зі збірок «Одеські спогади» на тему Чорного моря й Одеси та «Слово народне» деякі вірші друкувалися в газетах, як і збірки новель «Син архітекта».

Написав Полтава ще віршоване лібретто до героїчної опери «Мар'яна» на тему з II Світової війни в Україні, але не може знайти композитора, який крім знання модерної музичної техніки володів би мистецтвом контрапункту, оркестрування і добре знав українську, італійську і німецьку музику.

Один рік (1952—53) поет працював як керівник українського відділу еспанського національного радіо. Там написав він ліричну збірку «З еспанського зошита» та книжку-нарис «Культура розстріляних поетів» (Українська культура й література 1900—1934 рр.). Її взявся видавати в Мадриді інж. Кішка, але ще не видав. Так само в Іспанії написав Полтава поему «Енеїда модерна» — поетичну історію українського народу від 1917 року дотепер, не переказану, а показану в мистецькій формі і образах. Ілюстрації до неї зробив А. Солюгуб. Тепер цей твір з передмовою д-ра Д. Бучинського має бути видрукований у Лондоні, у видавництві «Українська Видавнича Співка».

Повернувшись з Мадриду, поет пів року працював на фабриці, а також займався перекладами для дітей поем «Мій додир» і «Пан Тарган» Корнія Чуковського та написав дитячу збірку «Веселі каруселі», яка ще не бачила світу.

За марш АБН поет дістав першу премію, а за п'єсу «Чужі вітри» (1954 р.), де зображено боротьбу української людини проти московської та німецької диктатури і Київ під час советської та німецької окупації — другу премію на конкурсі п'єс ЗУАДК-у.

З мандрівничо-пригодницького жанру написав він також літературний нарис «Подорожі і пригоди Миклухи-Маклая» для дітей старшого віку і молоді, виданий видавництвом «Дніпрова Хвиля» в Мюнхені.

Ще незакінчена історична поема «Нестор» з життя княжої України 11-ого сторіччя а також більша повість з нової української історії «Лісова квітка». Одночасно Л. Полтава розпочав працю над поемою для дітей «Я по Африці ходив». Займається він також мистецтвом кіна.

Поет перебуває тепер у Сарселі, біля Парижу, де працює в НТШ, як літературний редактор гаслової частини Енциклопедії Українознавства і одночасно редагує дитячу літературну сторінку в паризькому часописі «Українець-Час» та літературний відділ у лондонському журналі «Визвольний шлях».

Під формально мистецьким оглядом його поезії відзначаються великою щирістю, ясністю думки, точністю вислову. Їх характеризує спокійна, прозора мова, вправлена у свіжі рими. Засоби мистецького зображення часто вражають своєю силою, але водночас вони позбавлені непотрібної патетики, галасливих закликів, якими так часто грішать наші поети. Скромні порівняння і епітети допомагають виразнішому розкриттю образів, що їх створює автор. У прозі він дотримується ще спокійнішої оповідальної мови, чим досягає цієї переконливості, яка дає читачеві можливість сприйняти кожний твір і надовго задержати в своїй пам'яті.

Тими ж якостями відзначається і його фактастична повість «Чи зійде завтра сонце». Ще в 1948 році письменник Тодось Осьмачка радив йому братись і за прозу і Полтава власне під впливом цих порад задумав і почав писати цей твір цілком відмінного жанру і тематики, який проте не має бути єдиним, бо письменник написав ще нарис про пригоди і мандри Миклухи-Маклая, а далі можливо дасть ще нові твори в тій ділянці.

Перебуваючи в тяжких обставинах, Леонід Полтава проте не розчарується і не зневірюється, бо як письменник своїм найважливішим життєвим обов'язком вважає боротьбу за волю свого народу, а засобом боротьби своє перо.

«Живу самотньо. Багато працюю і в цім єдина радість, якщо взагалі можна говорити про радість в моєму сумному житті, — пише поет. — Приватно — воно дуже сумне. Але громадсько-літературне — часом і радує, коли дає Бог чогось досягти, адже ж то маленькі вклади у велику українську культуру».

Проф. Ю. Григоріів

1. ГОВОРИТЬ МОСКВА

Далекосяжне око радару безцільно блукало по планеті. За кілька секунд воно перебігало з переважаного будівлями європейського материка (де-не-де ще сіріли на нім кам'яні потвори руїн) на півпустельні простори Африки; то знову круто завертало вниз, сягаючи аж голубуватої криги південного бігуна.

На екрані радару, цього новітнього земного далековиду, рухалися видива, ніби в кіно. Ось вони швидко побігли вниз, потім знов угору, і завмерли: низькі, обсунуті гори бачив астроном Стоковський. То — Уральський кряж, найвищі гори теперішньої Росії. І тоді увагу похилого астронома привернуло радіо. Воно було примонтоване до радару так, що автоматично ловило хвилі радіостанції в столиці кожної країни, куди дивився радар. Тепер він був скерований на Росію, і гучномовець кричав щось незрозуміле, а потім зненацька по-німецьки: «Говорить Москва! Говорить Москва! В Німеччині шукають великого злочинця! Він втікає на схід, є припущення, що в Україну, із викраденим у Канаді золотом. Зовнішність: високий, стрункий мужчина, на чолі — добре помітний шрам. Востаннє його бачили в шкіряному плащі з наплечником. Увага, увага, німці! Хто зауважив би щось підозріле, негайно повідомляйте поліцію...».

По півхвилиній мовчанці, радіо почало знову: «Говорить Москва! В Німеччині шукають...».

Астроном Стоковський зачудовано вслухався в стривожений голос московського диктора. «Чому це раптом Росія так розпинається за канадійське золо-

то?». І він скерував радар на Москву. Мотори задзижчали упевненіше, озвався сигнальний дзвінок, — око радару дивилося на мету. На екрані побігли вигинасті глибокі вулиці, річки авт і трамваїв; лапати, широкі дахи пропливали вбік, нагадуючи безладно мандруючі крижини; а над усім розворушеним, швидким містом — гордо підносились башти з червоними, гігантськими зорями, з ледь помітними орлами всередині.

Ось вона, Москва, — зловісна червона столиця!

Астроном Стоковський вдивлявся в червоні зорі, і здавалось ніби вони хочуть піднятися ще вище, порівнятися з тими, що ген-ген мерехтять у вечірньому небі. Але даремно: мускулісті гвинти цупко тримають їх на сталевих підпорах кам'яних башт. Навіть нерухомі вартові, в підтягнутих шинелях, здаються в їх сяйві якимись криваво-блідими. Вартові охороняють Кремль. Він — столиця в столиці. Там упертість і затятість, там — мозок минулої і теперішньої Росії.

Та радар, на жаль, відображував тільки зовнішність. Тому найцікавішого в той вечір у Москві не бачив і не чув астроном Стоковський.

Найцікавіше відбувалося за вартовими, за мурованими стінами, в глибу Кремля.

В темній Кімнаті Наказів перед відповідальним урядовцем складав звіт керівник таємного відділу радіостанції Москва:

— Ми транслюємо в німецькій мові повідомлення про злочинця з золотом. Можливо, його схоплять німці і завернуть в Канаду. Таким чином Україна не отримає плянів, а це багато зробить для нас. Наш розвідчик з Канади передав своє підозріння...

— Тобто? .. — питає урядовець з крісла, не випускаючи з зубів папіроси.

— Підозріння в тім, що злочинець має при собі не золото, а...

— Це відомо. Ми відсилаємо найкращих шпигунів... — урядовець натужливо виривається з обіймів крісла, і вони вдвох ідуть подвір'ям Кремля.

А в старовинній, колись царській, залі, оббитій пурпуровим оксамитом (туди йшли двоє, і астроном Стоковський зауважив на екрані дві постаті в кремлівському подвір'ї), стояли струнко вишикувані дві колони людей у цивільному. Перед ними — важкий, кубуватий офіцер: червона зірка, золоті пагони і гострий голос. Офіцер говорив, як наказував:

— Я прочитав наказ військового комісаріату червоної Росії! Наказ партії та уряду ми виконаємо з честю. Розвідчики або згинуть, або дістануть пляни! — Кубуватий офіцер пильно оглядає присутніх. Їх очі блищать крицевим блиском. І він, задоволено стиснувши повні, напіввивернуті губи, продовжує:

— Ми негайно від'їжджаємо за кордон, як туристи, журналісти та члени приватного Клубу московських фотографів. А взагалі — поменше реклами... Пам'ятайте пізнавальне шифроване число 16116...

— Єсть! — гримнуло слово відповіді, і, злякавшись само себе, поляцало десь там, в глибоких коридорах підземельного Кремля. Шереги і їх офіцер завмерли. На дверях з'явилось двоє. Перший з них був керівником розвідки Росії.

Над Москвою високо в небі горять гігантські червоні зорі, приг'яті гвинтами до кам'яних башт. Аж непорушним вартовим під мурами Кремля робиться моторошно: так виразно чути кров у цьому червоному запаморочливому сьайві.

А далеко-далеко від Москви, біля радару замислився сивий астроном Стоковський: «Як добре, що я аж у Ірані», — думає він, і стомленою рукою вимикає струм. Гасне екран, змовкає московське радіо з

його безперестанним «... шукають великого злочинця.».

Крізь прозорі стіни обсерваторійної башти падає чисте, лагідне світло місяця іранської землі і ніжно пестить похилену голову астронома.

В ту ж ніч герої небаченої астрономом Стоковським найцікавішої сцени готувалися до виходу в широкий світ.

2. ОБЛАВА

І справді, Німеччиною прокочувалися хвилі поліційних облав. То в центрі, то десь біля східнього кордону, то знову на заході.

Тоді же у старовинному місті, покрученими вулицями закружляли швидкі безгучні поліційні авта. Вони плавали у залитому туманом місті, мов казкові риби у великому акварії. Два авта завернули від будинку поліцайпрезидіюму до залізничного двірця. Їхати було не більше як п'ять хвилин. Але іноді і п'ять хвилин забагато. Забагато було їх і тепер.

З залізничного двірця вже вийшов невеликий гурток подорожніх з електропотягу Берлін-Женева. Старий вусатий контролер відібрав виїжджені квитки і останньому подорожньому побажав «надобраніч». Той подорожній — високий мужчина, без капелюха, в шкірянці — відповів йому тим самим і, слідом за іншими, пішов у п'тьму, важко похитуючись, очевидно, під вагою горбатого наплечника.

Коли два поліційні авта підкотилися до двірця, там був лише телефоніст і вусатий контролер, який, широко позіхнувши, збирався переспати годину-дві, до прибуття наступного потягу.

— Пасажири розійшлися в ріжні боки. Я нічого не знаю і, на жаль, нічим не можу допомогти. — Контролер хотів спати, і ці розпити малого, верткого, мов гумовий м'яч, поліцай про якогось особливого пасажира його зовсім не цікавили. Та гумовий поліцай наполягав:

— Може ви зауважили того, про кого весь час повідомляє радіо?

— Про кого б це? Я зовсім не слухаю радіо, бо воно повідомляє тепер виключно про всякі неприємності: як не страйки, так злочини, або пожежі, або безробіття. . .

— Ми шукаємо високого чужоземця в шкіряному плащі і з шрамом на обличчі. На собі він має наплечника. . .

— Що?!

— Наплечника! Розумієте? В нім золото канадійського парламенту! Наше радіо, навіть Москва, про це весь час кричить. . .

— Бачив, бачив! . . Він ішов останнім, — бліднувши, швидко випалоє вусатий контролер.

— Що?! — тепер кричить уже гумовий поліцай. — Бачили? Пішов з іншими? . . Зрозумійте, що якби ви слухали радіо, вам заплатила б Канада десять тисяч доларів! . .

І ще не встиг контролер привести до ладу наїжені від зворушення вуса, як поліційні авта, невдоволено загуркотівши моторами, помчали назад.

Наче вартові, на баштах почали перегукуватися годинники. Било п'ять годин ночі. Рівно о п'ятій і п'ять хвилин у Регенсбурзі почалася облава. На рогах найголовніших вулиць як з-під землі вирости стереотипні постаті поліцаїв-охоронців: міцні, грубі, у важких, ніби чавунних, чоботях. Регенсбург, ледь помітно освітлений ще дуже далеким заобрійним сонцем, нагадував тепер багатогранне люстро, в якому відбилась одна й та сама постать поліцеста. Як не старалися в поліцайпрезидіюмі, все там число поліцаїв-охоронців було дуже мале, бо з інших міст ніхто не хотів ні одного відпустити, очікуючи всяких несподіванок.

3. ПРИГОДИ СВЯЩЕНИКА ЙОДЛЯ

В ті часи кружляли по місті різні чутки: про вичерпування нафтових джерел і вугільних басейнів, про нову війну; щось про страйки, щось про жахливі винаходи... Але весь час ті чутки благословенними птицями облітали Регенсбург. Сьогодні ж «щось» — тут, тільки його шукають...

Найпершого зупинили священика.

Чавунна, сувора постать проговорила, ніби прохаючи, ніби наказуючи:

— Будь ласка, вашу картку.

Священик Йодль, що вже був приклав повну, випещену руку до капелюха для привіту, вражено зупинився:

— Але ж, пане вахмайстре, я знайомий з вами щонайменше...

— Щонайменше двадцять років, — ввічливо перебив чавунний вахмайстер. — Але ж, отче Йодль, я маю наказа всіх перевіряти.

І все ж, не зважаючи на таке пояснення, вони обоє почували себе трохи ніяково. Пересвідчившись по картці, що це таки дійсно той, кого він знав щонайменше двадцять років, поліцай пристукнув чавунним закаблуком.

Священик пішов далі. Він поспішав до високих, ледь помітних в тумані, кам'яних стрілок собору, де старий свічкарь, італієць Джованні, вже мабуть світив свічки і стирив неіснуючий порох на кріселках. Свічкарь Джованні весь час чуввав себе нездоровим, і священик хотів йому ще й допомогти.

Вперше в житті отець Йодль спізнявся на Службу Божу. І його, і парафіян, всюди затримували настирливо-чемні поліцейсти. — «Що це все має означати?», — подумав священик, підходячи до собору, і тут вражено зупинився: під собор під'їхало поліцейне авто. До цього часу ніхто, навіть сам президент, не посмів їздити на молитву автом! З авта вискочила маленька гумова постать і швидко пострибала сходами нагору. Вона заглянула в собор, щось гуконувши, і рвучким рухом натисла рукою на стику дверей і стіни. Собор ніколи не замикався. Замок на цій будові давно відійшов в історію. А тепер, ніби бажаючи вкрай докнати збентеженого священика, гумовий поліцай наліпив на дверях паперовий замок — стрічку з написом: «Зачинено до закінчення облави». Потім він звернувся до священика. Останній, очікуючи нової перевірки, сягнув рукою до кишені по карту, але гумовий поліцай зупинив:

— Не треба. Я вас давно знаю, отче Йодль.

— Дякую, — відповів священик і подумав: «Хоч один мене сьогодні впізнав».

— Вибачте, — продовжував поліцай, — але ми мусимо сьогодні це зробити. Місто стоїть під пильним наглядом. Не лише собор, замкнено установи, готелі і кіна до дванадцятої...

На Дунайському мості у священика та його, щойно зустрілого, свічкаря востаннє перевірили папери.

— Щодо мене, — жартував хворий, але незмінно веселий італієць Джованні, — то вони, мабуть, перевіряли: живий я, чи вже мертвий...

Священик не відповів на жарт. Замикати церку перед віруючими — це вже, справді занадто. Подібних пригод він не зазнавав навіть в очумілі дні останньої війни.

— Ти весь час боялася за мене? — вперше усміхнувшись цього ранку, запитав старий Йодль, ставши на порозі власного затишного будинку.

— Так, брате, я боялася за тебе. Радіо весь час лементує про якогось злочинця. — двоюрідна сестра священика, молода русява Едіт, взяла з рук брата палицю і капелюха.

— У тебе добре серце, ми всі залишилися цілими.

— Але чому ви не в соборі? Я теж збиралася...

— Вони замкнули собор. Вони шукають злочинця...

— В святому домі? Це неможливо!

Коли вони втрюх сіли пити другу каву, радіо різко обірвало барвисту стрічку музики:

«Увага! Говорить Берлін: кілька днів тому в Канаді викрадено 200 кілограмів золота, власність Канадійського банку. Гадають, що злочинцем є один чужоземець. Востаннє його бачили в шкіряному плащі, з наплечником і без капелюха. Капелюх його знайдено в потязі Берлін-Женева... Кожен, хто зауважить того чоловіка, нехай повідомить найближчий поліцейний відділ за нагороду висотою в 10.000 доларів»...

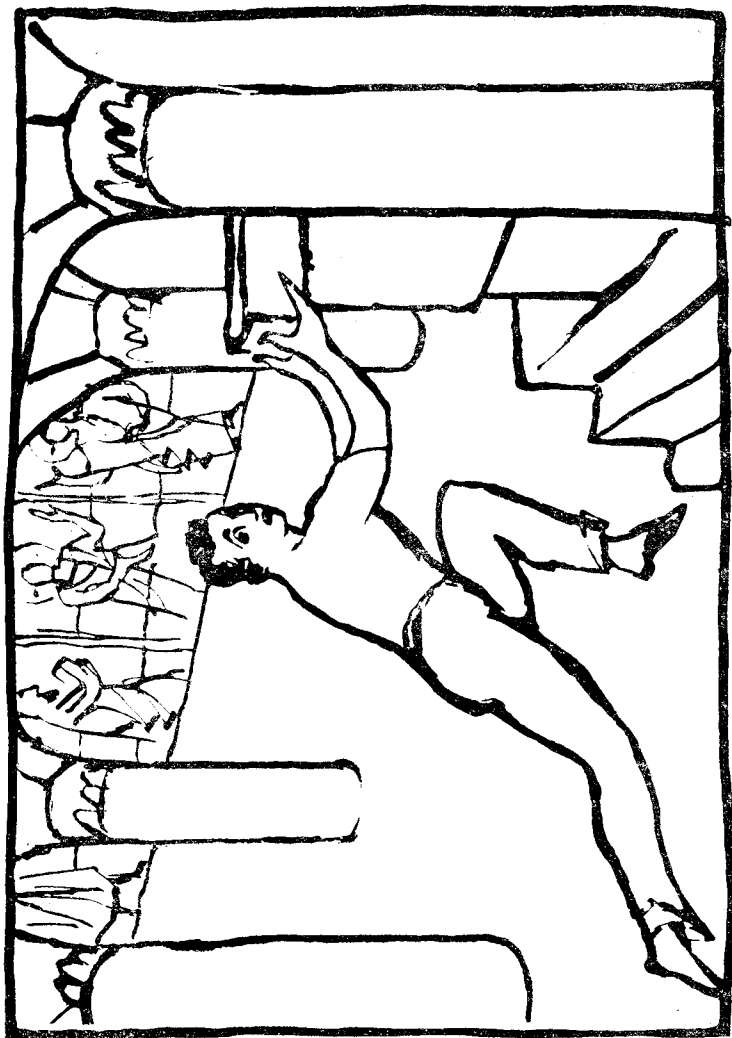
Священик Йодль, підливаючи запашної кави, усміхнувся: хто заблукав би з тими коштовностями в їх тихий Регенсбург, і що має спільного з цією справою замкнений собор? Так, зрештою, реагувало все місто. Лише вусатий контролер залізничного двірця цілий день неспокійною рукою пригладжував вуса. Втрата 10.000 доларів нагороди за злочинця не давала йому спокою більше, ніж сам злочинець.

4. МУЖЧИНА В ЖІНОЧОМУ ВБРАННІ

Ні Йодль, ні його парафіяни не були задоволені з того, що собор мав бути відкритим лише о дванадцятій ночі, тоді, коли кінчалася облава. Проте, в цілій цій баталії, в цілому зворохобленому місті, була одна людина, яка сердечно дякувала Богові за поліційну заборону входить в собор. Не знати, чи витримало б старече серце священика, а тим більше хворе серце його свічкаря, коли б вони довідалися, що в замкнутому перед їх очима соборі була людина...

Вискочивши з берліно-жєневського потягу і лишивши там капелюха, щоб бодай тим хоч ще трохи змінити свій вигляд, вона швидко, нерівними кроками, пішла геть від двірця. Якийсь контролер побажав їй навіть «надобраніч». Добре мені «надобраніч», коли за тобою ганяється поліція цілого міста!

Людина шукала місця, де можна б було сховатися і скинути свій вантаж. Як на молоді роки і міцний організм, той п'ятидесятикілограмовий вантаж у наплечнику (валізу він викинув ще раніше) був би нічого невартий, але до тягару долучувалося щось інше страшніше за все: вантаж у наплечнику виділював смертоносні промені. Дарма, що він був якнайкраще ізольований ще в Канаді, в непомітному кутку, академіком Віктором Стеном; дарма, що людина була вдягнута в особливого плаща, — нічого не допомагало. Страшна, підступна млявість огортала тіло, дихати ставало чимраз важче, груди від часу до часу гарячими кліщами стискали корчі.

Так повільно посуваючись, добрів утікач до якихось закапелків та прибудовок

Людина, притулившись до стіни затіненого будинку, оглянулася. Ледь помітні в нічному тумані, сіріли над її головою дві високі башти. — «Церква», — шпигнуло в її мізку. І відразу ж інше, велике слово — «рятунок!» Вона знала, що ніде в Німеччині церкви не замикалися. Обережними, але й нерівними, кроками втікач швидко обігнув ріг будинку і перебіг площу перед собором. Двері легко скрипнули за ним. Трьохохе поліційне авто, яке на хвилину прокотилося повз собор до залізничного двірця, нічого не зауважило.

Опинившись всередині собору, втікач глибоко вдихнув повітря і повільно опустився на підлогу. Чорна втома переборола його. Все ще лежачи, дрижачими руками він відчепив смертоносного наплечника. Потім встав і, повільно рухаючися вперед та пильно вглядаючися в ледь прозору пітьму, почав шукати кращого сховку. В голові гуло, серце билось часто: смертельні промені вантажу, схованого в наплечнику між жужма впханим накупленим для сестри, пройшли крізь тіло. Так, повільно посуваючись, добрів втікач до якихось закапелків та прибудівок. Очевидно, це була захристія. Втікач видобув з наплечника якусь тяжку невелику річ і обережно всунув її між дві стінки. Добратись до цієї щілини було нелегко, а побачити майже неможливо: щілина була вузька та ще й на самім кінці велетенської кам'яної споруди. Втікач ще раз оглянув сховок і стер піт з обличчя. При тім він відчув, як запекло там, де був шрам.

Тепер він шукав ще сховку для себе. Адже невдовзі прийде ранок, а з ним і люди. Після старанних розшуків, було знайдено дверцята склепу. Зсунувши плиту, він відкрив дверці і опустився сходами вниз. Там, як говорили невпинно бігаючі пальці,

стояла висока ослизла домовина, тхнуло вогкістю і цвілю. Та це не заважало.

Десь згори почувся стукіт. Втікач знітився, при-тулившись до домовини, як морець до рятувального кола. Почувся різкий крик: «Галло, хто там?». Окликувано по-німецьки, але втікач знав цю мову. На оклик відповіла тільки глуха луна. Очевидно, він був розрахований на всякий випадок, ану ж би хтось озвався. За цим почулося, як вхідні двері закрились і гробовим каменем все придавила тиша.

Втікач напружено вслухався в голоси за стіною. Один старечий голос обурився, другий, пояснивши, що собор буде закритий на весь час облоги, до дванадцятої години ночі, покритив себе гуркотом мотору, — вони, очевидно, від'їхали.

Тоді легше відхнули хворі груди загнаної людини.

Коли розвиднілося і тільки звуки моторів та спів птахів долітав до середини, високий чужинець виліз із своєї схованки. Він оглянув знову сховану річ, і був задоволений; вона лежала у вузькій, непомітній дірі, міцно вгризшись ріжками в дерево і камінь. Втікач оглянувся, зсунув на місце плиту і пішов нагору, де стояв орган. Там він чекав до ночі. Відчував голод і спрагу. Тіло боліло, шум в голові не вгавав. Нести вантаж далі було неможливо. Треба тільки лишити тут, а самому пробратись додому. Звідти прийдуть і візьмуть. Такий плян видавався можливим, тільки тяжко було пробратись непоміченим бодай з цього міста.

Відвагу і хитрість природа подарувала втікачеві. Це був великий ризик, але все ж якийсь вихід: він знову спустився у підземелля, витяг з наплечника все, що купив у Канаді для сестри, і перед здиво-

5. НЕПЕРЕДБАЧУВАНА НАУКОВА ЕКСПЕДИЦІЯ

Телеграму в Києві отримали і зрозуміли. Урядовий кур'єр з лікарем відлетів літаком до прикордонної станції. Урядова машина запрацювала енергійніше, хоча назовні нічого не було помітно.

Каштановий Київ рівно шумів металевим прибоєм ріжнотоманітних авт; шелестів широкими стрічками рухливих пішоходів під дверима високих білих будинків; весело плескали водограї в синє щире небо...

Асистент Інституту по вивченню атомового ядра, молода панна Оксана, легким кроком спортсменки збігла сходами нагору до своєї квартири. Праця була закінчена. Сьогодні вони їдуть удвох в оперу. Так, удвох, хоч в цій квартирі тепер вона самотня, бо брат тиждень тому від'їхав до Канади. Зате прийде її друг, недавній співробітник в Атомовому інституті, асистент Анатолій Павелко.

Оксана, наспівуючи нову пісню, швидко переглядається, заглядаючи в люстро. Звідти дивляться на неї чорні, життєрадісні очі з-під чорних брів. Дівчина посміхається усмішкою з-під осудної людини. У відповідь з люстраю:

маковою квіткою повні, червоні... Пишіть негайка гарно відтінює біле обличчя в Регенсбурзі... — сукня додає ще більшої, і без того хапав повітря. — нької краси.

— Перебільшуєш, — сміюся — Останні слова невістра Оксана, і чує дзвінок. «Бовці станції, так тихо швидко відчиняє двері:

— Будь ласка, заходьте!

Але то був поштар. Він уклонився, піднімаючи форменного, з білою блискавкою, капелюха.

Усмішка раптом зникла. Оксана не очікувала поштаря увечорі. Швидко перебігла очима телеграму: «З вашим братом трапилася в Канаді неприємність. Він живий, прибуде пізніше», — прошепотіли щойно веселі уста. Веселість згасла, як ракета, що долетіла до свого zenіту.

Зразу ж по відході поштаря відчинилися двері, і по твердих, широких кроках Оксана впізнала — іде Анатолій.

— Анатолію, на жаль, не поїду в оперу, на «Нестора»...

— Знаю. Ми їдемо завтра в Німеччину.

— Що?..

— В Німеччину, в Регенсбург. Наукова експедиція.

— А це що знову?..

— Читайте. Це відрядження Академії Наук вас, професора Гармаша і мене. І то не колись, а завтра вранці вже треба виїхати...

Від худорлявого обличчя асистента Павелка віяло втомою, тільки гострі карі очі виявляли запал і впертість. Він тріпнув пишною чорною шевелюрою і додав: «Про вашого брата вже знаю»...

Тонесенька фарфорова філіжанка, зачеплена незручно асистентом, впала із столу, і, задзвенівши, розкотилась в ріжні боки.

— Бибачте, Оксано, якось ненароком...

Та Оксані було не до філіжанки. Підсвідомо, в душі вона відчула, що в цю мить сталося в її житті щось далеко-далеко більше...

— Друже Анатолію, а мета експедиції?

— Мета подвійна.

6. МЕДАЛЬ ВИДКО З ОДНОГО БОКУ

Експрес Київ — Париж. Вагони зі сліпучо-білими екранами зафіранкованих вікон. Колеса сховані за низькими емальованими щитами, і тому замріяному словацькому пастушкові здається, що цей поїзд не їде, а летить по рейках. Летить так, що пастушок аж батогом цвйохкає від захоплення! Над залізними шнурками рейок, вгорі, теж летить тонесенький шнурок-провід. Експрес весь час тримається залізною рукою за той провід: він ловить звідти струм. Спочатку з українських, потім з словацьких, потім австрійських, німецьких і, нарешті, французьких електровень.

— Ви дуже мило співаєте, панно Оксано. Заспівайте нам щось...

Але дівчина заперечно тріпнула чорним волоссям: — Дякую за комплімент, друже Анатоліє, та хто може співати краще за цей летючий поїзд? — Асистент Оксана мріяла. Далекий погляд блукав ген за вікном. Гострі, трішки стиснені, смолисті брови виявляли мрію або сум.

До розмови долучився третій: поважний, у черепаших окулярах, із засніженим літами волоссям:

— Щось у вашій розмові є від ісландської пісні, в якій закоханий норвезький корольович Гарольд Сміливий нарікає на горду українську дівчину, що, не зважаючи на його героїзм, все ж не бажає прихилити свого серця до королівського...

— О, пане професоре, я таки не та дівчина...

— А тим більше, я — не Гарольд Сміливий, — усміхаючися, додає молодий чорнявий асистент.

— Але ви маєте змогу ним стати... — професор Василь Гармаш на щось натякає і по-батьківськи тепло посміхається...

От вони їдуть утрюх. Всі — дужі, завзяті й молоді. То нічого, що йому, Василеві Гармашеві, вже п'ять десятків років, що за плечима університети Києва і Риму! Правда, хіба що панна Оксана — під враженням гнітючої вістки: по дорозі до Америки щось трапилося з її братом. І тому очі асистентки сьогодні не такі життєрадісні і блискучі, як завжди. Її мало заспокоювали запевнення друзів, що брат швидко знайдеться. Ніхто не міг певно заспокоїти поганого передчуття.

Професор запалює сигару і спокійно поглядає на свою молодь, як він любив називати оцих помічників. Обое асистентів — Оксана і Анатолій Павелко, — сидючи навпроти, дивились у вікно, і здавалося, ніби вони справді мають найменше цікавості одне до одного. Карусельний лет краєвиду полонив їх. Очі, як шкельця фотоапарату, жадібно ловили нові калейдоскопічні картини ще ніколи не баченої, ще недавно обпеченої атомовими бомбами, а сьогодні розліненої і акуратної, німецької землі. Сама собою відсунулась далі настирлива думка про брата.

Недалеко від Регенсбургу професор повідомив, що вони вже біля «міста рузаріїв».

Експрес поцокував на рейках, легко похитуючись. Так само легко похитуючись, зайшов до переділу офіціант, і так само легко гойдалося в кришталевих чарках жоржинне вино, пите на знак приїзду до мети. І тут добре помітив сивий професор Гармаш, як із-за піднятих чарок на мить зустрілися теплі погляди молодих співпідорожників...

Вони розмістилися в готелі.

— Але ж я і стомився, — зауважив професор, віддаючи звиток паперів Павелкові. — Отже, друзі, завтра ми йдемо до ратгавзу і завтра ж ви обоє підете молитись до собору. Крім молитви, придивляйтесь до всього уважно. Особливо уважно ви, асистенте Павелко, — з притиском закінчив професор.

За годину, замкнувши після настирливого кореспондента двері, учасники експедиції розійшлись по спальних кімнатах. Власник готелю «Штерн», не без здивування оглянувши подарований гостями круглий пшеничний хліб і з задоволенням підрахувавши солідний грошовий розрахунок, подумав: «Пошли, Боже, сюди побільше таких українців».

На другий день Йодль читав замітку в місцевій газеті:

«Український професор і двоє асистентів прибули на короткий час до Регенсбургу з метою вивчення історичних документів про рузаріїв, українських торговців, які в глибоку давнину провадили торгівлю з нашою старою Ратізбоною».

Хто б сподівався, що з України, країни, яка ще так недавно стала знову самостійною державою, сюди в провінційний Регенсбург, прибуде спеціальна експедиція Академії Наук...

Священик Йодль особисто нічого подібного не сподівався. Едіт, на його велике здивування, раптом виявила бажання неодмінно побачити тих трьох учених з України, про яку так багато тепер пишуть. Та читання було відкладено: і священик, і його двоюрідна сестра виряджали свічкаря Джованні на відпочинок в Італію...

Коли Джованні від'їхав, священик і Едіт знов повернулися до газети. Брат говорив про несподіванку, що її зробила українська держава, та щось про розумне чоло професора «Гармаш». Едіт же

весь час підозріло скошувала око на фото молодого ученого: худощавого мужчину-красеня з далекої і, як чомусь пишуть у газеті, вишневої України.

Але старий Йодль не даром говорив про несподіванку. Україні таки справді в той тяжкий час, коли починало бракувати джерел енергії, було не до рузаріїв. Священик бачив тільки один бік медалі.

Радіо-Світ перервало їх розглядини розповіддю про велике безробіття в Бельгії та страйк гірничих робітників. За останній місяць було звільнено 80% гірників тому, що в 320 менших шахтах вибрано вже все вугілля. Багато бельгійців емігрують... «Кінець», — заявив диктор.

— Це не кінець, а тільки початок, — ствердив Йодль. — Але і цей початок скінчиться...

Зате професор Гармаш, який саме прокинувся і слухав це повідомлення, вже не міг заснути. Він твердо став на ноги і подивився крізь вікно: високі стріли собору маячили над містом. В тому соборі був схований другий бік медалі цієї експедиції.

Священик Йодль бачив тільки один бік і щиро вірив, що ця медаль не має другого...

7. ПІДОЗРІЛИЙ СКАРБ

Як швидкі осінні хмари, над землею кружляли чутки. Вони були ріжноманітні, цікаві і часто прямо неймовірні. Проте, одного дня Радіо-Світ оголосило, що на південному бігуні американська, а за кілька днів і англійська, експедиції знайшли веле-тенські поклади уранової руди, яких вистачить на тисячу років. А досі ж було відомо, що уранової руди, цього джерела атомової енергії, на землі небагато, і за яких 10-15 років її не стане. Запаси ж вугілля, а тим більше нафти, кінчалися. Отож, планета котилася до того дня, коли все, гнане бензином чи вугіллям, зупиниться.

Священик Йодль іноді мимоволі теж замислювався над цим. Але його, зрештою, мало цікавило. Після апокаліптичної війни в Європі, коли на Сході (на здивування Йодля) виросло стільки держав: після страшних вибухів атомових супербомб, священик ще твердіше вірив у Бога, як і в те, що Він не покине людей. Міркування зводились до того, що священик захоплювався розумом побудови світу: бракує на планеті вугілля і нафти, які дають теплову енергію, люди відкрили нову — атомову. Забракне уранової руди, з якої дотепер ця нову енергію дістають, люди знову щось винайдуть. Це був обов'язковий закон рятунку, один з неписаних природних законів.

Весняні дні допливали свого берега. Регенсбург плавав у сонці. Біля ніг міста шумів широкий Дунай, але кораблі вже тут не приставали. Їх майже не було

видко. Водяний транспорт кінчав своє довге життя. Він був заповільний супроти потягів, або велетенських піднебесних літаків-ракетоплянів. Стара регенсбурзька пристань мовчазно стояла осторонь, як цікавий історичний музей.

Про облаву забували. Говорили, ніби злочинця зловили десь на кордоні чи Польщі, чи Швейцарії. Отже, все гаразд.

Тоді, як учасники експедиції ще відпочивали з дороги в готелі «Штерн», священник Йодль відправив Службу і залишився в спорожнілому соборі сам. Він хотів молитися. Стояв перед суворим, без оздоб, Розп'яттям. Десь високо кінчалось склепіння собору і починалося небо. Постать священника, невисока, з старечо осунутими повними плечима, здавалася такою маково-маленькою, маленькою до моторошности.

Священник молився.

Він колись любив техніку. Сьогодні він боявся її і молив Бога примусити людей розумно керувати нею.

Свічка забризкала і, описуючи вогником плавне півколо, похилилася вбік. Поправляючи її, священник побачив, що віск випливає з підсвічника і біг стрімко-спадним струмочком по задній і передній стінках. Струмочок загусав, Йодль взявся відклеювати його від позолоченої дошки. Потім він пішов у захристію по нову свічку. Намацуючи двері до шафи, рука його наткнулась на щось мертво-холодне. Це був якийсь твердий предмет. Священник в ту ж мить відсмикнув руку. Влітку, навіть у вічно суворій прохолоді собору, таких холодних речей ще не стрічалося!

Перехрестившись, він витяг з шафи свічку і привітив: дивно вгрузши ріжками в дерев'яну задню

стінку шафи, між нею і кам'яною стіною, навкосо лежала невеликого розміру скринька. Вона була малинового кольору, гострорєбра, але зі старанно обшліфованими стінками. Священик оглянувся. «Хіба я роблю злочин?», — запитав раптом голосно сам себе, і, тримаючи в одній руці свічку, правою хотів витягти скриньку з її схованки. Та скринька не подалась. Тоді він вставив свічку у підсвічник і смикнув скриньку обома руками: вона, мов клин, вискочила споміж двох стінок, і, опинившись в руках, важко рвонула їх донизу! Дивно! Священик ледве втримав скриньку, — вона, розміром не більша, як коробка сигар, була дуже важка. На випещених повних руках вип'ялися напружені посинілі жили. Сила старечих пальців почала слабнути, і Йодль поспішив поставити малинову скриньку на підлогу.

Священика Йодля огорнув невимовний страх. Він швидко тричі перехрестився. «Це щось неймовірне: такий малий розмір і така циклопічна вага! Жодного замка, все залютовано...», — бурмотів він сам до себе, оглядаючи неймовірну знахідку. Таки неймовірну, бо ніколи не сподівався знайти щось подібне саме тут.

Священик ламав голову: що робити з чудасійною знахідкою? Ні один метал в такій малій масі не важив стільки, скільки ця скринька. А вона ж з металю. Що це: золото, плятина... ні, ні. Щось інше...

І, нарешті прийшла думка: в Ірані, у власній обсерваторії, працює старий приятель священика, австрійський астроном Стоковський. Чому б не відіслати цю диявольську скриньку до Стоковського?.. Адже він любить і розуміє подібні речі. Іран — це не так далеко. Ракетою перекинуть скриньку за день. Йодль, та ще саме під старість, не хотів мати більше справи ні з чим, крім Бога...

Він поспішно згасив свічі і вийшов з собору. Синій наддунайський вечір зустрів його на порозі, але на вечір не звернено ніякої уваги. Священик попрямував так швидко, як тільки дозволяла його огрядна постать, до пакувальної контори.

— Дайте мені «Довідник ваги металів»...

Здивований і заінтригований конторник (як же: треба велику скриню, повну вати, «Довідник», і все це пізнього вечора!) подав грубу, пухлу книгу. Священик не знайшов навіть приблизної ваги до такої маленької маси. Безперечно, це не було жодне золото, і справа з злочиним у Канаді не мала зі скринькою нічого спільного. Очевидно, якийсь новий метал. Хіба він знає і хіба знають поліцисти? О, астроном Стоковський матиме цікавий подарунок від старого друга Йодля...

Шоферові, який відвіз велику скриню з написом: «Обережно, кришталь!», і на думку не спадало, що він везе у величезній скрині таку малесеньку річ.

Ранком другого дня, перед відходом до собору, священик із сестрою дивилися з шкляної веранди, як над містом з громовим гуркотом пролетіла довга лисуча сигара ракети. За секунду вона зникла.

— Все, — ніби про себе, промовив Йодль. Тепер він міг спокійно очікувати відповіді з Ірану.

Але то було ще далеко не все.

Вулиці Регенсбургу кудись пливли, кожна з них — це ріка, блискуча від світляних реклям та автових фар, що золотіли від сонця; шумна від рухливого натовпу: вулиці бігли повз вікна готелю «Штерн» і повз вікна священикового будинку. Нікому не було діла до якихось таємниць. Кожен мав на думці щось своє в цьому місті. Так само і цілому світові не було жодного діла до Регенсбургу, зрештою, тільки тихого містечка, цієї пристані без кораблів.

Собор озвався першими дзвонами.

В готелі «Штерн» збирались до собору Павелко і Оксана. В другому кінці міста до собору поспішали священник і його сестра Едіт.

Свічкаря Джованні ще не було. Гори й море Італії лікували його груди. Тому Едіт допомагала братові, як уміла. «Трохи заощадимо грошей», — любила повторювати вона.

8. ДРУГИЙ БІК МЕДАЛІ

По відбутті візит до бургомістра та місцевої наукової колегії, група професора Гармаша взялася до праці. Власне, до вивчення архівних матеріалів засів сам професор, бо обое помічників в той час були в соборі.

Настирливі кореспонденти, цікаві на все, що прибуло з іще й досі напівекзотичної України, невтомно кружляли біля готелю «Штерн».

Але двері були щільно замкнуті і кореспондентам вдалось довідатись про найзеленіші новини з України лише в обідній час.

Коли зі столів ресторану зник останній посуд, м'яко опутившись вниз, в глиб стола, льокай приніс українському професорові часопис — скрутку із Англії, число за сьогодні. В ній було все, що розповідав кореспондентам Василь Гармаш кілька годин тому. Швидкість була короною преси.

— Дуже мило, — озвався професор до льокая.

— Цю газету я отримав найперший, спеціально для вас, — чемно зауважив льокай і натякнув ледве помітним рухом плеча. Чемність завжди була короною льокаїв. . . Відходячи, український професор забув на столику ресторану якусь суму грошей.

Відправляючи Вечірню, священик з задоволенням помітив серед присутніх нову постать. Струнка панна, в елегантному літньому вбранні, та, яку він бачив на світліні поміж українських учених, стояла в кутку, пильно вслухаючися в слова молитов. Едіт теж її зауважила, та підійти не посміла. Це виглядало б дивно, таке нав'язування знайомства.

Ще далі, в самім кутку собору, непорушно стояв Анатолій Павелко. Чорні, стрілисті очі його шукали дверей захристії.

Виходячи майже останнім по закінченні відправи, Анатолій Павелко наткнувся на священика. Той доброзичливо глянув на нього і відповів на уклін українського вченого. Так, без слів, вони познайомились.

Аж увечорі, погостивши в місцевій колегії, повернулись Оксана і Павелко, задоволені і стомлені. Відразу ж відбули нараду. Професор Гармаш та асистент Оксана попрацюють ще над архівним матеріалом, асистент Павелко мусить кілька годин відпочити.

Професор Гармаш відкрив одну з привезених валіз. У ній не було місця на речі. Вона й так була вщерть заповнена химерними дротиками, лямпками, шнурками та рурками. Зімкнувши провід валізи-радіо з електричним гніздом у стіні, професор взяв слухавку. Фотелі були на коліщатах, і обоє асистентів підкотили їх до приймача. Василь Гармаш почав радіорозмову:

— Київ, Київ!.. Чуєте мене? Ввесь час чуєте?.. Як?.. Все добре. А у вас?.. Не все?.. Будемо упорядковувати архіви вдома. Архіви тільки розшукуємо... Що?.. Академія дуже цікавиться?.. По змозі, робимо все якнайхутчіше... Слава Україні!.. — Лямпи погасли і професор закрив валізу.

— Чуєте, друже Павелко, академія дуже цікавиться. Становище вдома тривожне. В Бориславлі нафти не більше, як на півроку. Росіяни роблять великі маневри на нашому кордоні. Хто зна, чи не задумують вони чогось більшого. Ми мусимо якнайшвидше виконати наше завдання. Крім усього, та річ може зле впливати на відвідувачів собору. Смерть не визнає святих місць. Будуть дошукува-

тися причин отруєння вірних і священика, і можуть знайти раніше нас. Ви готові сьогодні туди піти?

— Авжеж, професоре. — Анатолій Павелко гострою рукою пригладжує чорну шевелюру. — Ви ж чекатимете мене?

— Вас чекатиме країна.

— Професоре, чи можна знати, хто привіз сюди скриньку?

Але професор похмурнів і не відповів на це питання. Він тільки скося глянув на панну Оксану (у Києві рішуче заборонили будь-що говорити про це)

— Вас чекатиме країна...

Анатолій Павелко розкрив найтяжчу валізу: в ній лежали грубі олив'яні плити-ізолятори. Вони мали спинити смертоносні промені речі, що лежала в соборі. Олив'яні плити були другою стороною медалі експедиції. Витягаючи одну з них, Павелко відчув на своєму плечі легкий доторк руки. Підвів голову: над ним схилилась Оксана. Її лагідний, ніжний погляд ніби говорив, ніби підбадьорював: «І я вас чекатиму»...

9. НА ПОРОЗІ ПОРАЗКИ

Десь о дванадцятій ночі вікна в трьох кімнатах готелю «Штерн» погасли. «Сплять», — зауважив випрасуваний швайцар і сходами вниз пішов до своєї кімнати. Звідти він вже не зауважив молодого українського ученого, що непомітно вийшов на вулицю, як не зауважив жіночої руки, що з вікна перехристила Анатолія. Ще раз оглянувши свої поважні денні заробітки, швайцар заснув.

Місяць висів якраз між двома баштами собору. Анатолій Павелко чув, як нап'ялись нерви. Спочатку почував себе непевно, ішов ніби по кладці. Навіть круглий місяць між баштами здавався не місяцем, а гонгом, в який от-от — і хтось ударить на сполох. Раз асистент нагло спинився, але потім побачив, що то тільки металевий робот-запрохувач біля крамниці. . . Ішов далі. Підбиті лосем черевики ступали м'яко, та й асфальт пішоходів, розпечений за день, ще був еластичний і м'який. Обійшовши кілька разів попід будинками майдан, де стояв собор, Павелко востаннє круто оглянувся і швидко попрямував до входних дверей. Двері сонно позіхнули, і знову тільки місячне світло плавало по вулицях сонного міста.

«Я не злодій», — кружляла в голові думка. — «Я тільки мушу взяти наше» — оправдував себе в душі. — «Я не злодій» — повторював асистент Павелко пророхлими устами.

Проміння місяця золотими стовпами підпирало величезне склепіння собору. Асистент обмацував ру-

ками кожний закуток. Промінь з найвищого вікна упав у двері захристії. Там щось відсвічувалось у п'їтмї химерно, майже казково. Асистент якусь мить постояв, міцно притулившись до дверей, ніби вклеївшись в них. Очі зустрілися з очима розп'ятого Христа. Віра додавала сили і гартованої твердості. Дивлячись прямо в лице Розп'ятого, відчув він велику полекшу. Найсвятіший образ терпіння за справедливість лагідно дивився в блискучі очі людини, що, не будши головою уряду, ні членом парламента, в цю мить відповідала за майбутнє молодої, такої дорогої держави.

Асистент Павелко перейшов у захристію і там присвітив ліхтариком. Це тут! Щілина була вузька, тому він просунув руку між дошку шафи та стіну. Без перешкод, без найменших перешкод, рука вільно пройшла згори донизу, до підлоги!.. Ввесь спітнілий, Павелко припав до щілини і ривками різав п'їтму золотим мечиком ліхтарика. Ні — даремно: малинкової скриньки з плянами розбивача атомів олива-піску і готовими атомними зарядами не було!..

Кров стисла скроні, пальці вг'ялися в ліхтарик. Дививсь — і не вірив сам собі: адже розвідка запевнила, що саме тут, в Регенсбурзькїм соборі, в захристії, захована річ; річ, яка так потрібна там, в Україні; тоді ж можна розбивати атом олива-піску, того, що всюди є, що всюди лежить на землі; тоді ж не прийдеться хапатися за голову від думки, що в Бориславському районі кінчається нафта, що починає бракувати і вугілля, що потяги спиняються... .

Анатолій Павелко випростався. Він опановував себе. Перетворився ввесь на зір, на двоє гострих, нервово-гострих очей. Все оглянув, всі проміжки, всі виступи в захристії. Нарешті — всі кутки собору. В свідомості гострим баїнетом стирчало одно: «Знай-ти!»

Асистент ще раз оглядає ту щілину, де мусіла бути схована скринька. Кожний сантиметр уважно, без ривків, і помічає: в дерев'яній дощці — трикутна ямка, видавлена різком скриньки... Отже, вона була тут і зникла!

Але в шукача все ж відлягло від серця: коли б тут хтось зумів зруйнувати скриньку, то вона б зуміла зруйнувати ціле місто; річ була, хтось мав її узяти. Хто ж узяв? — запитання, що вимагало найшвидшої відповіді.

Стіни собору мовчали. Мовчала за вікнами пізня ніч. Асистент Павелко легко закрив за собою двері. Вулиці спали...

Обережно підходячи до готелю, він не помічав, що четверо очей пильно дивились на нього з вікна: очікуючи наслідку, ні Оксана, ні Василь Гармаш не могли спати. А, нарешті, дочекавшись, вони й зовсім забули про сон.

— Вона зникла... — заявив майже шепотом асистент, спинившись серед кімнати.

Тоді професор Гармаш похмурнів ще більше, знову нахилився над радіо-валізою і викликав Київ...

10. ВІД'ІЗД НАЗАВЖДИ

Приголомшення, викликане зникненням малинкової скриньки, було таке велике, що навіть Оксана запалила цигаретку. Накульгуючи, ходив з кутка в куток професор Гармаш. Глибокі борозни на чолі говорили про те, як пильно обдумував він виникле становище. Асистент Павелко стояв біля вікна, скрестивши тонкі, гострі долоні. Скільки спочатку запалу і рішучості було в цілій його постаті, стільки тепер було втоми і зневіри. А валіза-радіо таємним кодом вимагала пояснень! Ті пояснення нікого не заспокоїли: ні Україну, ні членів експедиції.

Нарешті професор вирішив:

— Ранком я відлітаю в Канаду до Віктора Стена. Він передав скриньку, можливо, можна буде повторити. Ви залишаєтесь тут і чекаєте моїх наказів. Працюйте над матеріялами про рузаріїв, відвідайте собор. Можливо ще знайдете слід, можливо щось придумаєте...

Наступного ранку, без прощальних візит, навіть без проводів, — аби нікому не впадало у вічі, — професор Гармаш від'їхав на станцію. Вслід за його автом довго дивилися молоді друзі.

Василь Гармаш взяв квиток до Відня, звідки можна було ракетним літаком відлетіти до Канади.

Потяг хутко набрав швидкість. Регенсбург дружньо махнув на прощання гострими стрілками недружнього собору.

Для перелету ракетоплянком через океан не треба було ніяких віз. Треба було лише мати картку держави, підданим якої була ця людина. Аж на

четвертий день, полагодивши різні справи, професор Гармаш зайшов до залі-почекальні. Це тільки за традицією кажуть ще «залья-почекальня»! Ніякої залі не було: були оббиті ясною тканиною кімнати з глибокими фотелями та пересувними столиками, з часописами і журналами з усіх частин світу; з окулярами для читання мікро-часописів (сотня таких часописів уміщалася на одній долоні); з величними, — але без рам, так що береги розпливалися по стінах, — картинами. Крім друків, на столиках стояли вази з прохолоджуючими та харчовими кульками.

В залі-почекальні сиділо кілька індусів, з якими професор Гармаш не міг розговоритися, тому він взявся переглядати часописи. В однім, з Лондону повідомляли, що тунель під Ля-Маншем уже закінчено, але трохи нижче — про масове безробіття у Франції, про брак електроенергії в Іспанії... В швейцарському часописі якийсь буйноуявний дописувач повідомляв про якусь українську торговельну делегацію, яка, ні з того, ні з сього відкрила в Регенсбурзі сліди вимерлого народу Рузарії. Все те виглядало так химерно, що професор Гармаш аж засміявся. Суворі індуські гості здивовано звели брови на сивоголового сусіда.

Годинник з башточки тьохнув і на стіні загорілися зелені кола: сигнали про швидкий відліт ракетопляну. Сталева птиця з короткими обрубаними крилами вже чекала, лежачи на довгих полозах катапульти.

Два пілоти в суцільних хутрах сіли в кабінку, за ними подорожні. Вузькі двері зачинилися, грім потряс машиною, ракетоплян послизнувся на полозах і... Відень зробився маленьким-маленьким, самі рисочки, просто не місто, а тільки накреслений плян на столі архітекта!

Ракетоплян загуркотів ще дужче, гуркіт розростався до нестерпного. Пасажири заглядали у віконця-люки: земля стояла руба, здібленим конем, незвичайно перекинуто. Машина йшла майже сторч, лишаючи по собі два білі стовпи, — сліди вибухів ракет. Та за хвилину гуркіт урвався. Подорожні стривожено переглянулися. Але веселі обличчя охутрених пілотів заспокоїли їх: ракетоплян летів у стратосфері. Від часу до часу вибухали слабші ракети, гуркоту майже не було, лише відчувалося, як здригається залізне тіло машини...

За якийсь час хитнулась і зникла темна лінія європейського суходолу. Земля крутилася внизу як глобус, ракетоплян ішов над океаном. Пасажирів хилило до сну, але вони не могли спати, бо тоді, коли у Відні сонце стояло на заході, з дна моря воно тут ще недавно випірнуло, і з нього ще скапували солоні краплини води.

Недалеко від Канади здумав професор Гармаш про своїх залишених друзів. В цю хвилину ракетоплян тихо, без гуркоту, круто клонув носовою частиною і каменем пішов до землі. Гармаш встиг помітити, як перелякано витріщив очі індус-сусід і втратив притомність. Але її не втратив водій-пілот. Він включив систему вибухів бокових ракет, вирвав машину з дужого повітряного виру, руба повернув її і, злегка пострілюючи, викинув легкоспад. Коли пасажири опритомніли, ракетоплян уже гойдався срібним широкойдучим маятником на голубому цифербляті неба. Ще хвилина, і крицевий птах ніжно притулився грудьми до вистеленого корком майданця ракетодрому міста Оттави.

— Вже столиця Канади? — запитав Гармаш сусіда-індуса.

— Канада! Канада!.. — щасливий, що все так

добре кінчилося, радісно забелькотів той і дружньо простяг професорові темночервону сигару.

Там таки, на ракетодромі, отримав професор Гармаш інформацію, як краще поїхати до Едмонтону, де мешкав академік Віктор Стен. В довідковому бюро до нього прилучився ще один, худорлявий пан, російський турист, як він себе відрекомендував. І він їхав туди. Отож — подорожують разом. І разом вони від'їхали одним потягом до Едмонтону.

Тільки з Едмонтону один із них вже ніколи не повернеться.

11. ЩАСТЯ Й НЕЩАСТЯ — РАЗОМ

Залишені в Регенсбурзі, молоді асистенти сушили голови над тим, як знайти слід зниклого найціннішого скарбу. До того ж, Оксана непокоїлася долею брата. І тому Анатолієві Павелкові відпало всяке бажання нагадувати Оксані про свої почуття. На перше подібне нагадування Оксана відповіла ніжним, але таким сумним поглядом, що асистент почервонів у душі, а обличчя мусів швидко схвати за цигарковий дим.

Удвох вони кілька разів обійшли місто, справді цікаве: ще стояла тут шістсотлітня готична башта і навіть будинок, де спинявся Наполеон; вони вивчали історичні хроніки в місцевому музеї, давали інтерв'ю журналістам, аж нарешті Оксані прийшла в голову ідея...

— Пане Анатоліє, чи не думаєте ви, що може існувати якийсь зв'язок між священиком і зникненням скриньки? Адже він там найближче. Ви знайомі з священиком. Може б сказали йому, що термін експедиції кінчається, а хотіли б і далі...

— І далі студіювати матеріяли?..

— Так, так!.. І тому хотіли б знайти працю, може в соборі, помічником, чи що? Це дало б вам змогу далі приватно вивчати матеріяли, а, з другого боку...

— Ага! Розумію... А з другого боку — часто будувати в домі священика...

— Так... Бувати в домі священика, чути розмови і навіть бачити листи...

Окрилений надією, асистент швидко вдягся і, потиснувши подрузі руку, пішов розшукувати будинок священика Йодля.

«Такий він дивний: загориться — і гасне, щоб спалахнути знову. Я рівніша. Я буду його врівноважувати», — замислилася біля вікна Оксана. — «А може щастя...».

Вона знала, що в житті щастя й нещастя йдуть разом. Але ніколи не думала, яке нещастя, особисто їй, принесе ота щаслива порада.

Минуло довге чотиригодинне очікування. Аж нарешті задиханий, щасливий Анатолій з'явився в дверях.

— Отже? — Оксана встала, відсуваючи друкарську машинку.

— Отже, все гаразд! — не сказав, а кулеметно-швидко вигукнув асистент. — Я свічка у соборі і приятель в домі священика. Він відразу ж згодився, як тільки я натякнув, що потребую найменшої оплати, бо буду ще отримувати з дому. Особливо, почувши це підтримувала мене священикова сестра. Я взагалі їм там наговорив про свою велику платню вдома і тому подібне, та й про мою мрію...

— Чудово, чудово, друже Анатолію, тримайте там руку на живчику!

Нежданий успіх схвилював обох. У кімнаті було багато сонця. Його було багато і в грудях двох молодих людей, які мусіли за всяку ціну дістати незвичайного значення річ.

Від завтра асистент Павелко мав іти до праці в соборі...

12. АСТРОНОМ СТОКОВСЬКИЙ

Ще того самого дня, коли учасники експедиції з України відпочивали в готелі «Штерн» після подорожі, на Анкарському ракетодромі, м'яко гойдаючись на блакитному, як і небо, легкоспаді плавно осіла поштова ракета. Турецькі механіки і поштовики, в зелених комбінезонах і традиційних червоних фезках, поспішно вийняли призначену сюди пошту. Верткий електровізок, навантажений транзитною поштою, легко перебіг до нової ракети. Вантажники пакували всілякі пакунки, лантухи з листами та коробки в її лискучі металеві груди. Трохи було мороки із завеликою скринією в Іран, астрономові Стоковському. Старі вантажники знали це ім'я, і завжди на пакунках для астронома червоніли десятки «Обережно!». Але ось вже все було впаковано і люди підбігли до кліті ліфту, яка сховала їх у підземелля.

З шаленим ревом ракета «Пошта-Земля» щукою вистрибнула з жолобуватого трампліну і, круто беручи висоту, пішла далі на південний схід. Дерев'яною пірамідкою, дитячою забавкою майнула вниз чотирикілометрова гора Ерджіас, так само майнули і зникли загублені швачкою-природою дві блакитні нитки Тигра і Евфрата; сніги на вершинах гір з карколомної височини лету ракети здавалися клубочками хмар; гори, гори, срібні тарелі озер, цяцькові міста, знову гори... і, легко погойдуючись на блакитному легкоспаді, на просторий ракетодром Тегерану плавно осіла ракета «Пошта-Земля».

— Мій пане, пошта з Німеччини, з Регенбсургу.

— Дякую, згодом... Почуваю себе дуже зле...

Смагливий іранець Алла, слуга астронома Стоковського, вклонився і по-котячому тихо вийшов з кімнати.

Аж через тиждень астроном Стоковський почув себе краще. Слуга Алла відразу ж це запримітив і вдруге звернувся з тим самим повідомленням.

— Пошта з Регенсбургу, і чекає вже цілий тиждень...

Астроном стомлено звів повіки. Цілу ніч він просидів, стежачи за кометою Хризантема. Комета свавільно блукала по небі, і от тепер так само свавільно заплющувалися з утоми очі старого астронома.

— Пошта розпакована?

— Так, — відповідає іранець нахилом голови. — Ще тиждень тому. Вона в склепі.

— Ходімо.

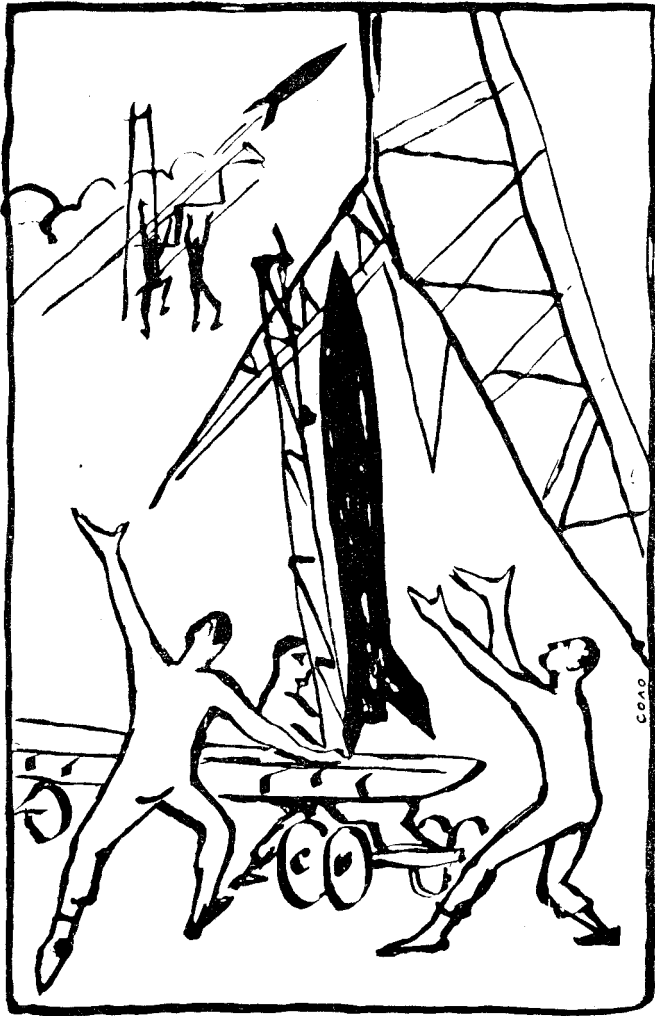
При легкій ранковій прохолоді, астроном Стоковський відчув, як він уже на порозі згубив нічну втому.

Робітники винесли велику скриню, швидко її відкрили і якусь річ поклали під цинкове накриття. Робітники сперечались, але, зауваживши постать шановного астронома, змовкли і привіталися. Стоковський підійшов до скрині. Вона сягала цій, зігнутий тягарем семидесяти років, людині по плечі. В скрині біліла вата, — повна скриня чудової вати. Чудової, але вати!

— Де ж пошта?

— Тут, на дощці, — робітник показав рукою: біля скрині, на дощці, вистеленій ватою, стояла маленька малинова скринька і на ній білий квадрат листа.

Астроном Стоковський не вмів ні багато розповідати, ні багато розпитувати. В душі він дивувався: «Пощо така скриня для такої скриньки? Вата! Вона

З шаленим ревом ракета «Пошта-Земля» шукою
вистрибнула з жолобуватого трампліну...

тут ні до чого. Іран сам експортує вату в Європу»... Стоковський нагнувся. Один з робітників щось вигукнув та астроном не звернув на те уваги. Зненацька він відхитнувся від скриньки, як вдарений струмом. «Що це?! Аж така безсильність?.. Ні, це...» — мигнуло в голові, але його знов перебив робітник:

— Мій пане, дозвольте віднести до вас.

— Вага?

— 50—60 кілограмів.

— Ага, так-так, несіть, будь ласка...

Як священика Йодля з Регенсбургу мало коли обіймав страх, так і астронома Стоковського мало що на цім світі могло здивувати. Проте, сьогодні він був здивований настільки, що це здивування, прохолодний ранок та молоде сонце повернули йому згублену за ніч надлюдську упертість і енергію.

В банеподібній шклистій башті Стоковський, прочитавши листа Йодля, повного натяків-пояснень, уважно оглядав скриньку. Пильне око астронома і фізика відразу спостерігло в затишній башті рух: павутинна стрілка чутливого апарату, який він сам сконструював при вивченні трансформації молекул, ця стрілка заметушилась, загойдалась, застрибала; здавалося, їй було замало місця в просторій целюльоїдній касеті. «Ага! Це — заряд розбитих атомів урану. Але чому ж така неймовірна вага? Що за надзвичайна конденсація?..», — таке думаючи, Стоковський оббігав пальцями кути скриньки так швидко, як бігають пальці скрипаля по рисочках струн. Він починав шкодувати за своєю неухважністю: адже цілий тиждень стояла тут така цікава річ!

За годину астроном збагнув таємницю замка скриньки: провівши пінцетом по гранях, він побачив, що стінки лише щільно пригнані і залиті фарбою, але не залютовані. Він міцно, з усієї сили, підважив крицевим пінцетом дно, натиснув настільни-

ми стискачами чотири бокові стінки, — і з дна висунулась маленька шухлядка. Астроном не боявся: атомовий заряд мусів бути ще і ще ізольований, отже нічого не могло статися... Все ж, сталося те, чого ніколи він не очікував...

13. ЛИСТ БЕЗ АДРЕСАТА

Так. Сталось те, чого ніяк не очікував астроном Стоковський. Маленька шухлядка, що зі скриньки сама висунулася в руки, розкрила йому велетенську таємницю Канади, ні — цілої планети.

В шухляді, щільно притулившись одна до одної, лежали платівки целюльоїду. Під мікроскопом виявилось, що ці безбарвні, на перший погляд звичайнісінькі, шматки целюльоїду, — не що інше, як мікрофотографії. Те, що прочитав в них астроном, примусило його з несподіванки, з відчуття наростаючого щастя і захоплення, смішно, по-дитячому застрибати навколо стола... Це смішне підстрибування сухих патичкуватих ніг шановного пана викликало в слуги Алли радісну усмішку: «Мабуть, якусь надзвичайну комету відкрив».

Стоківський засів на цілу ніч за мікроскоп. В глибоких, таємних скельцях повільно пропливали сотні найскладніших формул. Астроном все те списував. Формула олива і складових частин піску подибувалися найчастіше. Записавши передостанню формулу, Стоковський підвівся і, хитаючися, прочовгав по підлозі. Небо, мільйони зір здивовано дивились крізь прозорі стіни на свого володаря. Чи не першу ніч за довге життя він не звертав на них найменшої уваги!

Стоківський знову припав до стола і, нарешті, записав останню формулу: вона замикала довге коло розпаду атому олива-піску, вона стверджувала, що атоми олива-піску вже розбиті і з цього деше-

вого стопу можна добути дорогоцінну атомну енергію!..

— Геть уранову руду! Хай живе оливо!.. Хай живе пустеля Сагара, найбагатіша країна!.. — плещучи в долоні, вигукував астроном Стоковський, то відбігаючи від стола, то знову нахиляючись над ним... .

На інших платівках були докладні схеми і пляни конструкторів машин для розбиття атома. Там таки й дописка кирилицею, мовою незрозумілою: «Для перших спроб додаю сконденсований атомний заряд». Записку Стоковський не прочитав, але по змальованій стрілочці зрозумів, про що саме йшлося. «Таке багатство! Такий поступ!.. Такий...», — шепотів він спраглими вустами. Геть тепер дорого уранову руду! Геть нафту і вугілля, — світ без них стане на ноги! Оливо-пісок — держатель світу!.. Воно крутитиме машини, гнатиме потяги; плюмбум кине ракети туди, в той високий світ планет і зір!.. Астроном Стоковський не хоче вмирати на цій планеті. Він хоче вмерти тільки там, в рідному блакитному океані, серед зір, згинуті навіть в ракеті, не знайшовши ніколи для себе домовини, але — там! Все зробить оливо-пісок, його диявольська і разом божественна енергія!..

Скрипить перо. На папері постають розкидані візерунки літер. Лист короткий. Стоковський не може в цю хвилину писати довгого листа:

«Дорогий мій друже Ернсте, твоя і моя країни не цілком останні на планеті, та й не перші. Відтепер вони будуть першими. Вся Земля буде першою. Те, що ти прислав — геніяльний винахід! За місяць я буду в тебе. Привіт мишеняткові Едіт. Цілую. Твій Стоковський.»

Закінчивши листа, астроном натиснув на гудзика-викликувача: він хотів негайно ж відіслати пош-

ту. Але слуга, звичайно не прийшов, адже стояла пізня ніч і всі спали міцним першим сном. Було біля четвертої. Тоді Стоковський сам поспішно зліпив коверта, вклав дрижачими пальцями листа і, дивлячись на нього, мурмотів: «Друже Ернсте, це ж... Ах, мій друже Ернсте...» Потім він спіймав себе на тім, що хотів же власне писати адресу — і не пише. Перо знову побігло швидко и нервово. Через телевізійний приймачо-відсилач астроном викликав чергового службовця ракетної пошти. Той примчав на мотоциклі, мовчки взяв листа і зник, не сказавши ні слова. Він тільки вклонивсь на прощання і астрономові аж ніяково стало за вияв особливої пошани.

Зачинивши малинову скриньку, Стоковський ледве дотяг її до герметичної ізольованої від усього, що тільки було на білім світі, шафи, замкнув і, цілковито знесилений, повалився в крісло. Як могутня повінь, сон затопив його, і кімнату, і будинок, і все навколо. Мовчазні зорі спантеличено дивилися крізь шиби на свого володаря: не вперше він працював до ранку, але в кріслі ще ніколи не спав.

А вранці... лист повернувся!

Разом із привітною усмішкою, блакитний поштовий, урядовець передав його здивованому астрономові.

— В чім справа?

— Не відомо, кому призначено листа, мій пане.

— Як то?.. Звичайно, священикові Ернстові Йодлеві, в Регенсбурзі!

— Ви хоті... .

— Я відіслав... .

— Ви тільки хотіли відіслати, мій пане.

Справді, чорт візьми, на конверті замість докладної адреси стояло: «Друже Ернсте!.. Ах, дорогий друже Ернсте! Німеччина. Від Стоковського».

Астроном написав адресу і передав листа поштовику. Той, попрощавшись, пішов. Із чемности він не висловив уголос свого широкого здивування з кумедного, незграбно склеєного із шматка паперу, конверта.

Поштовик в останню хвилину встиг кинути листа у ракету. Відбігаючи від її велетенського металевого корпусу, він почув різкий дзвінок — сигнал до відлету. Знав, яким шаленим гуркотом стряснеться зараз усе навруги. Блакитний поштовик упав на асфальтовій доріжці. Із ракетопляну це помітив водій. Він швидко відчинив люка і гукнув: Пане, а відійдіть-но трішки далі!» Яке там «відійдіть»! Поштовик, почувши пілота, зірвався на ноги і помчав, неначе він був не поважним службовцем пошти, а першим світовим бігуном!

Вдарило громом, що здавався дужчим за небесний грім, і ракета пішла в повітря. Контрольна станція тримала весь час із нею, як і з кожною, радіозв'язок. Ракета щасливо прибула на місце призначення і здала пошту. Проте, лист від астронома все-таки не дійшов до рук священика Йодля...

14. СЛІД ІДЕ ЗА НОГАМИ

Стара будівля регенсбурзької пошти жила завжди напруженим молодим життям. «Чи тепер люди тільки те й роблять, що пишуть листи?!» — бурмотів про себе урядовець пошти — вузька сухорлява уніформа, жовті черевики і такі ж жовті полинялі брови. Швидко, як робот, він перебирав листи, розкидаючи їх по окремих скриньках. Надмірна худорлявість і руді брови ніколи не псували йому настрою. Він що кілька хвилин сягав рукою до кишеньки на грудях, виймав звідти шоколадної барви кульку і смачно її жував. Кулька була пружка і смаком нагадувала присолоджений хліб. Еге, хліб! Все було в ній: і товщ і цукор, і білок, і овочевий сік! Урядовець не мав часу поїхати додому, щоб там з'їсти «старообрядовий» смачний обід, і цілковито задовольнявся кульковим конденсатом.

— О, для отця Йодля! Та ще від астронома Стоковського! Ну-ну, я не помилявся в тім, що особливо шанував отця Йодля! Знайомство із астрономом Стоковським — це ж королівське знайомство! — Урядовець вкинув у рота п'яту й останню обідову кульку, запив обід помаранчевим соком і продовжував працю. Настрій був чудовий. Сама-собою мугикалася якась пісенька про біляву Гретхен з-над Райну. «Е-е! Нехай-но дружина почує! — жартома кинула дівчина, проходячи повз відкриту кабінку урядовця. — Вона вам заспіває про Гретхен!..»

Настрій зіпсувало радіо. Взагалі, на світі було б цілком зручно жити, коли б не радіо та телевізор. Повідомляли нещодавно, що велике безробіття у

Бельгії ліквідували... відсилкою шахтарів у Фінляндію на розробки лісу! А в Німеччині самоліквідувались бельгійські товари. Тепер доводилися довозити їх з інших країн, звикати до них, а цього не любили німці. Після повідомлення про можливість загрозової посухи, у гучномовці щось цокнуло, на жовтавому екрані телевізору вималювалося повне обличчя диктора-читальника. З металевим спокоем він роповідав про те, що в Ірані — центрі нафти і бавовни — забракло нафти. Нафтовики змушені йти в поля вирощувати бавовну. Потім диктор оголосив, що експедиції на Південному бігуні знайшли дуже малі поклади уранової руди і що геліева атомовна енергія — небезпечна для людства. Чому? — він промовчав, щоб додати, що в білоруській державі, як і в польській перебудовують усю керамічну і харчову промисловість на опалювання торфом: що у кавказькій федерації держав...

Торфом! Цього не міг перенести рудобровий урядовець. Годі! — він люто висмикнув вмикача і натиснув на важіль: жолобчаста дошка з написом «Регенсбург», на якій лежав і лист до отця Йодля, осунулася вниз. Урядовець почерзі різко натискав гудзики відсилачів. Різко! Настрій було зіпсовано, дарма що його, як «доброго німця», могли й зовсім не турбувати справи Ірану чи Білорусі. Але як тими справами не цікавитись? Життя всіх країн так тісно перепліталось, що лихо далекої Мексики було відчутно аж тут, ось і в цім Регенсбурзі, милім, затишнім місті над поетичною рікою...

А тим часом недалеко від будинку пошти, у соборі, Анатолій Павелко втикав масивні свічі у підсвічникові гнізда. Отець Йодль був цілком задоволений своїм чемним і незвичайним помішником, а Едіт — більше, як задоволена. Павелко помітив, що дівчина ним була зацікавлена.

Асистент і свічкара заразом, працював і мріяв. В соборі був тільки він. «Пан Гармаш доводив, що справа плянів є справою до певної міри егоїстичною. На мою думку, це невірно: егоїзм тут є тепер; коли ж ми добудемо цю скриньку, егоїзм зникне. Ми поставимо на ноги не лише Україну, поступово поставимо всіх, хто потребуватиме того. Тільки Росія, червоносибірська імперія, того не матиме! Це наше моральне право, право віддячити за нелюдське поводження з моєю Україною впродовж віків. І потім — це право обережності. І там є багато незадоволених, але чи в політичній грі є місце для сентименту...»

— Галло, є тут хтось?

Павелко швидко оглянувся: у дверях стояв поштар.

— Зайдіть.

— Є отець Йодль?

— На хвилинку вийшов.

— Зволите передати лист?

— Охоче, як завжди, охоче! — свічкара швидко підійшов до поштаря.

Передавши, той уклонився й вийшов.

Не встигли ще втихнути поштареві кроки, як, зайшовши за одну з чисельних перегородок, Павелко вже переглядав листи. Між ними один звернув його пильну увагу. «Стоковський... Стоковський?... Це ж той славнозвісний астроном з Ірану!.. І він пише до цього милого, а все таки провінційного пана?»... Внутрішній голос наказав Павелкові негайно відкрити саме цього листа. Целюльоїд легко відклеївся. Очі припали до чорних стрічок. Тоді втомлені, карлючкуваті літери зненацька ожили. Вони застрибали на білому папері, як живі, дрібнесенькі чортики... Анатолій Павелко зблід. Він уже знав,

де знаходиться малинова скринька: її мав Стоковський! . .

Добре, що отець Йодль не бачив, як його поважний свічкарем метеором вилетів з собору. Він підбіг до таксі, але шофер задовго (так здавалося Павелкові) відкривав дверці, і він поспішно пішов, підбігаючи на перехрестях вулиць. Щастя кружляло голубим колом в грудях асистента! Світ був такий милий, обличчя прохожих ідеально красиві, в кльомбах під домами несамовито пахли ріжнобарвні квіти. . .

— Прекрасно, Анатолію!. . — раз-у-раз вигукувала зарожевіла панна Оксана. В захваті, в піднесенні вона кружляла по кімнаті, потім схопила і задиханого Павелка, і кружляла з ним. Зненацька спинилась і нагально, швидко поцілувала друга в гаряче чоло.

Про віднайдення сліду було повідомлено затуманеними радіограмами і професора Гармаша у Канаді, і Київ. Павелко збагнув, що скриньку не можна було переслати просто поштою. І збагнув, чому. Адже на поштах і в ракетоплянах, що вантажі (а не людей!) перевозять — майже всюди встановлено виловлювачі атомових випромінювань. Люди — пасажери ракетоплянів — не могли везти із собою і найменшого заряду атомової енергії, бо ж портативної камери для її збереження не винайдено й досі. Та коли б вона й була — які стінки така камера-охороноувач мусіла б мати, щоб промені — хвилі не проникали на зовні? Адже тоді для всіх — смерть! Невже в Канаді було таки винайдено портативну камеру для перевезення атомової енергії? Неймовірно. Тому її доручили перевозити людині, а не надали просто на пошту, адже на пошті зразу викрили б найменший, найслабший промінь атому!

Керівник експедиції професор Василь Гармаш наказав залишитися асистентові Павелкові у Регенсбурзі, а Оксана збиралася виїздити в Україну, щоб звідти потрапити до астронома Стоковського.

Із подвір'я готелю «Штерн» викотилося масивне авто і помчало в напрямку до залізничного двірця.

Не пероні, стоячи біля блискучого потягу, Оксана глянула щиро і життєрадісно в очі свого друга. Вона відчула у серці припливаючу хвилю найніжнішої любови до нього, велетенську радість у тім, що вона має в цім безмежнім світі — гарний причал, затишну пристань, яка її завжди чекає.

— Ми незабаром усі зустрінемося... у Києві. Не забувай же, пиши! — вперше дівчина сказала Анатолієві «ти»... І таке звернення було дороге для обох; нове, прекрасне своєю щирістю і довір'ям. Асистент Оксана, розчервонівшись від хвилювання, стояла перед ним, струнка, граційна, в подорожному світлоблакитному убранні.

«Мій дорогий блакитний птах!»... — думає Анатолій Павелко і прощається із Оксаною вимовистим потиском руки і палким, коротким поцілунком.

Ось потяг рушив і дві білі хустинки затріпотіли на вітрі, віддалюючися одна від однієї... В цім віддалюванні було велике і прекрасне зближування.

Павелко посміхнувся, пробігаючи поглядом по рейках: йому хотілося скочити вниз із перону, доторкнутись до рейки рукою, адже ці рейки ще еднали їх десь уже далеко. Він круто обернувся і швидким кроком пішов у протилежний бік, до собору.

Павелко удосконалювався в грі на органі. Настрій був сумний, тривожний, але разом і гарний. Відчутний сум розлуки і передчуття майбутньої щасливої зустрічі перепліталися в душі. У Павелкові прокидався музика. Йому справді хотілося злитися зі звуками; він справді впивався; плив у могутніх хви-

лях басів, підіймався із звуками, розтавав із ними десь під склепінням, виривався крізь готичні вікна на широкий простір! Старовинні стіни прислухалися до ще не чутої ними мелодії Бортнянського. Павелко грав і сам дивувався, як спритно біжать пальці по клявішах, і думав про свою працю, про обов'язок пильнувати за чужою поштою, обов'язок вартівного, і про від'їзд. Він заплющував очі і з п'єтими випливало засмагле розумне і трішки гірдливе обличчя дорогої Оксани. Зненацька те видиво зникло і на його місці з'явилося ген, під склепінням, золотистотуманне обличчя Едіт. Павелко рвучко розплющив очі, струснув головою, і видиво Едіт зникло, і знов перед ним було рідне, кохане чорнобривне обличчя.

Орган гремів, звуки били широким прибоєм, звуки плескали в стіну голубими хвилями мелодій. Асистент Павелко сам зачудувався: коли це він встиг так навчитися грати... Зачудувався, аж забув, що він — у соборі...

15. СВІТ І ОКСАНА

В потязі Оксана слухала радіо. Щоб заспокоїтися. Та воно мало заспокоювало: хтось включив Росію. І музика і слова видались їй тепер особливо чужими...

На кордонах червоноорлої Росії все ще стояли війська і автоматичні гармати ні на секунду не склеплювали чорних погрозливих очей. Росія жила окремим життям, життям за замком. Світ і не думав того замка розбивати. Хай вони самі проклянуть свій лад. Тим більше, що особливої загрози тепер ця, так різко зменшена країна, нікому не справляла.

Але світ був щиро здивований, коли Москва нарешті випустила із свого ізольованого двора кількох членів приватного Клубу московських фотографів, з метою, як оголосило московське радіо, вивчати зовнішній світ для зближення і співпраці народів... Багато дипломатів різних держав очікувало змін замкової політики країни, яка — остання на планеті — ще не скинула з себе залізних наручників диктатури.

Ще одно здивувало уважних спостерігачів: Москва повідомила про від'їзд членів Клубу фотографів лише після того, як ті фотографи вже з місяць мандрували по музеях, інститутах, портах, театрах різних країн обох півкуль.

Це дивне запізнення помітив і академік Стен. Мешкаючи в затишному будинку в північній Канаді («на краю світа» як він жартував), академік часто проводив вільний час біля радіотелевізора. Дві події зацікавили його, і одна — стурбувала. Першою

було запізнення московського повідомлення, очевидно, не без причини, як все в Москві; друга — він часто перехоплював своїм надпотужним приймачем сигнали, як показував пеленгатор, — з південного бігуна. Це мали бути якісь цифри, п'ять невідомих цифр. Хто передавав їх так часто і куди? І третє, що найбільше стурбувало академіка, було таємне повідомлення з Києва, що переслані в скриньці пляни не прибули на місце, а сам кур'єр, що їх віз, лежить у лікарні, часто втрачаючи притомність. Останнє академік розумів, тим більше після розповіді Василя Гармаша.

Дивувався світ і дивувався академік Стен, і дивувався професор Гармаш, хоч не однакові причини змушували їх до того.

А в купе потягу розговорилися. Виявилось, що Оксана потрапила в цікаве товариство: кілька гамірливих негрів, що студювали у Празі, тичкуватий, але милий, австралієць, що не говорив жодною мовою, крім своєї, та весь час мурчав пісні, і бельгійський шахтар Ваан, той, що перевів стрілку приймача з Москви: кремезний, квадратоплечий чоловічина з привітним обличчям. Спочатку Оксана мовчала, думала про від'їзд. Відганяла непрошені думки про змушену і небажану близькість Анатолія до молоді сестри священника. А, зрештою, він тільки на службі. Анатолій не зрадить. Що йому до німецької міщанки...

За якийсь час вона розговорилася з бельгійцем Вааном.

— Сім поколінь нашого роду були шахтарями, завжди мали працю і добрий заробіток, шановна панно. Шахта для нас, як небо для птиці. Але це, наше покоління, діждалося нещастя: наша шахта віддала все вугілля. Тепер я змушений кудись їхати і шукати праці...

Ті слова бельгійця, як глибока, гірка скарга наболілої душі, врізалися в пам'ять Оксані. Вона почала його підбадьорювати, запевняючи, що сьогоднішнє загальне лихо — скороминуче. Та Ваан не дуже вірив. «Отак, з людяности потішає», — подумав він.

В кінці розмови обоє обмінялися візитівками. Бельгійця зацікавила молода панна, яка так упевнено пророкувала швидке покращення в світі; Оксану же цікавила дальша доля безробітного робітника, і вони домовилися листуватися.

За вікнами вагону давно пролетіло так тяжко поранене в останній, третій війні штрассове місто Відень. Шлях на Київ лежав відкритий.

Слід ішов за ногами. Оксана ішла за слідом...

16. ЖЕТОН 16.116

Ніхто в світі не має дізнатися про ту розмову, бо Віктор Стен твердо вирішив себе ніде не вмішувати дочасно. . .

Берег великого Ведмежого озера в Канаді. Над берегом — задуманий рибалка. Лець переставляючи ноги, він ходить туди й сюди, тягаючи за собою довжелезну вудку.

Будинок академіка Стена відбивався у воді, гойдався разом із зеленкуватими хвилями озера. Двоє прогулювалося: один, злегка кульгаючи, високий, плечистий Василь Гармаш, і трохи згорблений академік-атомовик, українець, народжений в Канаді, Віктор Стен. Стен довго говорив, від хвилювання вплутуючи англійські слова. За чверть години Василь Гармаш довідався, що Стен вісімнадцять років працював у лабораторіях і що п'ятнадцять тисяч людей чекали руху його руки. І не даремно: основні формули у перетворенні атому олива-піску на атомну енергію зробив він. І це він переслав малинову скриньку.

— Я розумію причину, чому скринька не дійшла. Післанець не міг її весь час нести з собою, бо як я тоді не бився, щоб цілковито ізолювати атомний заряд, проте не міг цього досягнути. . . Кажете, післанець в лікарні. Дуже велике ослаблення і досі. . . Так, промені пройшли крізь стінки. . . Добре, що він устиг там, у соборі. Але з Регенсбургу повідомили, що слід е. . .

— Так, колего, слід е, але це — тільки слід, а Україна вимагає конкретного, — тривожно-благаль-

ним голосом промовив Василь Гармаш. — Ми повинні це поновити. Я звертаюся до вас...

— Поновити?.. Колего Гармаш, ви знаєте мої думки і переконання. Але поновити вже неможливо. Я не маю на руках усіх формул. Канадійці ж останнім часом зробилися обережними. Ви чули щось про 16.116? Я отримав шифровану телеграму з Києва, остерігають...

— Так, дещо. Отже...

— Ми ще поміркуємо...

Флегматичний рибалка закурив, витяг вудку з води і пішов геть.

— Може ми були занадто необережні, вітер скидає слова вниз...

— О, ні, це звичайний рибалка. Вони часто тут, — заспокоїв господар.

Потім обоє пішли до невеликого затишного будинку, але Василь Гармаш і там не міг заспокоїтися. Він довго читав нову книжку українського автора, намагався розважитися балетною виставою з нью-йоркського театру, передаваною телевізійною станцією, оглядав колекцію старовинної зброї і, нарешті, заснув.

На другий день професор Гармаш вийшов пройтися.

Небо було похмуре, зимним вітром десь недалеко дихав Льодовий океан. Самотній рибалка над берегом байдуже дивився у воду. Кілька разів, цілком непомітно підходив чимраз ближче до стежки, де непомітно для Гармаша, він оглядався. Так само проходжувався професор. Рибалка оглянувся ще раз, потім пружним ривком відкинув вудку! Ляснув постріл, другий — і професор Гармаш важко упав на вологий пісок...

Над цілою Землею світлом рятувального маяка загорілось сенсаційне повідомлення: «Допити трива-

ють, вбивця — особа російської національності. При обшуку знайшли у нього пістоль, десять набоїв, свічку з отруйним ґнотом, фото-апарат і жетон, зашитий в гудзику плаща, з числом 16.116. Ніяких пояснень вбивця не дає, хоч визнає себе винним у смерті професора Гармаша...».

В далекому Регенсбурзі Анатолій Павелко даремно очікував наказів від свого учителя.

17. ЛЮБОВ І ОБОВ'ЯЗОК

Машина часу, — найточніша з машин цілого всесвіту, — рухалася невпинно, з придавляючою монотонністю.

Минали дні і тижні. Анатолій Павелко пильно слідкував за поштою священика, — нічого нового. Починав бридитися своїм становищем: так добре до нього ставляться і Йодль, і Едіт, а він так відплачується... Спочатку писав листи до Києва — Оксані. Для уряду — не писав з обережності. А може хтось слідкує? ... В Канаду ще писати — не поспішав, теж з обережності... Відповіді з Києва чомусь не було — і облишив. Щеміло серце, напосідали невеселі думки. Коли б не наказ, від'їхав би асистент Павелко з Регенсбургу додому. Але до наказу, що не дозволяв цього зробити, долучувалося ще одно.

Спочатку асистент сидів над матеріялами про рузаріїв. Цих матеріялів було небагато. Студії відпали. Весь вільний час, — а його було багато, дарма що італієць-свічкарь і досі у відпустці, — віддав асистент музиці. Музика живила йому думу, як небо живить спраглу землю. Грав Баха, грав захоплено: не руки, саме серце падало на клявіші.

А вона весь час, невідступно, була біля нього. Не музика, а ця золотокоса Едіт, завжди дбайлива і чепурна, завжди вишукано вдягнена, з привітною усмішкою на вустах. Спочатку здавалася сірою, однотонною. Особливо вражала його ота надмірна точність і в дрібних грошових розрахунках.

Але слухаючи, як він грає, Едіт перероджувалася. І Павелкові було приємне це переродження людини, було приємно спостерігати, як загоряються її очі незвичайним соняшним блиском. Анатолій Павелко відчув і спершу злякався того: він закохувався в Едіт. Едіт це помітила. Настрій крацав з кожним днем, адже те, про що вона в тайку душі думала: про відносини з молодим, багатообіцяючим і, як виявилось, багатим ученим — збувалося.

Єдиним, що затемнювало раптовий прохід щастя (чи нещастя — хто наперед знає) були згадки Йодля про втрачений лист від астронома і дедалі туманніші згадки про Оксану. Тим часом, священик отримав другого листа, і, хоч не дуже турбувався зникненням першого, хоч нічого не підозрівав, все таки Павелко носив у грудях неприємне почуття, і тільки свідомість обов'язку перед батьківщиною трохи заспокоювала його сумління. Асистент і органіст жив двома життями: інтимним, від серця в колі Едіт і її брата, чудового органу і міста, і хитким, настоженим, незабуваючим, чого він, властиво, тут.

Час минав. Ніяких повідомлень не було. Близько була тільки сестра священика. Повільно, але уперто, час завіював минулі дні. Молоде серце хотіло близькості. Тяжко було без коханих очей. Серце зраджувало — і перемогло. . .

— Анатолію, не грайте більше. . .

— Чому ж, Едіт?

— Мені аж тяжко. . . Тяжко буває не лише від горя, але і від щастя, — пояснила вона. Можливо, те пояснення було навіть вичитане з книжки, та хіба це мало значення?

Молодий органіст раніш відчув, що це прийде. Думав лише, що не так швидко. Рвучко встав із стільця і вперше поцілував Едіт. Поцілував у соборі

в святому храмі, але ж хіба цей храм, хіба ж цей розп'ятий Христос не бажав тільки щастя людям? ..

Едіт міцно обвила плечі любого доцента: здійснилося те, про що вона так довго і солодко мріяла. ..

Брат уже помітив. Він не мав нічого проти. Поважав розумного українця, найбільше ж поважав у нім молодого талановитого органіста. Про від'їзд ніхто не порушував питання. Від'їзд нікому не був бажаний.

— Пане Павелку, ви щодня вправніше граєте.

— Але я навіть не встиг закінчити консерваторії, як мене перевели вчитись на атомовика. ..

Священик здивовано звів брови. Це було цілком нове в його, може (хто знає?), майбутнього зятя. Та органіст і сам спохватився:

— Власне і не атомовика, тільки курсанта відділу модерних машин. Паралельно я студіював історію культури і тому потрапив до експедиції. ..

— Розумію вас. .. — хоч священик, поправді, не все добре зрозумів з того похапливого пояснення. — А ви мали коли до діла з ученням про атомну енергію, друже?

— Ні, і не думаю, щоб. ..

— Певно, що ні. — Едіт встряла у розмову. — Ти будеш тільки органістом.

— Так, Едіт, безперечно так. Музика — це плід Бога, а та енергія — плід лише людини.

— Вибачте, я не цілком згоден, — заперечив священик. — Думаю, що це також Божа розв'язка проблеми. ..

В таких приятних суперечках, то в грі на органі, то в далеких прогулянках з Едіт моторовим човном по Дунаю, минали дні Анатолія Павелка. Поволі він відвикав від ролі спостерігача, поволі починав забувати, для чого його лишили тут. Асистентство — асистентством, а молодість — молодістю. Любов

перекреслила все. Її могутня сила зуміла перетнути багато з тих невидимих ниток, які зв'язують кожну людину з її батьківщиною. На батьківщині ж уперто і гарячково працювали. Може, у тім забутті про Павелка і її гріх.

Асистент вислав листа в Київ з запитом, що робити далі — і відповіді про негайний від'їзд у Київ не одержав. Едіт, боячися листування Анатолія з молодістю українською вченою, портрет якої вона бачила в часописі поряд з Анатолієм, знищила листа. Усвідомила той вчинок лише після того, як лист розсипався попелом, але боялася признатися, боялася втратити знайдене.

Мовчанка Києва вплинула на асистента Павелка, як остання, потрібна ще для глибокого сну, доза снотворного порошку. Той, хто приїхав полонити, сам потрапив до полону...

18. В ІРАНІ

Тим часом в далекому Ірані астроном Стоковський працював і далі над плянами добування атомної енергії з олива. Працю перебили несподівані відвідини.

— Ви цікавитесь мою обсерваторією? — Це запитання відносилось до шкелетистого молодого пана, члена Московського клубу фотографів.

Перекладач, теж росіянин, відповів за фотографа: «Так!».

— Будь ласка, охоче. Крім того, ви зможете побачити червонохвосту комету, мій пане. Вона дико гасає в небесах поміж знаючих свій шлях світил...

Надвечір'я... Обсерваторія астронома Стоковського — це тільки шкло та целюльоїд. Півкруглий триповерховий будинок і три опуклі башти просвічуються в світлі місяця, як привиди. Стоковський, фотограф і перекладач ідуть крутими сходами до середньої, найвищої башти, де націлилася в небо тонка і довга труба потужного далекогляду. Московський фотограф уважно розглядає прилади, де що фотографує за дозволом астронома і потім підходить до крісла-канапи. Крісло крутиться. Астроном мовчки, — тільки добрий тон утримує його від недоречностей, — натискає важелі: щось дзенькає, башту заливає темінь.

— Бачите, мій пане?

— Да, товарищ астроном, — приязним, але якимсь металевим голосом, відповідає вилицюватий гість.

Астроном звузив діяфрагму так, що око надтелескопу бачило лише невеличкий шматок неба, і

божевільне кружлення червоної комети було яскраво видко. «Оголошуючи про відкриття, я назву цю комету не Хризантемою, а Москвою», подумав Стоковський.

Коли знову спалахнуло світло і гість відірвав блискучий, захоплений погляд від окуляра (йому явно подобалася червона комета), астроном хотів уже йти вниз.

— Дозвольте побачити ще й це?

— Не доз... — заїкнувся було Стоковський, стукнувши оперстеним, тонким пальцем об поручні, а потім додав:

— Будь ласка... Це радар... Ви... (завагався на мить), ви побачите південний бігун, британський ріг...

Перекладач переклав сказане. Гість - фотограф зі звивування підвів брови. З таким виразом обличчя він був подібний до правдивого шкелета. «Звідси побачити південний бігун...», — пробелькотів він.

Так, це було найвищим досягненням астронома Стоковського і, до справи з малиноюю скринькою, найбільша таємниця. Майже 50 років в одному з закритих кабінетів він удосконалював радар. Австрієць Стоковський хотів бачити з Ірану весь світ — свою батьківщину, — тільки під світом розумів він батьківщину; хотів бачити не лише відбитку-силует далекого предмету, а все, що лише є на цій планеті, конкретно і близько. І астроном досяг свого: казкові промені відбивалися від невидимого в небі заслонювача, падали на землю, знов відбивалися від неї і летіли вгору, щоб знову упасти, упасти на якісь будівлі, кораблі, мости, на далекі суходоли, відбитися від них і повертатися назад, несучи з собою яскравий відбиток тих речей.

Три важелі почерзі натиснув Стоковський. Радар, — довге блискуче тіло його було покрите ма-

товим ізоляційним налетом і десятками проводів та рурок, — радар відпсзів гудінням. Стоковський увімкнув ще одного вмикача, радар заговорив ще голосніше; тонко і гостро дзижчало його незбагнуте нутро. Стоковський сів на сидіння, підвів окуляри радару і припав очима. Бачив ніщо — темний круг. Астроном спокійно вичікував ще секунду, доки промені повернуться і принесуть образ-відбиток.

Гість-фотограф насторожено вслухався в дзижчання радару. Радар мали всі, але про такий, щоб бачити на десятки тисяч кілометрів, і то виразно бачити, ще ніхто в світі не чув. Ламаючи домовлення з астрономом, фотограф підняв руку: з рукава ледь помітно, на секунду, блиснуло хитре очко схованого фотоапарату...

— Будь ласка. Маєте південний бі... — і астроном Стоковський завмер. Повітряна безхвоста машина (це ж російська!), ще одна, третя закружляли в колі окуляра. Російські літаки літали над британським рогом південного бігуна, саме там, де британці шукають уранову руду. Ага...

— Ага!.. Є, хутчіше... — Старий астроном жваво відскакує від окуляра і притискає до нього московського фотографа. Той глянув — і приклепів до шкелець. (Астроном Стоковський безперечно не знав, що в тих літаках літають також члени Московського клубу фотографів. Знав про це гість). Гість рвучко встав:

— Ви помиляєтесь, товаришу, астрономе! Це дійсно наші машини, але то зовсім не південний бігун!..

— Я? Я помиляюсь?! А оці обчислення, а оці виміри, а мої п'ятдесят років праці і перевірки теж помиляються?.. Ну, вибачте...

Як ті двоє гостей раптово прибули, так раптово і зникли, ледь вклонившись, ледь попрощавшись.

Стоковський спітнів, безперестанна праця над кінцевим вивченням і повним розшифруванням тисяч формул з шухлядки малинової скриньки, найуважніше вивчення ізоляційної маси скриньки, та ще неждані гості — все це стомило старого піонера науки.

Але нові вістки бадьорили і зацікавлювали. Не Кавказька федерація держав, як повідомлялось, а Українська Народня Республіка продає нафту Іранові. Це дуже добре, але звідки українці мають так багато нафти... Радар показував астрономові дещо інше. Нафтовий район Борислава спинився. Рештки нафти віддавала українська земля. Щоправда, українці її берегли. Стоковський бачив, які величезні нафтосховища були заповнені по береги плинним золотом. Все ж...

— Прокляття! — Стоковський нарікав на старість. — Саме б жити, саме таке цікаве життя!..

По свіжезготованому обіді (він принципово не вживав ані лябораторно зроблених ліків, ані конденсованих харчів) увагу астронома звернув телевізор. Диктор пояснив, що на екрані — представники української торгової делегації в товаристві голови парламенту Ірану. Диктор додав, що вдячний іранський уряд улаштує для делегатів гостинну подорож по країні та, коли згодиться шановний астроном Стоковський, — відвідини найкращої на планеті обсерваторії.

— Охоче. Я радий їх бачити! — вигукнув астроном, забувши, що перед ним лише приймач... Тоді він викликав Аллу і попросив передати своє побажання.

... Українські гості прибули наступного дня. Вони виявилися цікавими і щирими людьми. Передавши астрономові золотий круглий хліб, традиційний знак поваги, вони розумно, а разом і відверто, може аж простувано, висловлювали своє захоплення досконаліми приладами обсерваторії; розпитували і

розповідали, поводили себе скромно та незв'язано. Стоковський охоче всюди їх обводив, лише мовчки пройшов повз модерний радар: «Вистачить уже тих гостей. Хто знає, все-таки...»

Коли вже прощалися, з групи делегатів вийшла чорнява, струнка степова красуня, дівчина щиро-природньої краси, і звернулася по-німецьки:

— Шановний пане астрономе. На прощання дозвольте вам від української Академії наук передати подарунок: оригінальний астрономічний ультрамікроскоп, найновіше досягнення нашої молодой ще техніки і науки, — чорноброва панна граційно простягла ляковану довгу скриньку з чорного дерева. («Ох, ці скриньки!», — мигнуло у голові Стоковського, коли він, дякуючи, брав подарунок).

— Дозвольте, — продовжувала панна, — тільки два слова пояснень. — Спритно вийняла високий пірамідоподібний прилад. Одно з численних шкелець скерувала вона на вікно, куди з цікавістю астронома заглядало і рожеве іранське сонце.

Глянувши в окуляр, Стоковський від несподіванки прицмокнув і вигукнув:

— Дивіться, дивіться! Чи так само можна розглядати і промені зір? ..

— Так, мій пане.

— Ну, це знаменито! .. Хто ж винайшов? .. Є тут і винахідник?

— На жаль, ні, але наша панна асистентка — найдосконаліша астроультрамікроскопістка, — відрекомендував один з гостей.

Стоківський тепло потиснув руку дівчині. Оце був дійсно дорогий подарунок! Не лише йому, — світовій науці подарунок. Астрономові захотілося зробити гостям якусь приємність, чимсь віддячити. І він запитав:

— Чим би я міг вам послужити?

— Шановний астрономе, я хотіла б ще вчитися...
— Так може б у мене... А?..
— Найвища честь, пане Стоковський.
— Ну, от і чудово! Лишайтесь тут, вчитиметеся
і працюватимете у мене, асистенте...

— ...Оксана.

Дівчина затріпотіла від щастя ластів'ячими бровами.

Так асистент Оксана зуміла потрапити до обсерваторії астронома Стоковського.

19. ПОШЛЮБНА ВІДПУСТКА

Біля Регенсбургу річка Реген зливається з Дунаєм. Води Регену трохи темніші, і тому ще з добрих півкілометра видко, як струмінь Регену змагається з широкою рікою, йде окремо в голубому плесі Дунаю і, нарешті, зливається з його потужними водами.

Анатолій Павелко і Едіт часто бували тут. Моторний човен кружляв на зливі двох річок. Підсвідомо, не знаючи чому, Анатолій любив місце зливу. А може тому, що і його життя нагадувало тепер той злив? Адже він одружився з Едіт за цей час, полюбив і її, і милого безпретенсійного священика, і Регенсбург, хоч який він був не подібний до Києва. Про Оксану Павелко не думав. Не лише від неї, а взагалі з України не мав він ніяких вісток. Таємнича історія зникнення скриньки тепер розшифровувалася кимось іншим.

Про те, що органіст щось знав, ніколи не міг подумати священик Йодль. Лише одного разу Едіт, сидячи біля сплячого дружня, чула, як той кілька разів поспіль вигукнув слова «скринька» і «пляни в соборі». Друге вона зрозуміла таки, як пляни в соборі. Перше ж слово, хоч і вчилася говорити по-українськи, вона не збагнула. Анатолій ніколи не говорив такого слова.

Коли Анатолій прокинувся, Едіт запитала:

— Скажи мені, що означає українське слово «скринька»?

— Це буде «кестхен», така маленька, але дуже тяжка малинова скринька, — з-пів сну, зопалу від-

повів їй по-німецьки, і рвучко сів на ліжку. — Може бути і не малинова... А чому ти мене питаєш?

Дружина пояснила, що уві сні він промовив це слово разом з якимись «плянами в соборі»...

В цю хвилину двері в кімнату розчинилися: на порозі стояв отець Йодль. Душа здригнулася в грудях Павелка при думці, що священник чув їх розмову крізь тоненькі напівцелюльовідні двері. Обличчя його виявило ту внутрішню стурбованість, яку відразу ж помітила дружина. Але обличчя старого Йодля нічого не виказало. Воно тільки добродушно посміхнулося — і священник, подумавши, що може заважати, раптом повернувся назад, вже з-за дверей докинувши: «Я ж забув про свіжу газету!..».

Підсвідомо в пам'яті Едіт відклалась розмова про тяжку малинову, яка може бути і не малиною, «скриньку» та пляни собору. Тільки підсвідомо, бо відразу ж вона перекинула свої думки зовсім на інше.

— Ми поїдемо кудись, Анатоліє, подорожувати. Я ще не виїздила з Німеччини. Хочу поїхати до тебе додому, оглянути все, що маєш. Адже тепер це і мое... — Едіт лагідно пестить чорну зачіску мужа.

— Ні, люба моя, занадто втомило весілля. Взагалі ці дні... Забагато щастя. — Дійно, асистент почував себе таким перевтомленим, як людина, яка щойно пройшла по кладці над урвищем.

— Ну, гаразд, гаразд... Ми ж маємо мотор на Дунаї...

Знадвору подзвонив дзвінок. Павелко вийшов і повернувся з відкритою телеграмою. Вже на порозі його стурбоване спершу обличчя проясніло, і він весело глянув на дружину:

— От тепер ми поїдемо!..

Едіт, яка зовсім не чекала такого різкого повороту в плянах, щасливо закружляла по кімнаті, тя-

гаючи за руки оторопілого дружня. Жінка не знала, чому «оторопілого». Не запитуючи про текст телеграми, вона вальсувала довкола столика, дарма, що радіо грало танго. «Їхати до Києва. Негайно. Все гаразд», — такий був зміст телеграми.

За кілька днів органіст Павелко дістав офіційну одномісячну відпустку («В зв'язку з пошлюбною подорожжю», — як написав зверху якийсь завзятий канцелярист), і був з дружиною вже на двірці. Священик Йодль проважав їх і, дивлячися на щасливе подружжя, аж прослізився.

Ніхто з них трьох ніколи б не подумав, що пошлюбна відпустка розтягнеться на довгі місяці.

Поцілувавшись з зятем, старий Йодль міцно поцілував любу сестру:

— До ще кращої зустрічі, дорога сестро...

Так, цим двом рідним людям була призначена долею інша, можливо і краща, зустріч, коли така дійсно є...

20. КОЛИ ЗНИКАЄ СОН

Швидко йде потяг Лісбона — Тифліс. Його назва «Ластівка», та ні одна ластівка не може змагатися із своїм однойменцем швидкістю.

Мало бракує йому, щоб відірватися і летіти. — «Мені аж лячно», — шепоче Едіт, дивлячись у вікно. М'яка, лита її рука — на плечі дружня. Так гарно! Світ такий цікавий! Радіо наставлене на Відень. Музика, музика, флейти, дух Штравса, рука Штравса сягає аж сюди. Ні — це рука Едіт. Музика знов перероджує її: очі сяють, як там, в соборі... Анатолій Павелко все ж почуває себе втомленим. Дуже. Він хоче спати. Вони їдуть до Києва?... Добре... Анатолій Павелко хоче спати... Вони їдуть до Києва — хочуть спати — добре, добре... Хай Едіт побачить — спати — мою країну... Буде гарно... все... і до чого тут чуже обличчя — коли і Едіт і сон... — Павелко заснув.

Потяг промайнув через новозбудований міст над Дунаєм. Едіт, обережно підтримуючи мужа, розсуває сидіння канапи і засинає теж.

На вокзалах не спинявся потяг, лише уповільнював хід: до потяга дочіпляли вагон з новими, заздалегідь всілими пасажирами. Тих, хто мав висідати, відчіпляли в останнім вагоні. Стрілка-автомат ловила моторовий вагон і спрямовувала на перон двірця.

Вже проїхали відбудований Львів, святково завітчаний блакитно-жовтими стягами, і вони проспавли кордон Української Держави. Анатолій Павелко проспав. Прокиньтеся, асистенте Павелко! Держави не смієте проспати!..

Потяг мчав. Вісім прапорців, вісім держав, якими він проїздив, весело тріпотіли на його залізних грудах. Машиніст-португалець дав найбільшу швидкість. Тут українська земля — рівна, аж до підкавказького кордону «Ластівка» буде дійсно летіти . . .

Едіт знала, що на світі не все гаразд. Але що вона могла змінити? — так думав Павелко, так думала і вона. Обое знову, не відходячи, сиділи біля вікна. Україна. Рідна земля її дружня, широка, рівна, багата земля. Могутні будівлі заводів (де-не-де ще залишки руїн), оселі, високі та білі, опerezані блакитними поясами річок, блискучими стрічками асфальтових доріг, завітчані вишневими садами. Так багато вишень — он чому вона вишнева! Безмежне поле голубіє так, як ген голубіє небо . . .

— Анатолію, така чудова наша земля! — вигукує Едіт і цілує його.

— Наша? — перепитав він. Павелко чомусь почував себе негаразд. Снівся сон, неприємний сон: Оксана стояла на скелі, простягала до нього руки. Він залишився внизу. Тому тривожно.

— Наша, Едіт, безумовно наша, — підтвердив він, потішаючи себе, що це все тільки від перевтоми.

Безкрила «Ластівка» крилато мчала зеленим морем піль. Ще хутчіше летіли над землею невидимі радіохвилі. Вони пронизували і «Ластівку», і, легко пролітаючи павутинними дротиками апаратури, чудодійно перетворювалися в слова. І Павелко з дружиною одразу ж прикипіли до сидінь, бо «Радіо-світ» принесло таке велике повідомлення, повідомлення про рятунок:

— Пересилаємо всіма мовами світу: «На засіданні швейцарського і американського урядів постановлено розкрити таємницю способу найпрактичнішого і найдешевшого використання атомної енергії для господарських потреб. Швейцарія продаватиме атом-

ні двигуни...», — і відразу ж оркестр заграє «Славень Людини», архитвір югославського композитора Караджіча.

В «Ластівці» всі встали. Славень звучав ніжно і гордо, величні фанфари сповіщали про нову перемогу людського генія. Коли оркестр скінчив, Едіт хотіла сісти. Але тепер уже Анатолій Павелко схопив за руку свою дружину і почав кружляти в тіснуватому переділі вагону.

— Едіт, Едіт, це ж чудово! Це — розв'язка на довгі роки! І моїй країні нічого не загрожує. Відтепер наша подорож — тільки пошлюбна!

— Хіба ми їхали не лише для подорожі? — здивовано спиталася дружина.

— От... Ніби мали дещо полагодити, але тепер тільки подорож... Уранової руди вистачить ще на якийсь час і для України. — Місяць — ми маємо багато часу! Але вже незабаром Київ...

І знову їх очі припали до віконного отвору. Потяг пролітав дільницю приміських парків: каштани, ясени, клюмби квітів, водограї... Потяг мчав так швидко і легко, що Едіт аж ображалася неухважністю прогульковців у парках: мало хто звертає увагу на потяг.

Ще кольористі гірлянди клюмб, широкі хвилі зелені над блискучими потоками вулиць, срібні озера, квітники, золоті бані церков... і «Ластівка», пролетівши Білим мостом через Дніпро, затримувала хід. Чим ближче ставало до мети, тим частіше приходили думки Павелкові про Оксану. Але він різко обірвав їх.

Центральний вокзал: висока будівля, блакитного тону шкло, тераси, квіти. На високій башті, над світляним годинником — великий портрет: молодий усміхнений чоловік у військовому френчі («То Симон

Петлюра», — пояснює Павелко, — а ще вище — блакитно-жовтий прапор України»).

Анатолій Павелко відчув, як у грудях швидше забилося серце, як воскресє там знову любов, ще одна любов: до свого рідного.

— А чий то портрет?

— Я ж тобі казав, Петлюри. Ще на початку двадцятото сторіччя він керував боротьбою...

— Ні, ні. Той, ніби ваш професор? В жалобній...

Едіт не встигла докінчити. Асистент Павелко раптом зблід і прихилився до стіни. Він заплющив очі. Дружина злякано кинулася:

— Що, що з тобою?..

— Нічого, любя, потім... — Павелко знов розкрив очі, але стояв непорушно. Погляд крізь вікно, туди, де великий портрет в грубій чорній рамі обвивали такі ж чорні жалобні бинди! З чорної рами дивилося на нього дороге обличчя професора Василя Гармаша! В цю хвилину Анатолій Павелко опритомнів. Він випростався. Високе чоло ніби ще повищало і куточки вуст стислися: вираз обличчя, досі ще незнаний дружині.

На пероні, передаючи носіям валізи, він запитав:

— Що трапилося з професором Гармашем?

— Ви звідки приїхали? — носій здивовано, аж зневажливо, зіщурих око. — Його забили в Канаді.

Едіт пильно глянула на дружня. Від тих слів їй стало моторошно. Збагнула їх суть, не розуміючи мови. Анатолій Павелко був готовий впасти від того короткого пояснення. Потім він глянув у стурбовані очі дружини:

— Моя любя, вибач. Згодом розповім. Але здається, ми приїхали не лише відпочивати...

Едіт поцілувала дружня в чоло. Кілька пасажирів, що проходили повз них, побачили це і прощаючи усміхнулись: буває... Але і обличчя Едіт покри-

лося тінню страху. Дійсно, вона злякалася: злякалася таємного зв'язку між вбивством українського професора і знищенням нею листом для її чоловіка...

Авто повезло їх у місто...

Ніч.

Київ спить.

Не кружляють рухомі пішоходи, не виблискують світляні реклями, не клацають автомати-продавці, не снують авта. Тільки водограї на Вулиці Героїв УПА, де тінями височать монументи, тихо шумлять і так само тихо шумлять каштани на Хрещатику. Місто заснуло.

Але над головним двірцем висів портрет забитого ученого Василя Гармаша! Але народне господарство нестримно котилось до занепаду! І тому саме серце столиці — уряд держави — не міг спати. Урядовий палац світився...

21. ЗАСІДАННЯ УРЯДУ УКРАЇНИ

Тієї ж ночі, незважаючи на втомливу подорож, асистент Павелко був присутній на особливому засіданні уряду.

Едіт довго чекала його в затишній чудовій квартирі. «Аж дивно, — думала вона, — там і тут, я як вдома». Оглянула всі речі, обходила всі кімнати. Надія не зрадила: вона мужа мала такого, як мріяла. Втома перемогла, і Едіт заснула.

Темно-брунатна заля урядових засідань. Фотелі. Плескатий круглий стіл. Матові овали світла зі стелі. Обличчя міністрів втомлені. Прем'єр уряду — літній мужчина, сивоголовий і огрядний, відкриває засідання. Шелестять папери. Анатолій Павелко недалеко від прем'єра. «Про мене тут думали, на мене надіялись...», — думка, як свердло, немилосердна. — «Про мене і там думали, на мене надіялися...». Гармаш...». — Анатолій Павелко чує гострий біль в голові. Біль, чи сором?..

— Інформую, — це міністр енергетики.

— Коротко, — це секретар прем'єра. — Павелко думає про те, як тут дорожать часом. Потім про Едіт: спить вона, чи чекає?.. Він дивиться на годинник: перша година ночі.

Секретар поправляє окуляри.

Міністр енергетики:

— Інформую уряд, що запасів нафти на території нашої країни є дуже обмежена кількість. Стоїмо перед загрозою спинення електровень, за винятком Дніпрельстану черга 1 і 4, яким теж загрожує засуха, тяжкої і легкої індустрії та залізниць. Потрібні

негайні, міністр енергетики робить павзу і обводить обважнілими очима присутніх за круглим столом, — негайні й рішучі заходи: імпорт нафти та вугілля, або перебудова господарства на користування недовговічною атомною енергією з уранової руди: рятунок тимчасовий. Дашавський газ кінчився, — додає він. — Найкращий вихід: ми мусимо здійснити заплановане чудо. Так, прийшов час запланувувати чуда...

Вклонившись, він сідає, кидаючи швидколітний погляд на Анатолія Павелка. Той чує, як кров припливає до обличчя.

Запитує прем'єр:

— Як ідуть справи з розшуком плянів, пересланих Віктором Стеном?

Відповідає керівник розвідки:

— На добрій дорозі. Але потрібна негайна допомога для асистента Оксани. Крім того, ми не сміємо спокійно чекати на повідомлення і про її смерть. (Анатолій Павелко чує слово «Оксана»! Вона так працює, і він міниться знову на обличчі). Тут треба ще і великої спритности, так вимагають обставини. Професор Гармаш був тільки ученим. Пропоную негайно відіслати до Ірану асистента Анатолія Павелка.

— Я від'їжджаю завтра.

— Так. А чому ви не прибули півмісяця тому? .. Ми ж викликали вас.

— Я не отримав виклику... Брат моєї дружини — приятель астронома Стоковського. Ми відбудемо гостинні відвідини знайомого. Скринька буде в наших руках. — Павелко вклоняється і сідає.

Курять. Багато тютюнового диму. Вікна починають помалу кружляти. Ні, це від диму. — «Я спав! Я спав у такі дні! Едіт не винна. Я винен...», кружляє в голові асистента.

За годину засідання закінчилося. Вирішили негайно розробляти торфовища і торфом крутити машини електровень. На водну енергію не надіялися: англійська служба погоди віщувала ще більшу посуху.

О четвертій годині ночі світло в палаці уряду погасло.

Анатолій Павелко дістався додому і збирався спати. — «Так. Тепер я цілком прокинувся, і тепер можна спокійно виспатися».

Усміхнена голівка Едіт лежала на розсипанім по подушці золотім шовку волосся. Дружина рівно й спокійно дихала. На нічному столику знайшов Павелко вечерю і записку: «Любий мій дружню. Я надзвичайно задоволена нашим помешканям і взагалі життям».

Анатолій Павелко нахилився і поцілував Едіт. Він не був задоволений собою, але щастя дружини і перспективи власного оправдання підтримували його настрій. Заснув відразу ж.

22. НІЧНА НАРАДА

Працюючи в обсерваторії Стоковського, Оксана не отримувала листів від Анатолія Павелка. Лише бельгієць Ваан написав, що вчиться в Лондоні, в школі «Штучної погоди», і буде намагатися теж покращувати сучасне становище. Але очікуваних листів не було. Може й краще. Для чого вони? І так тяжко без нагадуючих конвертів.

Оксана була сумна. Часто, засівши за радар, вона скеровувала видоче око рури на Регенсбург, на собор. Спостерігаючи годинами, нарешті якось побачила їх обох: його і Едіт в моторовому човні на Дунаї. Блакитний Дунай, блакитне щастя. Тоді ж блакитні сльози бризнули з очей дівчини, і остання таємна невіра зникла: Анатолій був не з нею. В той день Оксана викинула першого і останнього, одержаного ще в Києві, листа від коханого.

Астроном Стоковський помітив журбу українки... Журба згодом перетворилася в напружену зосередженість і замкнутість. Асистент Оксана не сміялася. Від того Стоковський почував себе так, ніби втратив щось велике: зник широкий, степовий сміх, який він так любив.

Дні йшли повільно двогорбими верблюдами через дороги, піски і горбовини іранської землі. Праця не йшла. Оксана відкладала рішучу розмову надалі. Вона чекала нагоди на самоті знайти шукане, бо не знала, як до того поставиться астроном. Останній щось передчував. До того ж, гнітили тривожні вістки з Австрії...

А потім все нагло змінилося. Слуга Алла, розвіваючи крилами квітчатого халату вбіг у кімнату:

— Мій пане, до вас гості!..

Стоковський швидко вийшов униз. Глянув і вражено зупинився:

— Це ви, Едіт! — аж скрикнув він від несподіванки.

— Я, дорогий астрономе! — Едіт, сяючи щасливо очима, хапає за руку свого чоловіка і тягне, майже біжить до Стоковського.

— Мій друже, Анатолій Павелко, український учений, — рекомендує вона.

— Дуже радий, щиро радий! — старий трясє міцну, гостру руку Павелка, і потім цілує в чоло сестру дорогого приятеля. — Як ви вирости, Едіт! Я пам'ятаю вас ще отакою о, мишкою у фартушку...

Вони йшли до будинку:

— А в мене теж працює українка, — говорить Стоковський, і ті слова сипляться в душу Анатолія, як бризки розбитого шкла. — Я такий вам радий!.. Як брат?.. Це чудово, що ви саме тепер мене навідали!.. — До астронома швидко повертався добрий настрій.

— Галло, панно Оксано! Ходіть же до нас, — гукає він помолоділим голосом, кліпаючи сивими бровами від захоплення.

Вона виходить з лябораторії, вся в білому, в робочім халаті, навіть з мензуркою в руках.

— Це мій помічник, асистент Оксана, — урочисто виголошує Стоковський.

А Оксана чує, як блідне, і тихо вимовляє:

— Я вам рада...

— Едіт, дружина вашого земляка, ученого Павелка, — рекомендує астроном далі.

— Анатолій Павелко, — говорить до Оксани асистент, ніби ніколи справді не знаючися.

Едіт хапає за руку свого чоловіка і майже біжить
до Стоковського

— Дуже приємно, — відповідає Оксана. — Поздоровляю вас. — І відразу ж, зненацька, звертається по-українськи, майже наказуючи:

— Пане Анатолій. Припиніть цю гру!

Павелко ривком відхиляється назад. Стоковський і Едіт це помічають.

— Пане Анатолію, ви прибули в тій справі? — знову по-українськи.

— Так.

— Все є. Поговоріть з астрономом прямо, — і обличчя асистента знову рожевіє, а стиснуті уста розгортаються в усмішку.

Керуючися глибоким жіночим інстинктом, Едіт вирішила не запитувати чоловіка, про що він так гостро перекинувся словами з панною Оксаною. Едіт, зрештою, подумала про зовсім інше, знову про ту світлину в реґензбурзькій газеті, і блідий вогник ревнощів спалахнув у її душі.

Вночі всі четверо сиділи в робочому кабінеті. Слуга Алла стояв за дверима. Ніхто не міг тепер сюди зайти. Тільки четверо людей і мовчазні металеві друзі астронома, — прилади. Яка шкода, що і найвірніші машини не вміють говорити. Бо тільки вони знають про два безкольорові дротики, що біжать кудись, під підлогу, біжать далеко, в широкий сад.

Анатолій Павелко підводиться з крісла. Ввесь у чорному, очі тверді. «Дипломат?», — мигнуло у Стоковського.

— Шановний пане астрономе Стоковський. Дозволите? Говорю від імени уряду Української Держави...

Стоківський, що приймав багато подібних представників, відрухово встав.

— Вибачте, я дуже прошу вас сидіти.

Темно-блакитні квіти ночі щільно затулили вікна. Оксана сидить непорушно: близька до справи і далека від нього. Тиша. Павелко продовжує:

— Все, що скажу, прошу трактувати як найбільш довірочну таємницю дружньої держави. Отже, майже рік тому людина, вислана моїм урядом, перевезла з Канади до України малинову тяжку скриньку з плянами...

Стоковський вчепився кістлявими пальцями в поручні крісла. Едіт підвела брови: «Знову про «кестхен», про малинову скриньку!...».

— ... З плянами добування атомної енергії з олива та з конденсованим зарядом. Уряд України провадить розшуки тієї скриньки. Нам відомо, що вона потрапила...

— Куди?

— До вас.

— Як?! Це відомо?..

— Тільки моєму урядові, асистентці Оксані та мені.

— Асистентко Оксано, вам це відомо?

— Так астроном; тому крім науки, я у вас...

— Ага!.. — Стоковський аж примружує очі. — розумію... Ви шпигува...

І раптом астроном загнувся. Він встав і сів знову:

— Ні. Пробачте, асистентко Оксано... Так, так, скринька... — і тоді голосно: — Дійсно це ваш скарб. Це я привласнив чужий скарб!..

— Ні, шановний астрономе...

Едіт широко розкрила очі. Вона догадувалася, про що йшлося. Он чому до Регенсбургу приїздили українці; он чому Анатолій уві сні вигукував про скриньку!..

— Ні, астрономе, — продовжує Павелко, — ви врятували цей скарб для всіх своїм найсуворішим додержанням таємниці. Ми, віками гноблені росій-

ською імперією, знаємо і розуміємо те, що не дуже розуміють інші. Земля, все людство — перед катастрофою. Нема рушія — цивілізація і культура покотяться вниз. Канада боїться оголосити світові про свій винахід. Ми знаємо, кому і як його оголосити. Якнайшвидше Україна, Австрія, як і таємна рада Світового уряду у Вашингтоні, мусять мати ці пляни. Ми не можемо дочекатися того, що селяни оратимуть кінними плугами, що Росія... Ви розумієте, чого прагне сучасна Росія?..

Астроном Стоковський, блідий, з загостреним підборіддям, повільно надумуючися, підводиться з крісла:

— Так, ви маєте рацію. — Він підходить до схвильованого українського ученого і суворо, по-мужеськи, тисне йому руку. Так само міцно стискає він і гарячу руку свого учня, Оксани.

Павелко нахилився до Едіт:

— Розумієш тепер? Ми шукали скриньку в соборі. Вона — рятунок людства.

— Анатолію, Бог охоронив її...

Оксана і Едіт сиділи поруч. Оксана відчула спершу неприязнь, а потім подумала: — «Чому? Адже можливо, ця Едіт нічого про те не знала, навіть — не знає»...

— Так ви знайомі, пане Павелко, з моєю співробітницею?

— Дуже давно, — відповідає замість Павелка Оксана, і ледь вловима риска суму тріпоче в кутиках її вуст.

— Отже, пані і панове, — Анатолій Павелко поспішно змінює розмову на ділову, — завтра ми виїздимо до Києва. Копії плянів будуть негайно передані у Відень і Вашингтон.

Непомітні дротики під стіною насторожилися. Тепер мало прийти найцікавіше. І воно прийшло:

Стоковський підійшов до масивної шафи, щось покрутив раз, удруге. Шафа кілька разів відклацнула металевими зубами і її стінка відхилилась. На лякованій грубій полиці з олива лежала малинова скринька.

— О, нарешті!.. — радісним птахом вирвалося з грудей українців.

— Завтра з цієї схованки я передам вам, пане Павелко, цей, віднайдений вдруге скарб... Чи написати про це дещо й священикові Йодлеві?

Едіт була вражена. Вона ніколи не очікувала чогось подібного від далекого від всіх земних турбот брата!..

Непомітні дротики в кімнаті вже не цікавилися дальшою розмовою. Тасмний мікрофон, встановлений в робочому кабінеті Стоковського непомітними попередниками членів Московського клубу фотографів, схопив тільки слова, де лежала малинова скринька.

Далеко за обсерваторією, в порожній нафтовій вищці, кинувши слухавки, на ноги зірвався важкий, кубуватий чоловік. Ось він нагнувся і витяг якісь гострі інструменти. За ними блиснув довгостволий пістоль і опинився в кишені куртки. Так само, як колись там, в підземеллі Кремля, кубуватий чоловік став струнко і стис повні, напіввивернуті губи:

— Нет, ви не будете відеть ету «скриньку»! — вихаркнув з себе він і виплюнув гірку слину разом з погаслою цигаркою.

Стояла глуха ніч. Докраю перевтомлені були всі. Анатолій Павелко хотів ще сказати принаймні кілька слів Оксані, слів добрих, але Стоковський войовниче наказав негайно іти спати, адже завтра о восьмий — від'їзд.

«Іншим разом, а поговорити треба, щоб все таки залишитися друзями. Адже, образиться зовсім», — думав Павелко.

«Про що я буду говорити з Анатолієм? Справа зроблена, а до його життя я не смію мати жодного діла», — з болем в душі, з почуттям ображеної людини, твердо вирішила Оксана.

— Ходімо, милий спати. Ти так змінився на обличчі від втоми, — голосно промовила Едіт. Слабенький вогник ревнощів згас в її грудях. Він, власне, з обережності жіночої, ще й не згас, але його бліде полум'я закрив великий вогонь таємної знахідки плянів.

Пролунало останнє загальне «надобраніч», і слуга Алла зачинив двері.

«Надобраніч!».

Що варті наші, бодай найкращі, побажання...

23. ПОЖЕЖА БІЛЯ ОБСЕРВАТОРІЇ

В сяйві повного місяця від білих прозорих будов обсерваторії віяло казкою. Шкло будівель відбризкувало небесне сяйво і було в тім розбризканім світлі таке, що нагадувало зненацька завмерлий водограй, і мрію сумовитої дівчини, і далеку, ще нечуту, але таку бажану, пісню.

Міцно спав господар в окремому будиночку; міцно спали гості, приміщені в кімнаті під робочим кабінетом; непробудним сном спав іранець Алла.

Тільки асистентку Оксану не заколисував сон, Вона кілька разів виходила на балькон, до високих зір, яких її навчив особливо, не по-земному, любити астроном Стоковський. Зорі були бліді, місяць палахкотів над Іраном; асистентові Оксані робилося моторошно, і вона знов поверталась до зім'ятого ліжка.

Кілька разів крізь сон Едіт чула чийсь кроки. Потім вона, легко обіпершись рукою об сонного дружня, сама напівсонна, глянула у вікно: в будинку напроти, на бальконі стояла українка. — «Це вона від щастя, що все добре йде», — здогадувалася Едіт. — «А що, як інше... Що, коли?.. Адже вони вже давно знайомі і щось особливе було в очах Оксани, коли вона глянула на мого Анатолія... А що, коли оживають їх спогади?..». — Вогник ревнющів яскравіше спалахнув у грудях молододі жінки. Та ось знову постать Оксани зникла.

В ту ж мить десь над стелею почувлися важкі, обережні кроки. Напівсонна Едіт не збагнула, що українка не могла відразу ж перелетіти з балькону

одного будинку у верхню кімнату другого. Вона спокійно встала з ліжка і прямо в спальнім костюмі пішла до дверей. — «Я поговорю трішки з панною Оксаною. Вона так уперто дошукувалася тієї скриньки... Ні, я виявлю їй свої підозріння, свої думки, і буду спокійніша, і може, її зумію заспокоїти». — Едіт відчувала симпатію до сумовитої, але енергійної, молоді української ученої.

Лишивши двері спальні відкритими, Едіт потишеньку, щоб не збудити Анатолія, пішла килимними сходами нагору, до робочого кабінету милого старенького Стоковського. Ось її нога, — на останньому східці. Двері відкриваються. і... блискавичний удар жаху паралізує на мить все тіло: біля незграючого сейфу з напіввідкритими дверцями стояв якийсь кубуватий велетень-мужчина і тримав в руках малинову скриньку!

«Не Оксана... Хто ж це?» — хотіла запитати Едіт, і не змогла. Всі слова безладно збилися в горлі; уста відразу ж посохли. Велетень помітив її. Він круто мотнув головою, обікши Едіт гарячим, ненависним поглядом, жбурнув скриньку за шафу і рвонув до дверей.

«Злодій... Скринька!... Пляни рятунку!...» — колесом кружнуло в мозку жінки. Хутчіше блискавки («Проклятая кошка!», — скрипнув велетень зубами), хутчіше блискавки вона стрибнула з кімнати на східці і закрила двері, смертельною хваткою вчепившись в ручку. Злодій підбіг до них і почав натискати руками. Едіт відчувала, що довго не зможе витримати, що злодій вирветься з кімнати. Вже котилася по тілі такі нестримна слабкість.

— Рятунку, рятунку! Дібсталь!.. — дзвонким батогом лягнув у тиші її голос. Несамовитий крик вдарив сплячих п'ястуком в обличчя.

Забита Едіт в обсерваторії Стоковського

Павелко зірвався на ноги і шарпнув рукою: її не було! — «Едіт!», — вигукнув він, схоплюючися з ліжка.

У відповідь на його голос згори лунко бабахнули два постріли, почулося падіння і важкі стрибки по сходах. Асистент рвонув до дверей, де розбиті кулями двері, де дим де...

«Що... Хто?..» — Туман потужною хвилею вдарив у голову Павелка: на східцях, відкинувши на поріг голову, лежала його дружина. Сніжно-білі руки, золота ріка волосся спливала вниз, по сходах, і з нею кров...

— Кров! — вигукує Павелко. — Сполох! Сюди! — кричить він, не пізнаючи власного голосу, і кидається до Едіт. — Що з тобою? Що це?.. — Два струмки, дві пурпурові стрічки збігали від закритого обличчя його дружини.

Сходами бігли. Обсерваторія зірвалась на ноги. Стоковський впав на коліна перед забитою, потім шарпнув напівпритомного українського гостя. — Як це, як це трапилось, як?!..», шепотів Стоковський, і слюзи бігли на сухі, посірілі щоки.

Павелко відхилив пробиті кулями двері: шафа стояла розкрита, малинової скриньки не було! Він забігав по кабінеті: годі її тут знайти!..

А Оксана вже йшла по слідах вбивці. Один з тужесних робітників-іранців встиг лише повідомити її що сталося, як по той бік загорожі ревнув мотоцикль. Тоді Оксана, гукнувши очманілому робітникові про зброю, кинулася до гаражу, де стояло авто. Коли авто вже ривками котилося до воріт, в нього вскочив іранець-робітник, тримаючи в руці старовинну ломакувату рушницю.

Авто вирвалось в поле. Перед Оксаною за добрих два-три кілометри мігтила червона смуга: мотоцикль утікав. Звертаючи з дороги і собі в поле, ук-

раїнка помітила, як якийсь довге авто пронеслося до обсерваторії навпроти неї. Спинятися не було коли, почалася гонитва... Довге авто врізалось в подвір'я обсерваторії і нагально зупинилося, аж верескливо зойкнули гальми. З нього вискочило троє, у чорних фраках, попереду журавлино-тонкий чоловік. Бігом, бігом, нагору, до світла біг австрійський міністер.

— Що сталося, майстре Стоковський? ..

Стоківський, білий, з примруженими почервонілими повіками, глянув на прибулих:

— Пане міністре, тут вбивство. . .

Павелко, що давав розпорядження про розшуки, крикнув униз:

— Гей, всі на розшук, усі в подвір'я! ..

— Викрадено пляни рятунку! — вигукував Стоковський міністрові, коли той збігав сходами. Сам же різко повернув і знову побіг нагору, де стояла його довголітня праця: радар.

— Рятуй, ах, Едіт! ... Виручай, друже, — шепотів посинілими вустами астроном і прилип очима до металових очей радару, обмацуючи променями простір навколо. І ось, випірнуло з темноти два вогні. Стоковський натиснув важіль вниз: куди йдуть мотоцикль і авто?

— Вони йдуть в напрямі нафтових басейнів. Чуєте, чуєте мене, пане Павелко, йдуть на північ, звідси десь із тридцять кілометрів. До нафтових басейнів. . .

Викликаний літак-автожиро, заревівши перенапруженими моторами, сів біля обсерваторії. Павелко скочив у нього:

— Курс на північ. . . Курс! Ага. . . — Павелко наказував то по-німецьки, то по-українськи, але іранець пілот нічого не розумів. Тоді вони помінялися місцями. Іранець-пілот пізнав по впевнених рухах чужинця вправного літуна. Автожиро свиснуло широким вітряком над собою і свічкою пішло у небо. . .

Оксана гнала далі. Кілька разів стріляли вслід і їм у відповідь стріляв мотоцикліст.

Віддаль зменшувалась. Мотоцикль підскакував на пагорбках, ніби взагалі намагався покинути землю. Авто вже не ревла, а тільки харчало. Мотор вив скаженим вовком серед теміні ночі.

«Але ж він ідіот, фар не погасить, той мотоцикліст... Наздогнати! Мушу! Скринька в нього...», — Чорні прижмурені очі Оксани намагаються якомога далі пронизати пільму; волосся має на вітрі: щось дике, степове, широке прокинулося в ній.

Зліва пролетів навкісь літак, кидаючи світлометом широке коло світла на землю.

— Може допомога; наші вий... — Хряскіт; хряснуло, авто косо пішло вбік, так що Оксана ледве втримала керму. — Шіссен, стріляти! — наказувала вона іранцеві. Рушниця б'є, але авто спинилось, осувшись набік: куля з мотоцикля пробила колесо.

Мотоцикль пішов далеко вперед, за ним летів літак. Оксана з іранцем теж бігли в тому напрямку. Аж тепер вони зауважили, що от перед ними, впоперек, лежить безконечно довге чорне озеро нафти. Це був один із схоронних басейнів, велетенських бетонних коробок з нафтою, вкопаних у землю. Було видно і втікача, великого кубуватого мужчину. Він пружно вискочив з мотоцикля на самім березі чорного озера: мотоцикль зойкнув і щукою пірнув у важку, тугу рідину!

А вбивця вже плив спеціальним човником. Таких човнів стояло тут багато: обслуга сховищ плавала ними на нафті, ніби рікою, коли треба було закривати шлюзи, підправляти бетонну стіну чи відокремлювати одну частину сховища від іншої.

Іранець стріляв навздогін човнові. Та марно. Оксана вхопила рушницю, і її дрижачі руки не дозволяли влучити. Оксані здалося, що літак, ястру-

бом спадаючи вниз стріляв, теж. Позаду гурчали авта: це з обсерваторії, поінформовані Стоковським, що весь час стежив за гонитвою радаром, поспішали на допомогу. У першому авті, з затиснутим пістолем у руці, стояв високий австрійський міністер.

— Не возьмійте, не возьмійте!.. — тільки ці два слова твердив увесь час утікач. Він, мокрий від поту, лютий і загнаний, намагається найшвидше дістатись на другий бік нафтосховища. І ось з жахом зауважає що літак-переслідувач вже видно з іншого боку: літак стоїть на землі, за ним люди.

— 16.116... 16.116... Іран, фотограф!.. 16.116! Пляни добування атомної енергії з олива!.. 16.116, у мене! 16.116... — вигукує втікач в отвір розірваної на грудях сорочки до маленького квадратику радіовідсилача... .

Кулі з берега слизькають по нафті. Нарешті втікач чує біль в руці, весло вилітає з долоні: човен спиняється. Куля пробила руку... .

— Ага! — вигукує втікач, хижо витягаючи великі, пересохлі губи. — Ага!.. Нет, не возьмійте, нет!.. За крас... — і, не докінчивши слова, відкидає револьвер, добуває з кишені автогенного розрізувача... Синьо-червона стріла полум'я виривається з залізних грудей машинки і пірнає прямо в нафту. Вбивця скрикує і, вчепившись пальцями в холодно-тверді стінки малинової скриньки, зникає в стовпі вогню, що росте й гогуче, вивалюючи в поблідле ранкове небо чорні брили нафтового диму... .

Тільки назавтра вдалося погасити пожежу, перетнувши протипожежними стінами нафтосховище.

На кілометровому просторі бетонної ями, ще гарячої від несамовитої пожежі, ходять люди. Вони наполегливо шукають. Шукають, бо астроном Стоковський запевнив, що скринька не може згоріти. І дійсно, в той час, як асистент Павелко поїхав до

обсерваторії, де на широкому, засипаному квітами, столі лежала суворо-мармурова дорога Едіт, австрійський міністер нахилився над покритим жовтавими рисками малиновим предметом. Біля того предмету лежав ще якийсь блискучий значок, — все, що залишилося від самоспаленця. Оксана нахилилась також. Меткі чорні очі вп'ялися в знову віднайдену дорогоцінну знахідку: малинова скринька була ціла! Погляд стрибнув вбік, на жетон: на круглім, завбільшки з гудзик, блискучім металі виднівся ледве помітний виштампуваний надпис: «16.116».

— Це був московський шпигун! . . — скрикує Оксана.

Нафта палае

24. ЧОРНИЙ ЖАЛОБНИЙ РАКЕТОПЛЯН

А в Регенсбурзі священик Йодль дивувався, чому так довго від сестри нема листів. Як на злість, і Стоковський теж нічого не пише.

Затягало на осінь. Нахмурився, солив'янів Дунай. Над містом пролітають довгі ключі птахів, квіти біля будинку, посаджені рукою Едіт, починають в'янути, тільки воскуваті барвисті безсмертники не зважають на осінь.

Було тужно за ними обома; просив у Бога для них щастя. А листів все не було. І ніхто не міг дати відповіді, — чому?

Відповідь приніс часопис.

Відповідь та, — боронь, Боже! — не стосувалася його. Але Ернст Йодль схилив ще нижче сивіючу голову і, поправляючи окуляри, читав ще і ще раз:

«В Ірані, в обсерваторії астронома Стоковського, злочинець забив молоду німецьку жінку. Причини ще невідомі».

Священик шепотом повторив прочитане і встав. З стіни — посміхалися обое: Едіт і Анатолій, молоді, гарні, сильні. «Ні, що це я... Нехай Бог боронить їх... Звідки така страшна думка?...». З чорної рами на схвильованого священика заспокоююче дивився свічкарь Джованні. Джованні вже не повернеться з Італії: відпочинкова відпустка вищою силою була продовжена навіки...

Допізна молився в соборі старий Йодль.

На завтра запрошує його на гостину до себе один з членів наукової колегії, та не судилося Йодлеві там бути, бо вже здалеку-здалеку, невидимими до-

рогами синього океану летів до Регенсбургу жалобний чорний ракетоплян. . .

Після прощання з тілом Едіт і від'їзду до Києва Стоковського, асистентки Оксани та австрійського міністра, пішов у небо той ракетоплян. Світ знав, кого несли такі машини. Багато людей ріжних країн, ріжних націй скидали фезки, брилі і капелюхи з голів, дивлячись вслід білій смузі диму, що краяла навпів небо, що рівно йшла до того нещасливого місця, де рідні і друзі мали довідатися про смерть. . .

І Ернст Йодль бачив чорного ракетопляна, що летів над містом. Він мусів би летіти далі, геть звідси. А ракетоплян вже описував кола над посірілим вересневим Регенсбургом, підбитим птахом спадаючи щораз нижче. . .

Птахи звикли до шелесту автожирів, глухого гулу ракет, пронизливого свисту літаків, але чорного ракетопляну чомусь боялися небесні мешканці, ніби відчували, що він ніс із собою. . .

Коли гуркіт вибухаючих ракет стих, стало чутно гучномовці з площ. Поспішаючи додому, священик чув, як урочисто-піднесений голос повідомляв, що уряди всіх країн, крім червоної Росії, вислали своїх представників до Вашингтону для хутчішої праці Координаційного комітету народів. Час наглив. В іншому разі тяжка господарська криза, викликана браком енергії, може викликати всесвітню різанину, під час якої певна країна вийде ловити інші нації, як рибу в мутній воді.

Нарешті радіо повідомляло не лише про страйки та безробіття, і священик з полегшенням зачинив за собою фіртку. Тут він підвів примружені очі: на порозі дому, виструнчившись, як на параді, стояв органіст Анатолій Павелко. Його чорне убрання, чорні, пригаслі очі і впалі щоки вразили Ернста Йодля:

— Друже, дорогий! . . . — викрикуючи, підбіг він до нерухомої постаті органіста і широко розкрив руки для обіймів. Той, не кажучи ні слова, міцно обняв священика. Коли вони цілувалися, сльози з чорних очей українця бризнули на старечі щоки . . .

— Отче . . . Отче, Едіт врятувала багато людей . . . Вона допомогла врятувати пляни, що їх ви переслали до Стоковського . . .

— Що? . . . Що з вами? . . . Де Едіт? . . .

Чимраз Анатолій Павелко міцніше притулюється до плеча священика і говорить:

— Едіт врятувала мільйони людей . . . Але я прибув з нею жалобним ракетоплянком . . .

Брат зрозумів. Він лишився стояти непорушно, тільки опустив дрібніс тремтячі руки. Вії важко зімкнулися, але з них — тільки маленькі замки на великі людські сльози . . .

На порозі між дійсністю і сном стояв священик останні два дні. Регенсбург вийшов проваджати його сестру на вічний спочинок. Сотні дзвонів ридали над містом.

Осінь шуміла вогким листям, сипала сумним дощем на непокриті голови тисячів людей . . . Від імени українського уряду над могилою промовляв український післанець . . .

Священик Йодль дивиться в небо. Обличчя осунулося. Погляд туди, де летіли осінні птиці, невисокі швидкі хмари і сонце. Там, в синім проваллі, вище всіх — рятунок, там його дорога сестра . . . Знав, що загинула даремно, але братова любов не визнавала тих пояснень . . .

25. ДЕЛЕГАЦІ РЯТУНКУ

Що б ми робили без цих засобів транспорту?.. Події в світі розвиваються так швидко, що вже й на ракетоплянні годі їх наздогнати», — думав атомовик Віктор Стен, затиснувши долонями голову. Вчора він отримав телеграму з України: урядове запрошення в Київ. І вчора ж він чув авдицію іранської радіостанції про те, що німецьку жінку забив російський шпигун з жетоном 16.116. («Від того жетону загинув тут Гармаш!») в час змагання за малинову скриньку. Світ ще не знав, що то було за змагання. Але академік Стен добре знав, про що йшлося.

Ракетоплян стріляв густим димом; європейський континент, кораблем перехилиючися збоку на бік, пропливав глибоко під ногами.

В Києві чекали ще на Анатолія Павелка. З Регенсбургу він прибув потягом, тією ж самою «Ластівкою», що везла їх з трагічного полону готичного міста.

Всі були тут. Тільки Стоковський, почувавши себе нездоровим, відлетів до Ірану.

І знову надзвичайне засідання уряду України, разом з членами Академії Наук. Знову ніч, тиша. На вулиці Героїв співучо шумлять водограї. Місто спить, тільки в палаці уряду невтомне, негаснуче світло.

Анатолій Павелко, як і австрійський міністр, вдруге в цій затишній залі з матовими овалами світла зі стелі, залі урядових засідань. Віктор Стен і асистентка Оксана тут уперше, вперше так близько бачуть президента України.

Сидять за круглим грибуватим столом. На зеленім сукні яким обтягнуто стіл, стоїть невеличка малинова скринька, покладена на грубу, оправлену в шкіру, книгу «Історію України».

Прем'єр встає. Перекладач схиляється над австрійськими гостями.

— Пані і панове, члени уряду! Скриньку, яка зберігає в собі таємницю добування атомної енергії з олива-піску, і кілька сконденсованих зарядів тієї енергії, переслав нашій країні канадієць, українець з походження, академік-атомовик Віктор Стен...

Стен встає і вклоняється, думаючи: «Добре, що пляни вже тут, але чи зуміють їх так швидко здійснити...».

— Через дві жертви, — продовжує прем'єр, — професора Василя Гармаша і німецьку громадянку Едіт Йодль, які впали від ворожої руки шпигунів червоної Росії, через надзвичайну упертість і жертвенність молодих українських асистентів та австрійського астронома Стоковського; через допомогу австрійського міністра, пляни, нарешті, дійшли до нас. Вагу і цінність їх ви розумієте. Недаремно під цією скринькою лежить «Історія України». Пам'ятайте: під нею лежить і її майбутнє, і майбутнє людства...

(Анатолій Павелко кидає погляд на Оксану. Вона заслухана в слова прем'єра, чи навмисне не дивиться на нього?).

— Ми доручили академікові Стенові переслати нам, утримувані в найбільшій таємниці канадійським урядом, пляни не лише тому, щоб рятувати себе, а ще й тому, щоб заалярмувати довірливих канадійців, щоб недопустити другого викрадання тих плянів, на цей раз уже диктаторською Росією. Отже, перше: бригада наших учених, під керівництвом асистентів Оксани і Анатолія Павелка, приступають до

**Ракетоплан стріляв густим димом, європейський
континент пропливав глибоко під ногами**

негайної праці над виготовленням та устаткуванням потрібної апаратури. Інформуватиме ще раз академік Стен. Друге: копії плянів відіслати до Координаційного комітету народів світу у Вашингтон, урядово повідомивши про це Канаду; третє: такі ж копії вручити Австрії; четверте: надати від уряду України досмертну пенсію священникові Ернсту Йодлю в Регенсбурзі, Німеччина. . . Які є ще пропозиції?

Підводиться асистентка Оксана, говорить, дивлячися в очі прем'єра:

— Поставити на вулиці Героїв пам'ятники професорові Василеві Гармашеві. . . і Едіт Йодль.

Нахилом голови пропозицію підтримують всі присутні, але пам'ятник Едіт Йодль буде поставлений в її Регенсбурзі, біля собору.

По вислуханні звіту представника «штучної погоди» з Англії, засідання скінчилося. Президент України не говорив. Він тільки швидко від'їхав з академіком Стеном.

Білі вітрила ранку почали пропливати Дніпром, коли в паладі погасли золоті квадрати вікон. Не тому, що скінчилася праця: яскравий, гарячий день, що наближався, сам погасив непотрібні електричні лампки.

«Делегації рятунку», як їх потім називали, від'їхали до Відня і Вашингтону. Пересвідчившись, що вправні молоді атомовики зуміють розв'язати і найскладніші питання, за тиждень відлетів у Канаду академік Віктор Стен. На засіданнях Академії Наук, після довгих, може, навіть, вивірюючих, розмов з Павелком та Оксаною на пропозицію академіка Стена, було надано їм звання інженерів-атомовиків.

На ракетодромі провозжали Віктора Стена прем'єр і члени уряду:

— Що ж . . . Дуже можливо, канадійці вас будуть судити, але до вирішення суду ми встигнем багато зробити і, я не сумніваюся, ви будете оправданим.

— Прем'єре, не боюся суду за справедливість...

Ракетоплян загурчав і сигарувата машина покотилась бетонованою доріжкою, потім ревноли ракети. Віктор Стен глянув униз: українська земля відпливала золотою рікою хлібів і зелені...

Обігнувши дугою кордон Росії, ракетоплян пролітав над північною кригою.

Біля Едмонтону він сів. Стомлений дрібним дрижанням машини, від якого не рятували навіть особливі крісла, академік Стен зійшов драбинкою на землю. Кілька детективів і поліцаїв підбігли до нього:

— Іменем уряду Канади, ви заарештовані! — майже люто вигукнув один із них і наказав Вікторові Стенові підняти руки.

— З приємністю! — почув поліцай у відповідь, і на мить здивовано зупинився. Ніколи ще заарештовані так не відповідали!

26. ЩО СКАЗАЛО РАДІО

Перед тим, як світ почув радіом ту сенсаційну промову, в одному з підземельних кабінетів Кремля стояли віч-на-віч комісар і шпигун. Слова комісара тріскали, мов сухі револьверні постріли. Шпигун дивився мутними, водянистими очима в крицеві очі комісара і мовчав:

— Понімаєте?! Ви мусите забити Стена! Його зізнання дадуть канадійцям матеріал не проти українців, а якраз проти нас. Ми ж знищили Гармаша. Ми ж були помічені над південним бігуном! Ми ж випустили з рук скриньку... Ідіоти! Ви розумієте, що зветься ідіот?! Розраховуем на всесвітню кризу, викликану браком енергії. Але світ не розраховує на наші розрахунки! Світ підіймається! Вся надія на світову революцію валиться... — Комісар, один з керівників Клубу московських фотографів, лютував і бризкав піною. — Ви мусите забити якнайшвидше Віктора Стена, ще перед судом!..

— Єсть, буде виконано, — глухо відповідає шпигун, не реагуючи ні одним м'язом воскуватого обличчя на комісарові оклики.

Той обсмикнув поли френча і відставив блискучий чобіт вперед. Ріденькі вусики поїхали вниз, до підборіддя:

— Родіна вимагає від вас самопожертви! Вбивство Стена — це справа всіх трудящих світу... Завтра ж — до Канади.

— Єсть! Буде виконано! — Шпиг віддав честь і хотів іти.

Комісар рвучко впав у крісло і ввімкнув радіо. Говорив Вашингтон:

«... Плянета перед загрозою господарського і культурного краху. Уранової руди нам вистачить на рік-два. Руди замало на землі, щоб замінити нею нафту. До того всього долучається нове лихо: смуга спеки повисла над південно-східньою частиною Європи...»

— О, чуєте! Яке чудове, вигідне для нас положення, — аж прискає комісар. Шпигун не знає, може він іти, чи ні... Голова обертається колесом, ноги дрижать: він наскрізь перевтомлений, щойно прибув з далекої півночі. Зеленкуваті очі комісара помітили втому:

— Ідіть! Пам'ятайте: виконаєте це надзвичайне доручення — все життя проведете на курорті в Криму... — Комісар раптом заїкається і люто спльовує, Він, чорт візьми, забув, що Криму для нього вже нема!

— Єсть, — і, п'яно хитаючись, шпиг майже навпомацки відкриває двері. Коли двері зачинилися, комісар довго ходив по кімнаті і потім прилип до приймача. Стрілки кружляли по означальнику: Рим, Софія, Токіо. «Нічево не понимаю, когда же японци научатся по-человечески говорить», — бурмоче він, і невпинно крутить стрілку. Лондон — бадьора музика, Будапешт — жалібна скрипка, Рим — дзвони, Київ — жіночий голос. Стрілка спиняється на Києві:

«... безперечно, Канада, маючи в руках величезне відкриття, не думала спокійно спостерігати, як мільйони шоферів, машиністів, кочегарів, робітників, моряків тиняються напівголодні по вулицях міст, портів і сіл безробітними: як гниють в Аргентині, Україні чи в Бразилії мільйони тонн хліба, і не можна їх перевезти до голодуючих країн світу через брак енергії. Канада чекала на організацію світового уря-

ду. Вона боялася, щоб таємниця способу добування атомної енергії з оліва-піску і концентрація її в патронах, що уможливить рух не лише турбін, але літаків, кораблів, паротягів та заводів, не була використана диктаторською Росією, як смертоносна зброя на здійснення російської ідеї. Сьогодні тисячі знавців в Канаді, Україні та Австрії працюють над установленням нової апаратури... Ми переступили уранову руду. Завтра світ змінить своє обличчя. Всесвітній уряд у Вашингтоні має в руках таємницю і він знає, кому можна її передати...

... Завтра, — продовжувало радіо, — чи незабаром, в Канаді будуть судити академіка Віктора Стена, який передав пляни Україні. Але світ побачить, що академік Стен передав насправді ці пляни цілому людству, без загрози для людства...»

Комісар припав до апарату. Овальчик гучномовця легко шипів, потім шипіння урвалось:

«Говорила інженер-атомовик Оксана», — повідомив диктор. І відразу ж — оркестра. Грали український гімн...

Комісар рвонув ручку радіо-апарату і закружляв по кабінеті...

За годину той же виступ пересилали з Києва понімецьки. Священик Ернст Йодль слухав, сидячи в кріслі. Зі стіни до нього посміхалися Едіт і Анатолій... Від Анатолія Павелка лежали на столику листи, в одному з них він повідомляв про надання довічної пенсії та пам'ятник Едіт...

Бельгієць Ваан чув ту промову в Англії, в «Майстерні штучної погоди», де він вчився. Почувши ім'я «Оксана», Ваан хутенько витяг візитівку, подаровану українкою в потязі. Дійсно, це був той самий пророк «через людяність», як він назвав молоду панну.

— Занотуйте, за рік я повертаюсь до Бельгії, — заявив Ваан увечорі здивованому керівникові... —

Як же не дивуватись кидати працю тоді, коли її всі шукають!

Чув цю промову, летючи гідропляном, і восколицький член московського Клубу фотографів. Підніс налиту чавуном голову, важку від думок і безсоння: Задумався — і хотів вийти геть. Потім глянув униз: гідроплян летів над крижаними полями щонайменше на п'ятикілометровій висоті...

Чекіст-пілот від часу до часу відриває погляд від керувальних приладів і зиркає в люстро, що спереду над головою. В нім він бачить обличчя, вилите з воску: обличчя пасажира, єдиного на весь великий літак. Воскове обличчя не рухається. «Там камінь, під тим воском», — думає пілот і додає швидкості: завдання у пасажира — особливе!

27. ОЛИВ'ЯНЕ МІСТО

Сьогодні море було навдивовижу спокійне зранку. Та як воно змінилося тепер, пообіді! Мов розгнівана людина, воно накидалося на високий крутий берег, било величезними кулаками у скелі; воно неначе війсьکو, що йшло у наступ — когорти, когорти, когорти важких, величних вояків, вишикуваних у лави, замаяних білими накідками шуму. Кожна лаво-хвиля йде на вірну смерть: земля непереможна. Але генерал шторм не вміє змінювати наказу. І море люте!

Дивна, чудова картина: розгніване, перекошене море — і спокійне, ніжне сонце. Воно золотом коронує горить над залишками хмар. Воно спокійно і ніжно пестить землю, знаючи, що генерал шторм все таки відмовиться від наступу, що немає мабуть і в цілм світі більших друзів, як це море і Україна.

Одеса панує над морем. Наша чорноморська краса звикла до свіжого вітру, до раптового удару хвилі, до неспокоїної і може саме тому такої дорогої натури Чорного моря. Занадто ж бо спокійна наша рідна земля! Чорне море вимагає визволення від спокою. Прекрасна вимога!

Спасибі тобі, море! Ти викинуло на ці береги стародавніх вояків-римлян; ти бачило на нашій землі величну постать гордого вигнанця-поета Овідія; ти ховало в своїй безодні відважні турецькі галери пробиті козацьким набоем; ти несло на своїх руках легкі запорізькі чайки, від яких утікали найбільші ворожі кораблі; ти ще переказуєш нам уночі давні спогади про мудрих греків, що приходили до нас

учити і вчитися; а вранці чи це ж не ти розгортаєш в небесах українські прапори нашої ескадри з часів Симона Петлюри! . . . Ось тепер ти кипиш і клекочеш, високо кидаєш велетенські хвилі, з брязкотом б'єш об берег, — щоб через годину пестити і цілувати землю, тобою ж колисану! І тоді ти будеш ніжно шепотіти про єдність двох стихій, про доповнення одним одного, і ви — земля і море — нам, людям, так нагадуватимете двох вірних, гордих, дужих, закоханих людей! Це вибух любови, вибух радості за дружбу, це дзвінке щастя! Клекочи ж і вируй, а ми в гromі твоїх хвиль ще і ще раз чуємо старі і вічно нові історії, чуємо грецьких купців, що причалюють із дорогими товарами; чуємо розлючену лайку відважного турецького капітана-баші, що потопає разом із своїм кораблем; чуємо і брязкіт запорізької зброї, і сумовиту пісню чумака, і притишене гурчання наших підводних човнів; ми чуємо навіть радісне биття серця нашого водолаза-підводника, коли той, на глибині сотень метрів, нахилиться над ще однією знахідкою . . . Може то буде не тільки чудово розмальований нашими предками опалений глечик чи ваза; може то буде не старовинна люлька із міцного вишняку; може то буде не рибальське приладдя . . . а надщерблена у тяжкому бою гартована козацька шабля. І тоді ми радітимемо особливою радістю разом із тобою, Чорне море, бо свобода для нас — найдорожче!

Маленьке особове автожиро за кілька хвилин перелетіло віддалі від Одеси до Олив'яного міста, наймолодшого на чорноморському побережжі. Дивне воно було: більше вартових довкола, ніж мешканців; більше будівель із машинами, лантухами піску, чорними циліндрами, різними приладдями, блискучими злитками оліва, — ніж мешканевих будинків! . . . Дві голубі рейки з'єднували це місто із зовнішнім світом,

тільки дві залізничні рейки та автошлях, схований під землею. Вкочувалися й викочувалися таємні закриті потяги. І їх, і людей, що входили в браму, пильно перевірялося. Та ніхто не протестував проти таких драстичних заходів: мешканці знають, що так повинно бути, мешканці може навіть самі б протестували, якби їх не контролювали.

Тут не Канада.

Московський шпигун може тільки помріяти про вступ на територію Олив'яного міста.

Де-не-де по рівних вуличках, прокладених між гігантськими цистернами і баками, можна побачити людину. Здебільшого люди дивно зодягнені: їх одяг нагадує одягу водолазів. Не надто зручний одяг, але він необхідний. Майже негнучкі комбінезони із гуми, азбесту і глинової прокладки роблять людину схожою на металевого робота, що ступає певним, але сліпим кроком. Та люди тут — особливо уважні і проникливі!

В будинку центрального управління цього незвичайного похмурого і заклопотаного міста завжди бреньять телефони, радіовідсилачі; телевізори близької дистанції постійно мають на своїх продовговатих екранах всі вулиці і будови міста. Двадцять чотири години контроль не відходить від апаратів, і так кожную добу.

— Вісім транспортів олива прибуло.

— Цистерни із нафтою з Бориславу...

— Нові кабелі...

— Відправити порожняк у Нікополь.

— Запитати Ромен, чи вже вислано алябастер?..

І так двадцять чотири години на добу.

Анатолій Павелко, головний керівник будівництва, глянув у вікно: до небес зводилися квадратні, пірамідні, гострі та плескати будови. В них атомовики, механіки і робітники монтували машини. Кілька

— Пане інженере, — чує Павелко звернення Оксани

будов було з'єднано зміюватими рурами. Там, шиплячи, щось летіло, перетворене в газ.

Недалеко Чорне море. Його звідси не відко, але чути, як в п'їтми чути дихання невидимої людини. Проте і море не допомагає: нестримна наростаюча спека в'ялить землю, людей і воду.

Стукають. До кімнати входять двоє: інженер Оксана і високий професор. «Василь Гармаш!», — як постріл в голову Павелка, і він затискає вуста. Ні, це тільки брат покійного. В пам'яті блискавкою пролітає Регенсбург, суворе і разом добре обличчя покійного вчителя, Едіт і така близька постать Оксани. Оксана тут, вона працює в найвідповідальнішому цеху, біля надпотужної електровні, — серця пробивача атомів.

— Пане інженере, — чує він звертання Оксани. (Вона ж так колись не любила отих офіційних звертань! Чому ж тепер обов'язково тільки: «пане інженере!»? Колись він був для неї Анатолієм... Едіт... Хіба можна його обвинувачувати за Едіт? Він любив її, ніжну, золотоволосу дівчину з-над Дунаю, яка так незвичайно перероджувалася, слухаючи його гру на органі... Павелкові здається, що є щось спільне і близьке між Едіт та Оксаною. І тому так багато теплоти, тому не забув Оксани...).

— Пане інженере, — чує він знову голос Оксани. — У цеху «Піраміда» бракує плятини та ізоляційного матеріалу.

Сказавши, вона зосереджено дивиться на лівий рукав, де блищить вшита прозора рурка, і думає: «Коли б тут були радіо-активні промені, рурка не блищала б»...

Анатолій Павелко здригається і підводить очі, намагаючись зустрітися з поглядом Оксани: обличчя її заклопотане, далеке, ділове-холодне.

— Прошу, сідайте, — пропонує він, і нахилиється над екранчиком телефону-телефізора.

— Кілограм плятини, сто звитків ізоляції, — підказує збоку професор. Ті самі слова автоматично проказує й інженер. Екран спалахнув вогником, знак, що буде зроблено. Відвідувачі підводяться.

— Дякуємо, до побачення.

Тиснучи руку Оксані, Павелко відчув дрібне дрижання. Чия рука дрижала в цю мить? . .

Знову тиша і спека. Тільки цей широкий стіл, завалений повідомленнями, запотребуваннями, зведеннями і залитий густим невидимим полієм спеки. Інженер Павелко хилиться над працею. Праця — єдина його розрада. «Гаразд, Оксано, є в мене найдорожче — Україна! . .», — беззвучно шепотять вуста.

Росло місто, обведене мурованими стінами, електризованим дротом, обставлене вартовими і сотнями радіо-електричних очей. Варто було б тільки переступити якусь заборонену смугу, як невидимий промінь механічного невсипущого ока замикав цілу мережу дзвінків і весь район бив на сполох. Жоден ворог не міг дістатися до Олив'яного міста.

Але в самому місті він то там, то тут з'являвся.

Був невидимий ні вдень, ні вночі; злорадно підкрадався до людини, і вона, покриваючися пухирями, повільно вмирала. Цей ворог звався радіо-активним промінням, яке іноді пробивалось нагору, особливо біля споруди ультра-синхро-циклотрону, дарма, що споруди, де працював розбивач атомів, були щільно обкладені товстелезними бетонними і олив'яно-алюмінієвими щитами.

Інженер Оксана завзято боролася зі смертю. Сотні приладів на дошках біля кожного цеху найнижнішими металевими носами ловили найменший запах смертоносного проміння. Відразу тоді спалахували

червоні шкельця, — сигнали смерти. Часто, кидаючися в небезпечне місце, інженер Оксана ходила по гострій грані між життям і смертю. Та вона не боялась цього. Їй навіть було приємно.

Чимраз ближче підходив день, коли на діаграмі виконання всі лінії мали з'єднатися в одну. Кожен тут знав, що батьківщина, змагаючися з великими недостатками та з смертельною спекою, чекає закінчення будівництва Олив'яного міста, як свого рятунку.

Знала це і Оксана, дивуючи всіх надзвичайною працьовитістю.

Та ніхто, крім Анатолія Павелка, не знав, що не тільки обов'язок і зрозуміння примушують її перебувати в цехах по п'ятнадцять годин. Оксана також шукала в праці розради. Троє людей розтривожили її душу: небіжчик Гармаш, без вісти згинувий брат, про якого тільки й сповіщають, що розшукують, і дорогий Анатолій Павелко.

За який місяць, на засіданні українського уряду зачитано дві таємні телеграми: «Праця над виготовленням копій плянів триває. Готуємо інформації. Засідання Координаційного комітету Світового уряду має вірогідні повідомлення про великі заворушення в Росії. Вашингтон», і другу: «Готові перші два патрони нової атомової енергії. Олив'яне місто».

За вікнами шумів тривожний Київ. Не тривожся, рідна столице!

Міністер господарства викликав керівника меліоративного віділу і передав йому наказа. То було розпорядження про негайне розпочаття боротьби з загрозливою засухою. Було вирішено просити допомоги в Англії.

28. ВОРОГ ДОПОМАГАЄ ВОРОГОВІ

Якийсь добродій-турист в ясному картатому плащі та білому капелюсі наказав водієві таксі відвезти себе за місто. Той згоджуюче кивнув головою і вкинув до вуст новий шматок жувального тютюну, що він робив завжди при новій нагоді добре заробити.

Авто запетляло вулицями, то обережно висовуючися з-за рогу, то повільно, але впевнено протовплюючись між своїх чотириколесих рухливих братів. Нарешті воно вирвалось з кам'яних обіймів Ліверпулю.

— Куди вам? — по-есперантськи звернувся водій-англієць.

— Ще далі, трохи далі, — відповів картатий турист. — Я забув назву, але знаю і вкажу те місце.

— Гаразд, — і авто, тонко заспівавши обома моторами, весело погнало дорогою.

Вони їхали яких півгодини. Водій, задоволено посміхаючися, поглядав на вмонтований біля керма годинник: шілінги на очах переростали в фунти.

Нарешті турист доторкнувся до водієвого коліна. Авто спинилося серед озелених горбовин. Далеко маячіло якесь містечко, власне, вершок містечкової вежі Близько були тільки горби та залізні стовпи високовольтової електричної лінії. Турист вискочив з авта, щедро розрахувався, і здивований водій (бо вони ж в дійсності нікуди і не доїхали, зупинившись серед горбів!) пігнав своє авто назад.

Тільки «турист» таки доїхав до потрібного місця.

Зійшовши з горбовини до залізних стовпів високовольтової лінії, він уважно оглянувся, і, розстіб-

нувши сорочку, витяг звідти плескатого, вигнутого апарата. З кишені ще добув два моточки тоненького дроту з двома гирками на кінцях; швидко розкрутив їх, і одна гирка, потягнувши за собою прикріплений дріт, зачепилася за грубі мідні шини високовольтної лінії. Те саме було зроблено і з другою. «Турист» став на коліно, щось покрутив, з'єднав дроти від високовольтної лінії з плескатим апаратом і почав натискати пальцем матовий гудзик. Високовольтна лінія живила плесканий радіовідсилач.

Телеграма була шифрована, але в Москві, в найглибшому підземеллі Кремля, де колись і він стояв струнко перед кубуватим офіцером, довірочний радист вже приймав її: «Англія. Ліверпуль. Відвідав «Майстерню штучної погоди», яка плянує вислання літаків для роблення штучного дощу в районі Східної Європи. Спека знищить урожай. Вони можуть знищити спеку. Негайно всіма мовами трансляйте, що через Росію на південь ідуть величезні дощові хмари і дощ ллє безупинку. Цим повідомленням зіб'ємо їх намір висилати літаки. Передав восьмий член Клубу М. фотогр. 16.116. Стежте за мої...» —

І на цьому телеграма обірвалася.

Здалеку долинув гуркіт вантажного авта. «Турист» рвучко вимкнув дроти з радіовідсилача і смикнув їх, намагаючися зірвати з мідних шин високовольтної лінії. В ту саму мить дроти з гирками на шинах гоїгнулися і стулилися: сліпучий, як блискавка, вибух сіконув білим, велетенської сили розрядом! «Турист», що тримав у руках обидва дроти, почорнів і боком упав на посмаглу траву. Поли картотого плаґа бризнули вогнем, труп горів.

У Москві не дочекалися кінця повідомлення з Ліверпулю. Що трапилося з восьмим членом приватного Клубу московських фотографів, ніхто не знав.

І вантажне авто прокотилося горбуватим шляхом повз те місце, де стояв раніш «Турист», нічого не помітивши. З мідних шин високовольтової лінії не впали, а скапнули розплавлені дроти з гирками. Високовольтова лінія і далі працювала нормально.

29. ВПЕРЕД І НАЗАД

У ліверпульській «Майстерні штучної погоди» телефоном до дирекції викликали метеоролога-спостерігача пана Ваана. Той, записавши останні показники, залишив колесо з проділками, біля якого стояв, ніби штурман корабля, і пішов подвір'ям майстерні.

Широке подвір'я було обтикане будочками, баштами, з яких визирали в небо люстра та шкляні рурки; довгими гаражами, будинками, склепами, де зберігався викликувач штучного дощу «Амоенгліт». На шестиколесні вантажні авта вантажили русяві, статні англійці довгі блискучі скрині з надписями-наклейками: «Амоенгліт. Східня Еропа».

Бельгієць Ваан, колишній шахтар, а після довгої та тяжкої науки — метеоролог, член експедиційної групи, йшов по чергове завдання. Цього разу воно було найцікавішим.

— Пане Ваане, ви відлетите з ескадрилією наших літаків з вантажем амоенгліту в Східню Европу. Спершу до Мадярщини, потім в Україну. Посуха, особливо в тих двох державах, розростається і загрожує цілковитим знищенням урожаю. Ніяких повідомлень про можливі метеорологічні зміни не маємо.

Та коли Ваан був уже на порозі, його знову окликнув голос директора.

Директор, перехилившись над столом, читав найсвіжіше зведення чергової радистки. Читав уголос: «Велетенські скупчення дощових хмар ідуть через Росію в напрямку на Східню Европу. Дощ ллє безупину. За нашими обчисленнями, дощова смуга сягне

південних районів Туреччини. Катастрофічна посуха минула. Метереологічна станція Москви.

І директор відразу ж змінив свій плян:

— Слава Богу! Наказ про відліт літаків відкликаю! . .

Всміхнувшись, вийшов Ваан на подвір'я.

А надворі стояла спека. Сонце, ніби навмисно, віддавало свою могутню енергію планеті, яка її втрачала. Бельгієць чув, що в Східній Європі від спеки починала тріскатися земля і будинки, а вода в річках так круто спала на дно, що в багатьох місцевостях стали непотрібними раніш збудовані мости. Тепер він, все таки, шкодував, що не зможе побувати на Сході. Очевидно, був би і в українській столиці, в Києві, а там же, як показує візитівка, мешкає асистентка Оксана. Хоч вістки про винайдення нової енергії все більше підтверджувалися, проте, — ще далеко до свята. Ваан міг би про це сказати асистентці Оксані. Тому він вирішив написати листа . . .

Як же ж були всі в ліверпульській «Майстерні штучної погоди» здивовані, коли зі сходу Європи і далі день-у-день надходили щораз тривожніші повідомлення: посуха посилювалася, ніяких хмар з півночі, як повідомляла чомусь Росія, не було. Звідти просили порятунку, і дирекція вирішила послати літаки з амоенглітом на Схід.

Бельгієць Ваан не знав про цю, ще новішу зміну рішення, і відіслав листа асистентці Оксані на пошту.

30. ЗЛОЧИН І ОРДЕН

Без розпізнавальних знаків летить над вистеленим снігами простором північної Канади гідроплан.

В люстро, прикріплене перед вікном кабіни, видно пілотове обличчя: висічене з каменю, суворе кожною своєю зморщкою, від крутого чола до твердого, масивного підборіддя.

Чим більше наближався до мети впевнений гідролітак, тим менше впевненості почував у собі восколиций член московського Клубу фотографів. В мішкуватих, широких рукавицях раз-у-раз нервово бігали пальці; раз-у-раз перед очима спотворені трупи забитих...

Серце билосся часто, і чекіст-пілот помітив нервування свого пасажира. Він шкодував, що дозволив шпигуніві почути прокляту радіо-промову з Києва. Але байдуже. Шпиг або заб'є Віктора Стена, або загине сам. Ставка, безперечно, велика, адже тоді світ нічого не дізнається про бездоказову вину Росії в смерті деяких людей. Все буде гаразд: бо вдома, під Смоленськом залишилася родина шпигуна. Вона все ж грала якусь роль, принаймні закладника.

Пілот повів машину на зниження.

Летючи, шпигун ще вагався: забити чи признатися... Адже і академік Стен, і він, російський шпигун, обставинами затагнений до проклятої групи, обоє хочуть спокійно, добре, по-людськи жити. В ім'я чого він, колишній спортсмен, має забити академіка? В ім'я кайданів, що їх уже й сам не годен терпіти?..

Рвучи на шматки тугу, зимну воду, перемішану з снігом, гідроплан проїхав сотню метрів і загойдався.

Восколиця людина в грубому хутрі кивнула головою і попрямувала від гідроплина...

на хвилях ріки. Ще коротке гурчання мотору, і він підсунувся до берега. З дверцяток вискочила восколиця людина. Ставши твердо на канадійську землю, вона вже не вагалася у виборі.

— Без вагання виконати доручення партії та уряду! — долинув крутий голос чекіста-пілота з літака. — Гадаю, ми прибули вчасно.

— Єсть, ми прибули вчасно. — Восколиця людина в грубому хутрі, з валізою в руці, кивнула головою і попрямувала геть від гідропляна . . .

. . . Вже шостий день тягся суд над академіком Віктором Стеном.

Сотні авт стояли в широкому під'їзді гранітного судового будинку. Тисячі слухачів і репортерів щоденно заливали залю. Таємниця була вже відома, уряд не вважав потрібним мати неприємності від народу, замикаючи перед ним двері.

На підвищенні великої сірої залі сидять судді в темних мантиях, суворолиці, повільні. Перед підвищенням, оточений жандармами, стоїть трохи зігнутий від втоми і недоспаних ночей, сивий академік Стен. Цю людину обвинувачують у державній зраді: видання таємних плянів Україні.

Заля затамовує віддих. Слова підсудного лягають важкими мазками на біле полотно тиші:

— В свій час, Канада оголосила про розшуки високого чужоземця в шкірянці, який нібито викрав 500 кілограмів золота. Це була неправда. Ніякого золота не крадено. Суд згоден?

— Так.

— Викрадено було і переслано справді тим високим паном у шкірянці таємні пляни в Україну. Суд знає мотиви, чому я, який стільки працював над відкриттям для Канади, це зробив. Українська держава — моя друга Батьківщина, але найважливіше те, що вона знає краще, що таке Росія і кому можна довіря-

ти! Крім того, зникнення копій плянів примусило канадський уряд бути обережнішим. Хто знає, може це, властиво, врятувало світ... Адже російські шпигуни були в Канаді, і, можливо, є. Всім відомо, що один з них під числом 16.116 забив українського ученого Василя Гармаша. Сьогодні ці пляни має Канада, Україна, Австрія і Комітет світового уряду у Вашингтоні. Зберігаючи таємницю, народи врятовують себе від матеріальної і духової катастрофи...

Заля мовчки, згоджуючись, киває головою. Клацають фото-апарати. Сотні автоматичних ручок миготять над записниками.

— Коли маси безробітних, — продовжував далі підсудний, — цілої планети очікують на рятунок, ми не сміємо...

По залі прокотився гул. Академік Стен змовк. Хтось біг через залю проходами, між кріслами, до нього. З товстого темного хутра різко вирізьблювалося восково-жовте, як дерев'яне, обличчя:

— Постойте, постойте!.. — Крик незрозумілою мовою потряс залю.

— Постойте, товарищі! — кричала людина, прямуючи до Віктора Стена.

Один з жандармів вихопив зброю, але в тому не було потреби: восколиций підбіг до підсудного і впав на коліна, простягаючи руки. Кілька перекладачів сразу ж нахилилися над головами суддів.

— Послушайте, послушайте, — лепетала людина.

Заля зірвалась на ноги і завмерла, вслухаючись в незрозумілі, тривожні, змішані з сльозами, слова:

— Я... Я — член московського Клубу фотографів! Так зветься шпигунська організація червоної Росії. Ми всі носимо незгораючий жетон, вставлений в гудзик, 16.116, наш розпізнавальний знак. Ця організація винна в смерті німецької громадянки, вона ж винна і в смерті українського професора Гармаша

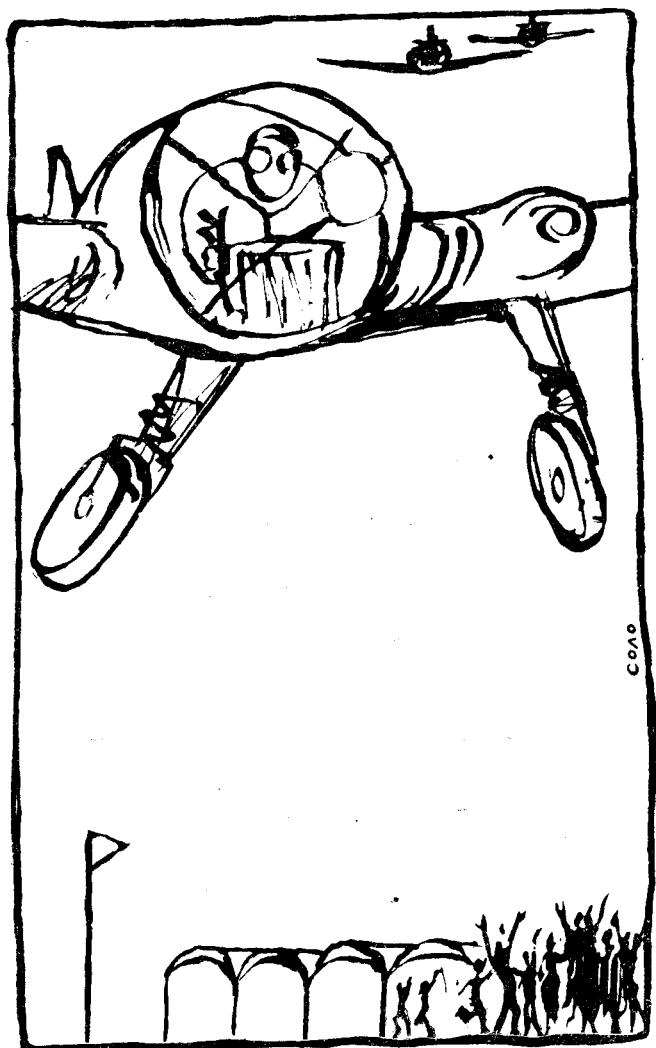
тут, в Канаді. З наказу Кремля, ми намагалися викрасти пляни ще тут, за їх тепер судять академіка Стена!.. Коли це не вдалося, наші погналися за українцями... Я хочу!.. Я зрікаюсь російського підданства і прохаю Канаду дати мені право азилу... Останнім завданням, яке я отримав у Москві, було забити вас, академіку Стене!..

На ці слова судді витягли шиї над столами, секретарі покинули шелестіти паперами, тільки фотоапарати тріскотили з усіх боків. Віктор Стен, склавши на грудях руки, стояв непорушно.

А восколиций продовжував:

— Так, було забити вас, академіку Стене, щоб ви не змогли розкрити очі судові і канадському народові, звідки йде... небезпека... іде... — піт лився з людини краплинами талого воску. Її рука щось висмикнула з кишені і відкинула геть: глухий стук падаючого на підлогу пістоля пролунав у залі. Віктор Стен помічає, що чоловік починає хилитися, непритомніє, — підбігає і підхоплює його на руки.

Головний суддя протирив очі... Тисячна зала казилася від оплесків, тупотіння ногами і окликів: «Звільнити, оправдати!..».

З розпеченого асфальту Січеславського аеродрому зірвалася ескадрилья округлих літаків-бочечок...

31. ВІДСТУП СУХОГО ВОРОГА

З розпеченого асфальту Січеславського аеродрому, ревучи, аж здригаючись, зірвалася ескадрилья грубих, округлих літаків.

Делегація українських селян, керівників дослідницьких селекційних станцій, водіїв плугів, метеорологів, трактористів, довго помахувала їм услід руками на щастя. Сьогоднішній день мав вирішити: збере урожай Україна, чи висилатиме з чорноморських пристаней кораблі по хліб з-за океану, допалювати рештки вугілля і вивозити золото.

Сонце з такою силою било промінням об землю, що та не витримувала. Все ж люди, мокріючи від поту, уперто дивилися вгору.

Літаки йшли майже сторч, на сонце! Здавалося, ще мент, і вони, притягнені його велетенською силою, згорять у золотому, шаленому полум'ї.

Але пілоти ширококрилих літаків-бочечок, стрункі суворі англійці, тільки впевнено посміхалися. І посміхався, сидячи за одним з пілотів, метеоролог, бельгієць Ваан.

Після чудового успіху в Угорщині, де ще й досі йдуть дощі, він не сумнівався в силі «Майстерні штучної погоди». Ваан дивився крізь заставлену твердим шклом щілину на вперше бачену ним українську землю. Вона летіла внизу, золота від хлібів, місцями темно-сиза, безхлібна, хоч сяяли і там: спека скосила збіжжя раніше від людини... Літаки пішли врозтіч. Бельгієць бачить, що його літак, вкупі з чотирма іншими, йде на південь. Там і тут виривають глибоко внизу міста і села, обрамлені дрібнень-

кими деревцями-кущами (листя осипалося з дерев від спеки), біліє срібне павутиння мережі електропlugів; білі мости ніби обертаються вслід за літаками; ріка тоншає і звужується до срібної ниточки, а потім відбігає геть вліво; літаки пішли від Дніпра праворуч, і взяли курс на Одесу.

Коли долітали на великій висоті до темного зрубу Чорного моря, пілот, повідомлений радіом з командного літака, що летів десь аж біля білоруського кордону, дав Ваанові знак.

— Вже?

— Ще півтори хвилини!..

— Кивніть головою, — знову відповів радіо-наушник.

— Добре!

В цю мить Ваан згадав українську вчену Оксану: «Люди рятують одне одного, коли всім загро...», — і не встиг додумати, бо пілот вже нахилив голову... Ваан зручніше бере обидві ручки розстрілювача і тягне до себе: з обох боків літака вириваються потужні, широкі смуги! Це — амоенгліт, штучна піскувата речовина, наснажена додатнім і від'ємним струмом, вирвався в небо. Від шаленого вітру сірі смуги амоенгліту йдуть хвилясто, натикаються одна на одну; безладно кружляють його піскуваті частинки, підставляючи свої дрібненькі тільця променям сонця і вогкості, якої не помітно на землі, та яка є завжди над нами.

Піщинки амоенгліту вже роблять своє. Вони вибирають вогкість і не можуть всю її ввібрати. Вогкість, притягнена незвичайною в природі силою, купчиться, більше, більше... наростають хмарки...

— Єс?..

— Єс! — озиваються радіо-наушники. Літак, ре-вучи, знову робить широке коло.

— Єс?

— Єс! — знову гукає в наушниках, і Ваан тягне ручки до себе, і в небо з шаленим свистом летять нові вібруючі смуги амоенгліту.

— Єс?

— Єс! — і літак летить ніби в тумані. Хмаринки ростуть. Пілот кидає машину вгору, мотор гуркоче, машина зухвало йде на сонце. Але воно вже покривається туманом. Ваан помічає, що баки з амоенглітом порожніють. Дивиться з тривогою крізь щілину-віконечко: у відповідь йому на шкло впала велика, повна краплина. Доц!..

Хмари набухали, літаки гули десь, огорнуті їх вогкими, туманними запонами...

... В підодеському Олив'яному місті збуджено зустрічали доц. Люди, може вперше в житті, не ховалися під дашшя і не витягали парасолі: стояли на дощі з непокритими головами. Інженер Оксана розкрила навстіж вікна. Недаремно вчився пан Ваан, недаремно англійці так довго ламали собі голови. Шуми, золота пісне дощу, друга пісня рятунку! Першу пісню ось-ось незабаром зашумлять таємні мотори Олив'яного міста!

Після чотирьох вилетів столітакової ескадрильї з «Майстерні штучної погоди» урожай був урятований. Сухий ворог відступив.

Літаки перелетіли до Сербії. Бельгієць Ваан, взявши тижневу відпустку, залишився в Києві. Він хотів побачитися з інженером Оксаною.

32. ДОВГООЧІКУВАНІ ПОДІИ

З Києва переслали інженерові Оксані запізнілого листа. Вона спочатку не могла пригадати собі його автора. Та, дійшовши до слів «тепер починаю вірити у Ваше не безпідставне пророцтво про краще майбутнє, сказане в потязі», яскраво пригадала розмову з бельгійцем Вааном. Писав, що мав бути і в Україні, та пляни дирекції ліверпульської «Майстерні погоди» змінилися, і літаки не прилетять робити штучного дощу.

Оксана посміхнулася: «А хто ж це вистрілював у небо славнозвісний амоенгліт?» Можливо, пан Ваан також був в одному з тих літаків. Вона відчула міцне бажання зустрітися з ним ще, бажання, диктоване наскрізьною перемогою, яку вони здобули тут; і міцне бажання подякувати особисто бельгійському знайомому: адже і він по-своєму рятує світ, будуючи в небі спасенні хмари.

Настрій Анатолія Павелка підіймався. Коли ще місяць тому недалеко море, якому теж докучала спека, ревло і вило, то сьогодні чув інженер ніжну, органну мелодію хвиль. Вістка про заворушення в Росії окрилила всіх надією, що нарешті прийде спокій, мир і правдиве життя в цілому світі. Але найбільше утаслилювало те, що Оксана, колишній дорогий і ще дорожчий тепер друг, — знову заприятелювала з ним.

Якось Оксана помітила, що Павелко, головний керівник міста, чи то від перепрацювання, чи від думок, сплутує дні і місяці. В день іменин вона подарувала заскоченому інженерові зграбного годинника

з обабічним циферблятом: з одного — годинник, з другого — рухомий календар. Удосконалений годинник, який випускався другим українським годинниковим заводом, виглядав блискуче. Але він здався таки надзвичайним, бо його ж подарувала Оксана...

— Будьмо друзями, добрими друзями, Оксано.

— Так, але хіба ми не є друзями, Анатолію?

— Признаюся вам, що плутаю дні, та сьогодні я спиню стрілки календаря. Хочу цей день запам'ятати назавжди.

Павелко, схудлий, стомлений, випростовується:

— Може б ви підтримали мою пропозицію пройтися? Я так засидівся за цим столом...

— Охоче, — відповідає вона.

Ось вони йдуть металевими вулицями дивного міста. Дарма, що вже вечір: звідусіль гудуть машини... Музика машин, музика близького моря і музика двох сердець, що знову б'ються одним ритмом. Вони йдуть до моря, до синьоогокго велетня, якому вітер вічно куйовдить буйні кучері.

Розмовляли. Спогади, натяки, жарти. Давно вже не жартував Анатолій. Оксана сміється вголос: «Астроном Стоковський чомусь любив мій сміх»... Всіх згадано. Лише про Регенбург — ні слова.

Зовсім над морем повз них проїхало авто. Гострі очі Оксани стрибнули йому вслід:

— Боже, як він!.. — полотніючи, прошепотіла вона.

— Хто, як він? — стривожено схиляється її друг.

— Ах... так нагадав... Той, хто проїхав, обличчям так нагадав мені брата...

— Заспокойтеся. Може ваш брат не загинув. Я певен в тому, адже вас повідомляли, що на його слід вже натрапили. Скінчимо працю, я буду ще шукати...

Оксана ніжно дивиться в очі Анатолія. Йому ж вона нагадує Едіт отим ніжним поглядом, але Павелко перекреслює нагадане.

— Оксано... От я йду з вами. І чую себе щасливим, ніби нічого не сталося поганого. («Треба ж колись переступити через те, що трапилось!..»). І мені хочеться вам сказати... іду з вами... і мені знову хочеться родинного тепла. Ви нагадуєте. Сьогодні я...

— Сьогодні ви вільні! — суворо доказала Оксана і рвучко висмикнула руку з руки Павелка. — Але я не хочу, я не можу переступати, як ви! — аж скрикнула вона і побігла крутою стежкою вниз.

Всю ніч не спав Анатолій Павелко. Ходячи з кутка в кутку, намагався обдумати те, що сталося. «Засуджувати ображену жіночу гордість Оксани — ні?.. Хіба я винен в смерті Едіт — ні?.. Ні... Ніколи ми вже не складемо родини. Те, що могло бути, згинувало ще в наддунайському готичному місті»...

Вранці він отримав листа:

«Анатолію, нас єднає багато спільного. Але ми можемо бути тільки друзями; тільки про таку дружбу я говорила Вам. Оксана».

А світові не було діла до останньої, маленької, супроти його, великого світу, трагедії двох людей, які понесли ще одну жертву в ім'я його щастя.

Вістки летіли з усіх сторін Землі. Не лише рудий поштовий урядовець, священник Йодль, бельгієць Ваан, — цілі народи, до поту напрацювавшись за день, вечорами припадали до радіоприймачів. Радіо оголошувало, що бельгійські робітники масово повертаються на батьківщину; що Білоруська держава отримала від Координаційного комітету Світового уряду пляни добування атомної енергії з олива; що астроном Стоковський передав Координаційному комітетові у Вашингтоні удосконалений ним

надзвичайно практичний радар; що ціна франка, золотого, карбованця, люйдора і пезо починає підійматися до нормального рівня; що в червоній Росії намагаються придушити повстання, але народ штурмує Кремль...

День і ніч не вгавали гучномовці. Що раз то вище підіймалася в грудях радість. Змучені нестатками люди починали себе знову відчувати братами, більше цікавитися і один одним, і народ — народом.

В однім із радіоповідомлень було сказано, що Україна запрошує, крім представників від різних урядів, на свято пуску першого атомового заводу академіка Віктора Стена, астронома Стоковського та священника Йодля. Для більшості світових слухачів таке повідомлення не було зрозуміле. Особливе здивування викликало воно у Німеччині.

Довго прогулювався над Дунаєм священник Йодль. Він помітно постарів. Плечі осунулися, крок став нетвердим. Лікар суворо заборонив йому хвилюватися, бо серце почало здавати. А як хотілося поїхати в Київ, побачити те місто, що його бачила дорога незабутня Едіт!..

Молодь прогулювалася по Дунаї на катері. Катер летів, майже відриваючися від води. Іноді на хвилі він і справді відривався, і тоді шалено вив мотор. Священник Йодль не дуже долюблював гуркіт мотору, а такого завивання і взагалі не міг зносити. Поволі пішов додому з наміром відразу ж лягти спати.

Сон не брав. «Чому щастя для інших має купуватися лихом?» Священник думав про щастя. Якось так переважно складалося, що людина була щасливою тоді, коли інша — терпіла. Так і отець Йодль: він радів загальним людським щастям і терпів — ще більше — від болю. Едіт вже ніколи, ніколи не зустрине його на дверях собору!

Ернст Йодль написав теплого листа у Київ, повідомляючи, що він справді через стан здоров'я не може прибути.

Небагато лишалося до сходу довгожданого сонця...

33. ВИСОКИЙ ЧУЖОЗЕМЕЦЬ В ШКІРЯНЦІ

На початку осені інженер Оксана дістала повідомлення про відпустку. Прощаючися з друзями по праці, вона зайшла і до головного керівника. Коли Анатолій Павелко підвів заклопотану голову, серце швидше забилося в його грудях: Оксана спокійно, тепло всміхалася до нього...

Тепер вона згадувала про ту зустріч з радісною полеглишою. Вони таки лишилися добрими друзями. Анатолій більше відчув, як зрозумів її: люблячу і ображену...

Потяг, легко здригаючися, летів Одещиною. Несходимі лани з блискучими островами міст і осель, вислані потемнілими килимами стерень, вологими запонами рілля, починали ще раз змінювати своє обличчя: миготіли вириті довгі канали, в яких прокладали кабелі; підіймались над полями стовпи, дротами-струнами з'єднувала їх невтомна працівнича рука. Країна готувалася: незабаром підуть перші електровні, гнані новою енергією, струм зрушить з місця машини заводів і ржавіючі електропруги; нова енергія зрушить тисячі пароплавів, мільйони авт, що вчора були призначені на смерть. Смерть... «Смерть», при згадці, що ні професор Гармаш, ні брат, хоч як не хотіла в це вірити, ніколи не побачать цього оживаючого життя, в Оксани боляче стискалося серце. Заспокоювала себе хіба тим, що і вони своєю смертю спричинилися до воскресіння.

Радіотелевізор ставав чимраз більше тим необхідним в швидкоотемповому житті, чим був колись маяк для кораблів. Радіо було в кожному вагоні,

будинку, кораблі, в кожному закутку, де тільки стояла людина. Маяком показувало воно людям — плавцям широко життєвого моря — близькі чи далекі, погідні чи небезпечні береги подій. Інженер Оксана чує, як хтось вимовляє знайоме ім'я «Стен», чує, і відриває захоплений погляд від вікна. Прислухається. Ага, це радіо по-англійськи: «Радіо-Світ! Суд виправдав академіка-атомника Віктора Стена. Канадійський уряд нагородив його найвищим орденом, спільним для всіх народів, орденом Людини»...

— Чудово! — вигукує чорнобрива панна.

Хтось крізь напіввідкриті двері купе м'яким голосом говорить про Київ, головний двірець...

— Теж чудово!.. — так само реагує вона. Оксана самотня, в зручному урядовому купе. Та її охоплює нестримне бажання: хутчіше з потягу, хутчіше до людей! Людина не може жити самотньою. Ніколи! Бо навіть самотники-печерники... Хіба ж вони були самотні? Хіба ж не були вони із Богом? Справжня самота для людини нестерпна.

О, як би хотілось Оксані, щоб тепер хтось вийшов її зустріти! Навіть байдуже хто саме, аби тільки людина, аби тільки трішки радості зустрічі!

Потяг зупинився. Оксана вимикає приймач і, сховавши недочитаний роман, плаща, і валізу, швидко, бадьоро крокує коридором до вихідних дверей. Але дорогу їй раптом заступив мужчина. Щось було далеко знайоме в його обличчі, що широко посміхалося:

— Інженере Оксано, пробачте, ми бачилися з вами на засіданні уряду, — напіввзнайомиць лукаво примружує око. — Тут є ваш знайомий...

— Дуже мені приємно, але?.. («Може тут бельгієць Ваан?» — подумала).

— Але буде ще приємніше, запевняю вас...

— Ніяк не розумію.

— Як ваші справи?

— Найкраще.

— Виконано?

— Все.

— Тоді постійте хвилинку, почекайте, — весело продовжує чоловік. — На засіданні я бачив: ви сумували. Чув колись, що в Америці чи в Канаді зник ваш брат...

Чорні брови ланни починають боляче зводитись докупи, та чоловік вигукує:

— Не сумуйте і не дивуйтеся, вас вийшов зустрічати ваш брат!..

Тоді незнайомиць спритно зіскакує з приступок на перон, і Оксана — Оксана справді, як блакитний птах — прямо з дверей і в обійми рідному, воскреслому:

— Брате!..

— Оксано!.. сестро!..

— Ти живий!.. Боже, яке щастя!.. Брате!.. — Оксана захлинається від повноти того щастя, і, припавши до дужих рідних грудей, голосно, по-дитячому плаче. Де їй помічати, що на тих грудях світиться щирим золотом непомітний, але величний, Орден за хоробрість...

Ось авто вже пролітає Хрещатиком, до будинку брата...

— Розумієш?.. Академік Стен передав мені її в Канаді... Не плач, заспокойся, я ж з тобою... Я довіз ту скриньку аж до Регенсбургу, і там відчув, що далі не можу: радіоактивне проміння пробивалося через ізоляцію скриньки, хоча та ізоляція була така тяжка, хоч я мав спеціального шкіряного плаща, проміння починало мене отруювати... Я залишив скриньку в соборі...

Оксана, що сама не раз потрапляла в казкову ситуацію, широко розкривши щасливі заплакані очі, слухала казкове оповідання.

— Мене шукали, як чужоземця в шкіряному плащі і з шрамом на чолі, якого я вже не міг змінити. Та все ж встиг утекти. Уявляєш, з собору, у жіночому убранні!.. Далі докінчили ви, а я лежав дуже довго в лікарні, потім в Криму... Затруєння було сильне, і було дуже мало надій; все ж недаремно ти мене звала ведмедем...

— Як?! Ти був у Криму, так близько від нас?.. І ніхто про це мене не...

— В уряді, Оксано, знали, але я прохав, я сам наказував не повідомляти тебе про мою хворобу. Повідомлення відірвало б тебе від праці, забрало б твій спокій. А хто б зміг замінити мого дорогого інженера Оксану в Олив'яному місті?.. Адже більше ніхто не мав нагоди і щастя вчитися в астронома Стоковського, як і у Василя Гармаша...

— Боже!.. гаразд... гаразд... мушу погодитися... Боже, яка я щаслива, — шепоче Оксана, вдивляючися заплаканими, блискучими очима в дорогі риси змужнілого, рідного обличчя.

Вдома віддав їй брат переданого листа від пана Ваана. Той бажав їй успіху в праці для загального щастя. На жаль, відпустка скінчилася, і він їде з цієї гостинної країни до Англії, щоб, здавши справи, повернутися додому. В кінці Ваан ще дописав, що за поборення спеки несе він на грудях український орден.

З своєю кімнатою зустрілась, як із давнім приятелем. І як колись, давно, глянувши на себе в люстро, сказала до нього: «Перебільшуєш!.. — і розсміялась. Турботи останнього часу її не змінили. «Під молодю зорею вродилась»...

Оксана почувала себе найщасливішою людиною:
знову є брат, знову бельгійський робітник повер-
неться на батьківщину, знову Україна стоїть твердо.

34. СОНЦЕ

День і ніч звідусіль в українську столицю мчали експреси, гуркотіли літаки і ракетопляни прокладали в суворому передзимовому небі білі димові дороги.

З розкритими обіймами Київ приймав гостей: зазмаглих селян з рідних піль, кремезних робітників, представників різних урядів, письменників, учених, журналістів, кінооператорів. . .

Завтра десь біля Одеси пустять першу надпотужну електровню, гнану атомною енергією, добутою з олива-піску. Невидимі підземні кабелі-нерви протяглися звідти аж у Київ.

І дожданий ранок прийшов. Бадьорий та свіжий, як юнак, що йде назустріч життю.

Сонце ще не сходило, а на Софіївській площі, де біля пам'ятників Богданові Хмельницькому і Симоніві Петлюрі височіла завітчана мармурова трибуна з тяжкою брилою олива-піску на лівім крилі; сонце ще не сходило, а вже починав збиратися святковий натовп.

Нарід, обережно проштовхуючись, намагався дістатися до трибуни якнайближче. Миготіли вишиті квітками хустини, сиві шапки, яскраві фезки, циліндри, капелюхи, посріблені тубетейки. . . Все те сміялося, говорило, чимось обмінювалося. Люди запитували один одного, на чому ж, власне, буде видко тут, у Києві, праці далекої під-одеської станції? . .

Величні блакитно-жовті прапори шуміли над містом. Їх була така незчисленна сила, що ціле місто здавалося тільки небаченою ще величезною блакит-

но-жовтою квіткою... В усіх кінцях площі грали оркестри. Веселим літаком круто вгору піднімався настрій. Новий день приходив на землю!

Натовп зростає. З провулків і вулиць, переходячи вулицю Героїв, де стояла і висока статуя Василя Гармаша, нарід вливався дзвінками ріками в натовп. Високо підносилася урядова трибуна, високо майоріли хвилясті крила прапорів. А вже ген над усім: трибуною, пам'ятниками, прапорами, тризубами, будівлями займалося першими ранковими вогнями величне небо...

Зненацька натовп замовк. Замовк, щоб відразу ж вибухнути гарматним «Слава, гурра, віват!..», — на трибуну сховався голова українського уряду, за ним — закордонні гості та члени уряду... Київ дрижав від вигуків і овацій. Трибуна всміхалася до трудящого моря.

Нема промов. Є єдиний наростаючий гул сотень тисяч людей!

У цей час з-поза гордих хмаросягів української столиці з-за ріки Дніпра починає підійматися сонце. Зливою заливає воно метелицю прапорів, трибуну, вируючу площу, ціле місто, цілу планету... Грають оркестри. Інженер Анатолій Павелко швидко нахиляється до апарату:

— Давайте струм! Стру-у-ум!.. — гукає він дзвінко в напружене вухо радіовідсилача.

І в ту ж мить запалало все навкруги! Десятки тисяч електричних ламп, великих і малих, білих, синіх, червоних, зелених спалахнули над містом. Сяво і тепло було таке дуже, що впарі з сонячним сявом перетворило передзимовий ранок в залите проміннями гаряче літо...

Натовп завмер. Палало знову дружне, життєдайне сонце і палало тепле море ламп. Струм до них ішов з далекого Олив'яного міста. Там ревли велет-

ні-турбіни, гнані надпотужною силою атомної енергії, нарешті таки добутої з олива-піску. Ціле місто купалося в злитому сяйві двох світил: природного сонця і сонця людського генія...

А на трибуні стояли вони. Он урочисто-спокійний президент України з членами уряду, з представниками інших держав; он, поруч брата, стоїть щаслива інженер Оксана; далі стрункий Анатолій Павелко, що саме перекидається словом радості з академіком Віктором Стеном і сивоволосим, але все ще таким енергійним, австрійським астрономом Стоковським. З трибуни всміхалися до людського моря запеклі бійці, уперті переможці, що виграли бій за вселюдське сонце щастя.

Дзвінки оркестри грали величний «Славень Людини»...

Кінець

З М І С Т

Слово про автора	5
1. Говорить Москва	13
2. Облава	17
3. Пригоди священика Йодля	19
4. Мужчина в жіночому вбранні	22
5. Непередбачувана наукова експедиція	28
6. Медаль видко з одного боку	30
7. Підозрілий скарб	34
8. Другий бік медалі	39
9. На порозі поразки	42
10. Від'їзд назавжди	45
11. Щастя й нещастя — разом	49
12. Астронном Стоковський	51
13. Лист без адресата	56
14. Слід іде за ногами	60
15. Світ і Оксана	66
16. Жетон 16.116	69
17. Любов і обов'язок	72
18. В Ірані	76

19. Пошлюбна відпустка	82
20. Коли зникає сон	85
21. Засідання уряду України	90
22. Нічна нарада	93
23. Пожежа біля обсерваторії	101
24. Чорний жалобний ракетоплян	110
25. Делегації рятунку	113
26. Що сказало радіо	118
27. Олив'яне місто	122
28. Ворог допомагає ворогові	129
29. Вперед і назад	132
30. Злочин і орден	134
31. Відступ сухого ворога	140
32. Довгоочікувані події	143
33. Високий чужоземець в шкірянці.	148
34. Сонце	153

ІЛЮСТРАЦІЇ

	Стор.
1. Так повільно посуваючись, добрів утікач до якихось закапелків та прибудовок	23
2. З шаленим ревом ракета «Пошта-Земля» щучою вистригнула з жолобуватого трампліну	53
3. Едіт хапає за руку свого чоловіка і майже біжить до Стоковського	95
4. Забита Едіт в обсерваторії Стоковського . . .	103
5. Нафта палає	109
6. Ракетоплян стріляв густим димом, європейський континент пропливав глибоко під ногами	115
7. — Пане інженере, — чує Павелко звернення Оксани	125
8. Восколиця людина в грубому хутрі кивнула головою і попрямувала від гідропляна . . .	135
9. З розпеченого асфальту Січеславського аеродрому зірвалася ескадрилья округлих літаків-бочечок	139

**ВЛАСНА ДОМАШНЯ БІБЛІОТЕКА — ЦЕ СКАРБНИЦЯ
КОЖНОГО ДОМУ!**

Дотеперішні видання «Дніпрової Хвилі», які можна набути у видавництві:

Verlag Dniprowa Chwyla
München 2, Dachauer Strasse 9/II
Deutschland — Germany

ТАЄМНИЙ ФРОНТ — ціна: 0,60 дол., 5 австрал. шил., 4 англ. шил., 20 б. фр., 160 фр. фр., 1.60 нм.

ВЕЛИКА ГРА — ціна: 0,90 дол., 5 австрал. шил., 4 англ. шил., 25 б. фр., 180 фр. фр., 1.80 нм.

ПРОКЛИНАЮ — ціна: 0,80 дол., 5 австрал. шил., 4 англ. шил., 25 б. фр., 180 фр. фр., 1.80 нм.

МІЖ СЛАВОЮ І СМЕРТЮ, 3 томи — ціна: 2,40 дол., 15 австрал. шил., 12 англ. шил., 75 б. фр., 540 фр. фр., 5.40 нм, за всі три томи разом.

У КІГТЯХ ТИРАНІВ — ціна: 1.- дол., 5 австрал. шил., 4 англ. шил., 30 б. фр., 200 фр. фр., 2.- нм.

ОГЛЯНУВШИСЬ НАЗАД — ціна: 1.50 дол., 6 австрал. шил., 5 англ. шил., 35 б. фр., 250 фр. фр., 2.50 нм.

МАРШ МОЛОДОСТІ, 2 томи — ціна: 1.60 дол., 10 австрал. шил., 8 англ. шил., 30 б. фр., 400 фр. фр., 4.- нм, за оба томи.

ЧИ ЗЙДЕ ЗАВТРА СОНЦЕ — ціна: 1.- дол., 6 австрал. шил., 5 англ. шил., 30 б. фр., 220 фр. фр., 2.- нм.

ПОДОРОЖІ І ПРИГОДИ МИКЛУХИ-МАКЛАЯ — ціна: 0,30 дол., 3 австрал. шил., 2 англ. шил., 12 б. фр., 100 фр. фр., 1.- нм.

Сталі індивідуальні Відборці і Замовники отримають книжку: Подорожі і пригоди Миклухи-Маклая даром.

Вище названий комплект видань «ДНІПРОВОЇ ХВИЛІ» коштує в США і Канаді 10,10 дол., в інших країнах згідно із поданими вище цінами.

Хто замовить повний комплект всіх видань отримає 25% знижки та не платить пересилки! Ця надзвичайна знижка є важна до дня 30. червня 1955 року включно!

Хто бажає мати дома гарну, цікаву і модерну українську бібліотеку, повинен набути всі видання В-ва «ДНІПРОВА ХВИЛЯ».

UKRAINIAN NAT'L MUSEUM: ARCHIVES
721 N. OAKLEY BLVD
CHICAGO, ILLINOIS 60612 USA

**Читайте і передплачуйте
видання Видавництва
«Дніпрова Хвиля»**

ДНІПРОВА ХВИЛЯ видає найкращі та найцікавіші книжки по найнижчих цінах, щоб зробити їх доступними найширшому українському загалові. Видання ДНІПРОВОЇ ХВИЛІ це низка романів з ділянки національно-визвольної боротьби українського народу в минулому і сучасному, з ділянки міжнародного шпionaжу та боротьби української розвідки з ворожими агентами, з ділянки пригодництва та побуту.

Дотепер появились такі книжки:

ТАСМНИЙ ФРОНТ

С. Любомирський
розвідочний роман — 148 ст.
(вичерпано)

ВЕЛИКА ГРА

М. Хорґиця
атомовий шпionaж — 224 ст.

ПРОКЛІНАЮ

І. Шварко
спогади полт'визня — 216 ст.

МІЖ СЛОВОЮ І СМЕРТЮ

С. Жибомирський
атомовий роман, 3 томи
по 176 ст.

У КІТЯХ ТИРАНІВ

М. Серґієнко
спогади українця червоноармійця
230 ст.

ОГЛЯНУВШИСЬ НАЗАД...

Олена Звичайна
збірка оповідань і новель
232 ст.

МАРНІ МОЛОДОСТІ

В. Бендер
пригоди одної сотні
з I-ої Дивізії УНА, 2 томи — 324 ст.

ЧИ ЗЙДЕ ЗАВТРА СОНЦЕ?

Л. Полтава
Україна в 2.000-ому році — 160 ст.

ПОДОРОЖІ І ПРИГОДИ

МИКЛУХИ-МАКЛАЯ
Л. Полтава
Пригоди українського мандрівника в Новій Гвінеї — 56 ст.

Комплетуючи видання ДНІПРОВОЇ ХВИЛІ матимете за короткий час прекрасну книгозбірню, що стане Вашою розрадою в довгі зимові вечори, у подорожі, у відпустці — стане Вашим невідлучним товаришем!

DNIPROVA HWYLA
München 2, Dachauerstr. 9/II
Germany